

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

U E S T N I K

11
2024

TEMA MESECA

**Gremo na
odpravo**

Z NAMI NA POT

**Loška dolina
in Babno polje**

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

9 770350 434008

4,40 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE - IZDELEK MESECA DECEMBRA

PO POTEH LJUDSKIH PRIPOVEDI, Dušica Kunaver in Irena Mušič Habjan

Vodnik za družine z otroki (od najmlajših do najstnikov) nas vodi ob bregovih Save – od ljubljanskega zmaja do podkorenske pehtre babe – po desnem bregu reke navzgor in po levem bregu reke nazaj v Ljubljano.

Dolga stoletja je ljudstvo, ki je živelo v teh krajih, iskalo in tudi našlo odgovore na vprašanja:

Le kdo je zgradil tako velike gore? Velikani!

Kdo povzroča potrese? Zmaji!

Kdo pa je napolnil Blejsko jezero? Vile!

Zakaj so Triglavске gore tako kamnite in razrite? Razril jih je užaljeni Zlatorog s svojimi zlatimi rogovi.

Pri knjigi je sodelovala poznavalka ljudske dediščine Dušica Kunaver.

Format: 165 x 240 mm, 208 strani, trda (italijanska) vezava

CENA: V času od 1. 12. 2024 do 31. 12. 2024 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 40-odstotnim popustom: 20,94 €* (redna cena: 34,90 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI

ISKRÍ SE BESEDA, Žarko Rovšček, Tone Škarja

Škarjeva literarna zapuščina nam daje ponovno priložnost, da sežemo v globino njegovih življenjskih modrosti, razmišljanja in njegovih iskrih odzivov na dogajanje okrog njega. Pouči pa nas tudi o tem, da alpinizma ne preveva zgolj romantika. Velikokrat je v ozadju blestečih dosežkov v domačih in tujih gorah tudi trd spopad osebnosti, soočenje različnih mnenj in pogledov na njegov razvoj, kar se kaže predvsem pri prizadevanju za ustreznejši delež iz – vsaj po mnenju alpinistov – vselej preskromnih državnih in sponzorskih sredstev.

Naj tudi po Tonetovem odhodu še naprej neti njegov pronicljivi duh, naj se iskrí njegova beseda!

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavска cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 124. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,

Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,

Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

ZUNANJI SODELAVCI

Peter Šilak, Miha Pavšek

LEKTORIRANJE

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško,

Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4200 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljjanja nenaročnih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Transakcijski račun PZS

IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 44 EUR, 68 EUR za tujino, posamezna številka 4,40 EUR,oletna številka 5,50 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika (33,00 EUR). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Drugi dan prvega vzpona na Nanada Shori, 6344 m.

V ozadiju vzhodni vrh Nanda Devi.

Foto Marko Prezelj

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpeli kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Zakaj odprava ni (le) plezanje

Viki Grošelj, Slovenec z desetimi preplezanimi osemstisočaki in prvi Slovenec, ki se je povzpel na najvišje vrhove vseh kontinentov, pravi, da se je z vsake odprave vrnil drugačen. In vsakič znova ga je vleklo na novo. O odpravah, ki s strogo objektivnega vidika niso bile uspešne, Grošelj nikoli ne piše kot o neuspehu, ampak zgolj kot o enem od nedoseženih ciljev. Kar nam daje slutiti, da o odpravi nikoli ne govori kot o doseženem vrhu ali preplezani steni, ampak bolj o vsem tistem, kar ločuje odpravo od golega potovanja ali plezanja. Oktobrska številka *Planinskega vestnika* je posvečena odpravam naših alpinistov, ki pritrjujejo Grošljevi misli. Iskali smo povezavo med tremi na videz popolnoma različnimi odpravami, ki pa so alpinistom pustile globok pečat in mogoče celo postavile temelj uspešnejšim odpravam, ki šele prihajajo.

Gregor Šegel je z Markom Prezljem konec lanskega leta poskušal splezati na Mukut Parbat. Člani PK Rifnik Šentjur so raziskovali Zanskar, o sedemdnevem vzponu na Gašerbrum III Aleša Česna in Toma Livingstona so poročali svetovni mediji. Skoraj zagotovo ste brali o mednarodni odpravi na Nanda Devi East, kamor je s soplezalcema, z gruzijskim in francoskim alpinistom, julija letos skušal splezati Marko Prezelj. Še vedno odmeva – in še dolgo bo – odprava štirih naših alpinistk, ki so septembra v Himalaji preplezale štiri prvenstvene smeri, od katerih najbolj izstopa smer na Lalung I. O teh dveh boste brali v prihodnjih številkah *Planinskega vestnika*, na naslednjih straneh vam predstavljamo prve tri. Različni cilji, različna stopnja težavnosti, različni rezultati z vidika objektivnega merjenja uspešnosti glede na dosežene zastavljene cilje.

Pa je cilj vedno vrh ali preplezana stena? Odprava je po mnenju številnih plezalk in plezalcev tudi eden izmed najbolj neposrednih načinov spoznavanja samega sebe, svojih meja, vrednot in še česa. Tej misli lahko pritrdim tudi sama. Upam si celo trditi, da je nemogoče, da tako prvinska izkušnja, kot je alpinistična odprava, ne bi vplivala na vse, kar neizbežno pride za njo – na vrnitev v vsakdanje življenje, med vsakdanje skrbi, dirko s časom, družinske obveznosti in vse tisto, kar med odpravo ne obstaja, saj se življenje tam skrči na iskanje najbolj optimalnega načina varnega napredovanja proti cilju, skrb za dovolj opreme v nahrbtniku in seveda skrb za nujne življenjske potrebe: taljenje vode za čaj ter prehranjevanje.

Kadar šteje preživetje, je življenje najdragocenejše. Ko imaš malo, a vendar toliko, da preživiš, imaš vse. Če se znaš obrniti in se odreči cilju, da bi ostal živ, si našel dovolj modrosti, da lahko to v metaforičnem smislu narediš tudi takrat, ko se nekje daleč iz doline oziraš proti zasneženim vrhovom in razmišljaš, kdaj se boš lahko vrnil tja. Spoznanje, ki je v življenju zares nekaj vredno, za sabo vedno skriva doživetje, ki nas je do njega pripeljalo. Odprave jih ponujajo veliko, a hkrati pogosto ponujajo več vprašanj, kot je odgovorov. To je njihov čar, njihova draž, ki jo lahko najdemo na vrhu sveta ali pa veliko nižje v krajih, o katerih vemo malo ali nič.

Naj Grošljevem razmišljanju dodam še svojo misel; če se boste s take ali drugačne odprave vrnili bogatejši – a ne v materialnem smislu – potem je odprava uspela, pa če ste dosegli zastavljeni cilj ali ne. In ravno to je bistvo odprave.

Marta Krejan Čokl

4

8

13

20

24

27

UVODNIK

1 Zakaj odprava ni (le) plezanje

Marta Krejan Čokl

GREMO NA ODPRAVO

4 Proti toku Gangesa

Gregor Šegel

GREMO NA ODPRAVO

8 Urh Šestih zvezd

Boštjan Dečman

INTERJUJ

13 Aleš Česen

Julija Šuligoj

PLANINSKI SPOMINI

20 Nepozabna pot do smaragdnih jezer

Tone Vidrgar

IZLET

24 Korenine

Mojca Volkar Trobevšek

ZGODOVINA PRVEGA PRISTOPA NA EVEREST

27 Do kod je prišel ta čevlji?

Dušan Škodič

Z NAMI NA POT

30 Dežela ostrnic

Franci Horvat

30

41

47

50

53

54

USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI

INTERJUJ

41 Billi Bierling

Mire Steinbuch

GORSKO REŠEVANJE

47 Spust po Gamsovi grapi

Vladimir Habjan

ZDRAVJE

50 Pazi, kač!

Petra Zupet

STRIP

53 Podcenjevanje gora

Ažbe Polšak

ODMEV TIŠINE

54 Ikona kosovskega visokogorja

Valentin Batalaku

KULTURNA DEDIŠČINA

60 Prenovljena vila Kredarica

Miha Pavšek

ALPINISTI VETERANI

62 Množica novih članov

Irena Mušič Habjan

FESTIVAL ALPINIZMA 2024

64 Znanje in druženje na enem mestu

Tina Leskošek

OBLETNICE

66 Blejsko društvo praznovalo

Rado Urevc

LITERATURA

68 Povabilo na nesluteno pustolovščino

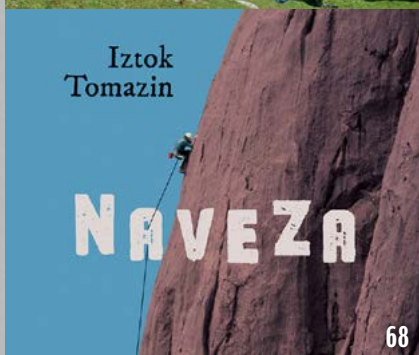
Vladimir Habjan

70 LITERATURA

72 PLANINSKA ORGANIZACIJA

75 NOVICE

76 PISMO

Naročilo na Planinski vestnik

Brezplačna številka
24/7: 080 18 93
01 43 45 684
trgovina@pzs.si
Ljubljana,
Ob železnici 30a

e-PLANINSKI

U E S T N I K

Od novembra tudi kot e-revija

Proti toku Gangesa

Pogled na Komet
Foto Marko Prezelj

Prispevek opisuje doživljanje na poti od New Delhija do baznega tabora na ledeniku Paschini Kamet Glacier v Gharvalski Himalaji, kamor smo se z Luko Stražarjem, Martinom Žumrom, Nejcem Marčičem in Markom Prezljem odpravili konec lanskega septembra.

S povabilom na odpravo me je Luka prese-netil in seveda razveselil, saj je bila Himalaja moja velika želja že od vpisa v alpinistično šolo. Verjetno to velja za večino tečajnikov, ki se v alpinistično šolo niso vpisali zaradi iskanja novega konjička v drugem življenjskem obdobju, avanturistične partnerske zveze ali martinčkanja med koncem tedna v Koglu, Paklenici ali Ospu. S čimer pa ni nič narobe! Sploh ob moderni (pre)zapolnjenosti urnikov je včasih občudovanja vredno, da se posameznice in posamezniki odločijo za "sprostitev" od tedenskega kaosa z npr. Direktno smerjo v Špiku ali celo Centralno smerjo v Zadnjem Prisojniku. Sam spadam med srečneže, ki smo bili v alpinistično šolo vpisani dovolj zgodaj, da nam pred alpinističnim izpitom študentski status še ni potekel, zaradi česar smo lahko več časa namenili raziskovanju nekoristnega sveta.

Za imena vrhov, ki sta bila potencialni cilj odprave, sem slišal prvič, čeprav je območje močno zaznamovalo razvoj alpinizma. Vrhova Kamet in Mukut

Parbat sta v Indiji, v zvezni državi Utaranchal. Dolina pod vrhovoma si lasti izvir svete reke Ganges.

Doživljanje

Nekaj sestankov, spoznavnih tur ter priprav in že smo se znašli na Brniku, od koder smo čez Istanbul odleteli v New Delhi. Okus pikantnega zajtrka, kakršnega moje brbončice niso vajene, sem mlel še lep čas vožnje z avtobusom do Dehadruna, ki je le uro oddaljen od Rishiksha, mesta, znanega kot svetovno središče joge in meditacije. Kulturnih sprememb med mesti niti mojim nevajenim očem ni bilo težko opaziti. Postopoma sem se navajal na kulturni kontrast. Središče Delhija kaže vsaj osnovno urejenost evropskih mest, ta pa se z oddaljevanjem od glavnega mesta umika popolnoma drugačni, bolj kaotični ureditvi. Tudi ta svet zmede se drži svojih pravil, ki so obiskovalcem z zahodnega sveta zelo daleč in neznana, lokalnim prebivalcem pa kristalno jasna.

nikacije. Mesto, ki stoji na ledeniških usedlinah, se stalno pogreza s hitrostjo šest centimetrov na leto, na kar opozarjajo uničene in razpokane zgradbe, ki smo jih opazovali vzdolž glavne ulice.

Badrinath

Iz Joshimatha strma cesta vodi mimo znane Doline rož, v kateri je angleška botaničarka lady Joan Margaret Legge leta 1939 med raziskovanjem novih vrst rož zdrsnila in umrla. Od tam se cesta vije više do enega od štirih romarskih krajev Badrinath, ki je del indijskega romarskega kroga Chota Char Dham in je ime dobil po templju Badrinath. Ta leži na višini 3300 metrov, vanj pa se stekajo množice hindujskih romarjev. Tempelj, ki so ga že večkrat uničili potresi in plazovi, je iz leta v leto bolj obiskan. Po statistiki iz leta 1961 ga je obiskalo 90.000 romarjev, leta 2006 pa kar 600.000. Po Markovih spominih s prejšnje odprave mesto Badrinath doživlja bliskovit razvoj, kar dokazujejo nešteti gradbeni odri, skice načrtov in gradbišča. Med najodgovornejšimi za vse večjo prepoznavnost in kultnost kraja je verjetno indijski politik in trenutni predsednik vlade Narendra Modi. Propagandnih panojev z njegovo podobo vzdolž celotne poti ne primanjkuje, še posebej pa ne v Badrinathu. Pot do svetišča čez deročo Alakanando krasi velika brv, tempelj pa je markantno okrašen z dvema velikima svastikama. Ta v hinduizmu simbolizira Suryo, sončno božanstvo, o katerem verjamejo, da odganja temo ter spodbuja dovezetnost do novih znanj in dobrega počutja.

Nad Badrinathom se ponosno vzdiga vrh Neelkant, naša pot pa nas je vodila še naprej, v dolino Mane. Tam je nekoč potekala starodavna in pomemb-

*Proti ledeniku
Paschini*

Foto Gregor Šegel

Od Dehadrana proti vzhodu pokrajino najprej prekrivajo griči. Doline se nato poglobijo, po njihovih strmih pobočjih pa se vijejo ozke glavne ceste, na katerih so bile med našim obiskom vidne posledice uničevalne moči zadnjega monsunskega deževja. Cestni (ne)red, ob katerem je potnikom (bognedaj vozniku) včasih bolje zatisniti oči, je tekel bolje od pričakovanj, pod nami pa se je v globočini pretakala reka Ganges, ob kateri smo potovali skoraj do baznega tabora. Reka Ganges se napaja iz več izvirov. Najpomembnejši od teh so Bhagirathi, Alakananda, Dhauliganga, Pindar, Mandakini in Bhilangana.

Izbira mesnih jedi se je vedno bolj krčila, dokler ni popolnoma usahnila. Jedilne liste so zapolnile različne vrste dala, panirja, naana ter preostalih jedi, ki so bile meni popolnoma nove, preostalem članom pa ne več. Medtem ko sva z Markom uživala v kontrastih okusov pogosto preveč začinjenih jedi, vsem te niso šle gladko po grlu. Prava sreča, da je bila ponudba čokolad in čipsa v obcestnih kioskih dovolj pestra.

Kljub počasnemu tempu smo vztrajno pridobivali nadmorsko višino. Mesto Joshimath je na višini 1875 metrov. Poštna postaja v Joshimathu je prvim odpravam predstavljala zadnjo možno točko komu-

na trgovska pot, imenovana Mana pass, katere trasa je še vedno dobro vidna na strmem pobočju, ponekod globoko vklesana skozi odseke kompaktnega temnega granita. Mi smo se s terenskimi vozili vzpenjali po vojaški cesti. Žal je zaradi političnih trenj območje od Badrintha do mejnega prehoda s Kitaj-

Poledenele plošče
Foto Marko Prezelj

sko pod strogim vojaškim nadzorom. Vstop v dolino je mogoč le s kopico težko pridobljenih dovoljenj in izgubljanjem v indijski birokratski džungli. Avtomobili so nas, nosače in prtljago odložili na višini 4000 metrov. Do idiličnega začasnega tabora, imenovanega Green Kamet, nas je 800 višinskih metrov vodila ozka stezica. Tabor smo imeli na ravnem peščenem podstavku ob robu ledeniške morene, obkrožajo ga ostri vrhovi, čezenj pa se vije bister potoček. Tam smo začeli aklimatizacijo, že čez štiri dni pa smo zagledali obris vrhov Mukut in Kamet.

Himalajsko skrotje
Foto Marko Prezelj

Alpinistična odprava Kamet, Mukut Parbat 2023 je trajala od 27. septembra do 9. novembra 2023. Člani Gregor Šegel, Marko Prezelj, Nejc Marčič, Martin Žumer in Luka Stražar so imeli na začetku nekaj težav z nosači in zdravjem. Po uspešni aklimatizaciji sta se Gregor in Marko poskusila povzpeti po JZ-steni Mukut Parbata, 7200 m, ki je bil njun glavni cilj, a sta vzpon zaradi neugodnih vremenskih razmer na višini 6400 metrov zaključila. Luka, Nejc in Martin so preplezali novo smer na koto 6050 m, glavnemu cilju, Kametu, 7700 m, pa so se morali odpovedati.

Bazni tabor smo postavili na robu ledenika, pod pobočjem vrha Mana, ki deluje kot valovita blatna ploščad. Zaradi pobočja na vzhodu je tabor sonce obsijalo za šest ur. Kljub temu smo ob jasnih dneh iz tabora občudovali v oranžne barve sončnega zahoda obarvan vrh Kameta.

Kamet je s svojimi stenami dal že dva zlata cepina, poleg njega pa se dviga nekoliko nižji sosed Mukut Parbat, ki ga je prva leta 1951 po grebenu preplezala novozelandska odprava, katere člana sta bila tudi Edmund Hillary in Tenzing Norgay, ki sta dve leti pozneje kot prvopristopnika stala na vrhu Everesta.

Usaka izkušnja ti nekaj da

Lokacija baznega tabora na ledeniku ponuja pogled na stene Mukuta in Kameta. Jugovzhodni raz Mukuta je s soncem ožarjen že zjutraj, takoj ko sonce pokuka čez severno steno Kameta, ki s svojimi mogočnimi seraki še čaka na prvi vzpon. Snežne razmere na razu Mukuta, kjer sva v novi smeri poskušala z Markom, se v jutranjem soncu zdijo prav prijazne, veliko manj pa, ko se nebo in žarki skrijejo za oblaki in se temperature spustijo globoko pod ničlo.

Prebila sva se čez orientacijske uganke prvega dela raza in v drugem poskusu prespala na višini 6100 metrov. Veličina stene, vremenske razmere in dodatna oprema so upočasnjevali najino napredovanje. Dosegla sva snežišče in se povzpela na vrh raza, skoraj do čela stene. Zaradi prekratkega ugodnega vremenskega okna, neugodnih razmer in težavnega sestopa sva se na višini 6400 metrov odločila za umik.

Indijski kontrasti kulture, barv, infrastrukture in simbolike so zares nekaj posebnega. Ob opazovanju se v čutnem človeku nekaj premakne in na svet začne gledati širše, z manj kritike in več razumevanja, za kar sem hvaležen. Upam, da se še kdaj vrnem.

*Na grebenu
Mukut Parbata
Foto Marko Prezelj*

*Aklimatizacijsko
sončenje
Foto Marko Prezelj*

Urh Šestih zvezd

Chhogo 2024

Zanskar. Čudovita dežela na severu Indije, kamor smo se poleti člani PK Rifnik odpravili raziskovat skrivnosti koščka Himalaje. A če Himalajo primerjam z velikansko skledo dal bata, priljubljene tradicionalne indijske jedi, je Zanskar vsekakor tisti prvi ugriz, ki si ga lahko privoščiš. Treba je namreč izbrati dobrega "kuharja" in primerne sestavine, da ti kaj ne obleži po "indijsko" nekje v želodcu!

*Šotori med
aklimatizacijo
na višini 5150 m.
V ozadju južni vrh
našega hriba.
Foto Nejc Škrablin*

Šalo na stran. Gore so na prvi pogled mogoče res bolj alpskih dimenzij, so pa navsezadnje lahko kar resen izziv. A Paul Preuss ni kar tako rekel: "Plezanje brez tveganja ni plezanje!" In Zanskar to resnično dokaže. Gre za resno dogodivščino, saj se tam znajdeš na precejšnji višini, daleč od civilizacije, brez

možnosti, da bi te rešila helikopterska patrulja. Prav tako satelitska komunikacija ni nekaj, na kar bi se lahko zanesel. Če strnem: tam si resnično odrezan od sveta in Zanskar ti nudi pristno himalajsko izkušnjo, takšno, kjer ste tvoja edina družba, zabava in rešilna bilka ti, tvoj partner in gora.

Zanskar, osamljena dolina na severu Indije, je skriti biser Himalaje, ki leži v pokrajini Ladakh. To območje, visoko v gorah Himalaje, ne predstavlja le lepote, temveč ima tudi globok verski in kulturni pomen. Zanskar je znan po svoji močni povezavi z budizmom, kjer starodavni samostani in svetišča kljubujejo času, kot hribi, v objemu katerih so, pokrajina pa odseva mir, ki ga prinaša ta duhovna tradicija. Za indijske budiste je Zanskar simbol duhovne čistosti in odmaknjenosti, kraj, kjer gore niso le fizični izziv, ampak zanje predstavljajo tudi duhovno pot. Kot četverica, Uroš Ciglar, Tilen Cmok, Nejc Škrablin in Boštjan Dečman, ki je prav tu začela dobivati svojo prvo indijsko izkušnjo, smo stopili na to pot z občutkom spoštovanja. Na srečo smo imeli izjemno podporo izkušene dvojice, Matije Jošta in Tomaža Žerovnika, ki sta to območje v preteklosti že obiskala in nas na neki način vodila skozi nepozabno himalajsko dogodivščino. Zavedali smo se pomena, ki ga ima to območje za tamkajšnje prebivalce, še posebej za budiste, kar ni bilo nenavadno, saj se njihova prisotnost čuti prav na vsakem koraku. V misli se je po pripovedovanju Matije in Tomaža hitro zagrizla želja po raziskovanju, spoznavanju in učenju, a tudi zavedanje, da je Zanskar kraj, kjer se nerazdružljivo prepletata narava in duhovnost, kjer so spoštovanje, ponižnost in previdnost ključnega pomena.

Zanskar tako zaradi svoje drugačnosti, še posebej pa zaradi nedotaknjenosti, postaja vse bolj priljubljen cilj za alpiniste, neosvojenih vrhov, ki čakajo na prvopristopnike, je namreč še veliko. Čeprav so ceste zdaj boljše in dostop do izhodišč proti baznim taborom hitrejši kot nekoč, ko sta področje raziskovala Matija in Tomaž, izzivov še vedno ne manjka. Mnogo vrhov, visokih med 5500 in 6500 metrov, je še vedno nedotaknjenih in ponujajo resno preizkušnjo. Navigacijske aplikacije delno nadomeščajo pomanjkanje zemljevidov, saj so ti viri redki, večina pa še vedno izvira iz obdobja raziskovanja japonskega raziskovalca Kimikazua Sakamota.

Območje je redko obiskano, komunikacija z zunanjim svetom pa skoraj nemogoča, saj je uporaba satelitskih sistemov v tem delu Indije strogo nadzorovana. Ne gre zgolj za plezalni podvig, temveč za pristno himalajsko izkušnjo, kjer "tvoja gora ni le kamen, ampak učitelj" – kot pravijo Indijci.

Lahko bi rekel, da se je odprava začela že leta 2022, ko nam je Matija prvič predstavil svoje zamisli in potencialne možnosti, ki jih je videl kot nadaljevanje svoje indijske zgodbe. Matija je to območje obiskal že večkrat, in če se malo pošalim zaradi njegove poklicne "geodetske deformacije", je ta predel zanj zaradi zemljevidov, ki praktično ne obstajajo, če pa jih najdeš, zagotovo niso točni in se večinoma nanašajo na satelitske posnetke in podatke, ki so veliko starejši, kot bi si kartograf želel, zanj zanimive že iz tega pogleda. Vsekakor pa kopica neosvojenih hribov, ki jih ponuja pokrajina Zanskar, pritegne vsakega ljubitelja hribov, kaj šele ljudi, ki z nazivom alpinist ne samo planinarijo, ampak si poskušajo hribovsko izkušnjo še malo "začiniti".

Moramo priznati, da je z našo odpravo šlo tako, kot pogosto gre v življenju – želje so hitro prerasle realne možnosti. In tako smo odpravo prestavili v leto 2024. Spet smo se zbrali in določili predviden datum odhoda, da nas vseživljenjski izgovori ne bi še enkrat zavedli. Saj veste, kako pravijo: "Kar se mora, ni težko ... Razen, če gre za odhod v hribe – potem pa ni konca izgovorom!"

Prvi dotik Indije

Da ne bi kdo mislil, da je šlo za nekakšno prisilo; našega nestrpnega čakanja na odhod je bilo konec oziroma zgodba se je zares začela 1. julija z letom v Indijo, z vsemi tistimi "prijetnostmi", ki jih takšna pot prinese – vključno s tem, da te že na indijskem letališču pričaka vročina, kot bi stopil v savno. Potem so tu še tiste indijske ceste ... Kaj naj rečem? Vsak ovinek je zgodba zase, polna raznovrstnih občutkov. Enkrat se izogneš kravi, drugič avtobusu, ki si očitno lasti celotno cestišče. Pa seveda ne moremo mimo znamenitih indijskih lukenj na cesti – teh je toliko, da bi se lahko med vožnjo zlahka začel spraševati, ali voziš po cesti ali po poligonu za testiranje vzmetenja. Da ne pozabim še prometa, ki je bolj kaotičen kot otroška igra, v kateri z avtomobilčki vsi vozijo v različne smeri. A ko že misliš, da si videl vse, te ustavi semafor, ki dejansko deluje, še danes ne vem, ali je šofer sploh vedel, zakaj stoji in čaka.

No, če te nič od tega ne spravi v smeh, te zagotovo to, čemur sva se tudi z Matijem dodobra nasmejala: indijski uradniški organizaciji. Na cestah kaos, dogovorjenega termina na IMF (Indian Mountain Foundation) pa se očitno držijo bolj kot kakšen "švicarski urad". Ker sva bila zaradi predčasnega prihoda konkretno prezgodnja, so nama z gostoljubjem postregli kar v kleti, kjer imajo kopico postelj, namenjenih počitku ali prenočitvi kakšne vabljene skupine. Po opravljenih uradniških rečeh, pridobitvi dovoljenja in v spremstvu dodeljenega nadzornika se je naša hribovska dogodivščina lahko še uradno začela.

*Boštjan in Nejc v T1
med aklimatizacijo
Foto Tilen Cmok*

Skarma Mindruk Ri

Iz vasi Tungri, kamor smo se po tipično indijskih cestah pripeljali v dveh dneh z avtomobili, smo 6. julija pot nadaljevali peš – skupaj z opremo in nosači – v iskanju primerne mesta za bazni tabor. Z nami je korakal tudi naš "zvezdni" oficir, mlad fant, ki se je v svojo vlogo kar malce preveč vživel. Medtem ko njegovi kolegi raje opravljajo svoje dolžnosti z varne razdalje v udobju postelje v dolini, se je naš junak brez premisleka odpravil z nami proti bazi. Ves čas je skrbel tudi za propagandni material njegovega družbenega omrežja, tako da si lahko predstavljate našo navdušenost ob njegovem zbiranju gradiva. Nič kaj navdušeni pa nismo bili, ko smo ugotovili, da so nosači omagali približno na tri četrt poti.

Naslednji dan smo končno postavili bazni tabor na ravnici ob bučni ledeniški reki, 4482 m. Reka je še posebej ob večerih s svojo glasnostjo vzbujala občutek, kot da spimo sredi črede divjih jakov, ne pa v osrčju zanskarskih gora.

S sosednjega hriba se je vila čista izvirna voda. Šotore smo postavili na zadnje travišče, polno cvetja, pa še nekaj odličnih balvanov smo imeli za trening. Nad bazo se je strmo dvigala vzhodna stena H17, 5800 m, našega glavnega cilja, gore T16, 6431 m, pa iz doline nismo videli. Celo vzhodno obzorje je zakrival divji svet skal z globokimi dolinami.

Takoj po prihodu v bazo smo zavihali rokave. Tomaž je priganjal, da ni časa za počitek – zato smo poskusili najti prehod do zelenega cilja po strmih morenah proti stranskemu ledeniku. Odločili smo se, da naslednje jutro odidemo, ampak zataknilo se je med večerjo, ko je naš "zvezdni" oficir izrazil željo, da bi šel z nami. S tem seveda ne bi bilo nič narobe, če ga ne bi vsi v skrbeh opazovali, kako težko je prikorakal do baze. Vse preveč uradniško je gledal na nas in nič kaj dobrodošla ni bila njegova želja, da prenašamo še njegove muhe in skrbimo za njegovo hrano, šotor in podobno kje više.

Po pogovoru smo ugotovili, da si želi z nami kar na vrh. Še bolj smo se čudili njegovi želji, ko smo ugotovili, da s sabo nima kaj dosti opreme. Pohodne dereze, pohodni cepin in tu nekje se je popis zaključil. Malo smo se spogledovali; ni šala ustvariti sovražnika v človeku, ki na koncu odda poročilo indijskemu uradu. Pobudo je prevzel Tomaž, ki je sicer resno, ampak zelo razumno razložil tveganje, ki nastane, če vzameš v navezo nekoga, ki ga ne poznaš, mu z vidika alpinista težko zaupaš, težava pa je bila tudi oprema. Pogovor je le padel na plodna tla, zamislil se je in *mulasto* brez besed odšel iz šotora.

Naslednje jutro nas je, medtem ko smo si pripravljali nahrbtnike, prijetno razveselil vodja kuhinje Lopsang, ki je našel rešitev za našo "zvezdniško" težavo. Oficirja je povabil na poroko svoje sestre, ki

Uroš v zgornjem delu smeri malo pred tem, ko mu je luska poškodovala roko.

Foto Tilen Čmok

je usodni da dahnila že čez dva dni, in oficir tega res ni želel zamuditi, saj je namreč samski, urejen, mlad in vsekakor zaželen, na porokah pa se vedno najde kopica samskih deklet. Le kdo bi se lahko uprl! Obljubil nam je, da se po poroki vrne, ampak tudi za to je poskrbel Lopsang. V dolino ga je namreč poslal nekaj dni prezgodaj, češ da se je zmotil, in zamešal datume, tako da smo bili pred njim varni kar lep čas. Zagata je bila rešena in po zajtrku smo odhiteli proti ledeniku. 5200 metrov visoko smo postavili depo, kjer je leta 2016 taborila tudi Cosminova ekipa. Iz njihovih podatkov smo črpali nekatere informacije in zamisli za naš pristop. Kot so obetali satelitski posnetki, je T16 najlaže dosegljiv po južnih pobočjih nad ledenikom Kaphang, zato smo se odločili, da del aklimatizacije namenimo iskanju prehoda iz doline Chhogo tja gor. Med prvim poskusom smo prespali 5200 metrov visoko, naslednji dan pa splezali do sedla, dober kilometer višje. Pot nas je vodila čez žleb s skalnim skokom in zagozdenim balvanom, ki smo ga spretno obšli.

Na sedlu smo postavili šotore in se odločili, da bo to naš prvi višinski tabor T1. Čeprav je bil vrh blizu, od njega nas je ločilo še 600 metrov, je višina naredila svoje – počutje je bilo bolj ubogo, zato smo se vrnili v bazo, po dveh dneh počitka ponovno krenili proti taboru 1 in naslednji dan stali na vrhu T16.

Naš klub PK Rifnik Šentjur letos praznuje 30-letnico, zato smo novo smer poimenovali simbolično: Šentjurska smer (900 m, D+, led do 60°, M3). Malo zapletenejša pa je bila zgodba z imenom gore. T16 zveni precej industrijsko, zato smo domačine prosili, naj nam izdajo pravo ime. Tudi to je šlo dokaj počasi. Sami ga niso našli, povprašali so sosede in ti sosede ... Na koncu so si nekaj izmislili in predlagali Skarma Mindruk Ri. Pojasnilo? Skarma pomeni zvezda, Mindruk je specifična zvezda (ali število šest), Ri pa pomeni vrh. Ime Vrh Šestih zvezd se nam je zdelo res lepo, morda pa bo postalo "zvezdica" tudi na njihovih zemljevidih.

Tri smeri in pol

Po dveh dneh počitka sta se Tomaž in Matija po zajtrku odpravila novim izzivom naproti. Dan je bil vroč, brez vetra, nahrbtniki težki, gora pa oddaljena. Ura hoje nad bazo na ledeniku Chhogo je bila še vzdržna, a prehod na stranski ledenik proti vzhodu čez nestabilno moreno je zahteval veliko moči. Brez natančnih podatkov sta se zanašala na občutek, digitalne modele in satelitske slike. Na višini 5456 metrov sta se znašla pod severnimi stenami Temple, 5947 m, in T9, 6107 m. Izbrala sta zasnežen žleb s sedla na višini 5620 metrov, a razočarana ugotovila, da je na drugi strani strm spust z 200-metrskim žlebom. Kljub temu sta se po devetih urah hoje pozno popoldne utaborila na skalnem platoju zgornjega ledenika Korolomshe, 5615 m.

Čez noč je zapadlo centimeter snega, ki ju ni oviral. Ob 6.30 sta začela plezati in po vzhodni steni in

južnih pobočjih čez tri ure dosegla vrh, 6130 m. Smer sta v svojem slogu poimenovala Charlatan De Balkan (500 m, D+, led do 60°) po navdihu Magnificove pesmi. Med aklimatizacijo smo si namreč večkrat prepevali kakšno od njegovih in kot prava "balkanska šarlatana" sta tako pustila svoj pečat. Če Magnifico poje o ljubezni in strasteh Balkana, sta Tomaž in Matija s cepinom v roki vnesla malo hribovske romantike v ta surovi svet.

Medtem sta Uroš in Tilen "napadala" steno še prav tako neosvojenega pettisočaka nad baznim taborom. "Resna plezarija," sta dejala, stena je bila na pogled namreč manj zahtevna kot težave, na katere sta nalletela v njej. Na žalost se je njuno plezanje zaključilo na višini 5300 metrov, ko se je Urošu ob iskanju mesta za sidrišče na roko zvalila ogromna skala. Srečanje s kamnito gmoto se je srečno/nesrečno končalo z izpahom prsta in dodobra krvavo dlanjo.

Začela sta se spuščati in popoldne, ko sem se sam vrnil s kote nad bazo, visoke 5300 metrov, in jo zaradi najdenega okostja kozoroga na poti poimenoval Ibex, je namesto počitka sledilo spremljanje dogajanja. Z Nejcem sva izmenjaje z daljnogledom spremljala vsak njun spust ob vrvi in z olajšanjem pozno zvečer dvojico sprejela v bazi. Uroša smo oskrbeli, kolikor se je dalo, zahvala gre seveda "dohtarski" ekipi doma, ki nas je tako dobra založila z vso potrebno opremo. Naslednji dan smo se Uroš, Nejc in jaz odpravili v dolino z željo po kakovostni oskrbi Uroševe rane.

*Zadnji koraki proti novoosvojenemu vrhu
Foto Nejc Škrablin*

Vsi skupaj na vrhu Skarma Mindruk Ri
Foto Nejc Škrablin

Vrh Šestih zvezd z vrisano preplezano smerjo
Foto Tilen Cmok

Tilen je ostal v baznem taboru in ob poldnevu pričakal Tomaža in Matijo, ki sta se vrnila v bazo, da jima preda informacije.

Pozneje se je Matija odločil za samostojen vzpon na T9, 6107 m, in preplezal severno steno po smeri Star in opušen (700 m, TD, led do 75°, II–III UIAA). Poskušam razumeti navdih za takšno ime; mogoče izvira iz misli, da je sredi vsega tistega ledu zapuščen kot kakšna zvezda, ki tava v veselju, torej "star" kot zvezda in opušen, kot nekaj neuporabnega, kar tava tam daleč v galaksiji ledu. Kdo bi vedel ... Sestopil je po jugozahodnem pobočju po smeri, ki jo je imenoval Levi kuloar (600 m, AD, led do 45°).

Medtem smo preostali člani ekipe v Lehu in Tungriju organizirali evakuacijo baznega tabora. No, tako bi brali v kakšnem vojaškem poročilu. Z Nejcem in Urošem smo po uspešno opravljenem zdravniškem pregledu v ne tako uspešno opremljeni zdravstveni ustanovi naslednji dan odšli v Leh, kjer bi mogoče našli drugo mnenje, kot bi v zdravniškem žargonu rekli pri nas. A drugo mnenje je zvenelo bolj "turistično".

Slovo

Leh kot mesto s čudovitimi razgledi iz samostanov je turistično bolj obiskano in obetalo je vsaj malo zabave. V mislih imam željo po tem, da človek nazdravi, da se je vse končalo relativno dobro. Takšna želja pa zahteva pivo in tako smo se znašli pred konkretnim izzivom. V Tungriju naj ga ne bi bilo, prav tako ne v Lehu, a vztrajnost se je izplačala – po dolgem iskanju smo ga končno našli. Seveda smo takoj kupili zalogo in jo z zanosom tovorili kot pravi trofejni ulov. Ko pa smo prispeli nazaj, smo tik pred vasjo naleteli na postojanko, kjer se očitno ustavljajo "šoferji". Postojanka je premogla dva gromozanska hladilnika, polna hladnega piva. Vse, kar smo iskali, je bilo ves čas tam, skoraj pred našim nosom. Dočakali smo še Tilna, Tomaža in Matijo, ki so med našim vračanjem v vas vrnili z gora in skupaj z nosači pospravili bazni tabor. Nenaključno smo proslavili in nazdravili, veseli in vsak po svoje zadovoljni, po naključju pa smo se udeležili lokalne poroke. Skozi smeh in tradicionalni ples smo doživeli gostoljubje v njegovi najpristnejši obliki – topli ljudje, preprosta, a bogata kultura. Preizkusili smo seveda tudi dobrine, kot sta lokalno žganje in pivo, ki ga skrbno varijo vsak po svoje. Takšen je tudi okus, stopnja alkohola pa je še večja skrivnost. Pred nami je bila samo še tista hitra pot nazaj v znani svet, kjer je življenje precej drugačno kot v vasi, kjer sneg za skoraj pol leta ljudi dobesedno odreže od preostalega sveta in kjer čas teče drugače – počasneje. Kot bi vsak korak določala narava ... In to se resnično sklada s tibetanskim pregovorom, ki pravi, da se tudi najdaljša pot začne z enim samim korakom. ●

Informacije

Pogorje: Indijska Himalaja, Zanskar, Chhogo Tokpo, Haptal Trajanje: 1. julij–8. avgust 2024
Vodja: Matija Jošt (AO PD Celje Matica)
Člani: Tilen Cmok, Uroš Ciglar, Boštjan Dečman, Nejc Škrablin in Tomaž Žerovnik (vsi PK Rifnik Šentjur)

Čar alpinizma je negotovost

Pogovor z Alešem Česnom

Aleš Česen, v slovenski gorniški javnosti znan po številnih vrhunskih plezalnih uspehih tako v domačih kot tujih gorah, tudi tistih najvišjih, je letos poleti z britanskim alpinistom Tomom Livingstonom v sedmih dneh priplezal na Gašerbrum III po prvenstveni smeri čez zahodni greben. Poimenovala sta jo Edge of Entropy. S tem sta postala tretja naveza, ki je kadarkoli stala na vrhu tega skoraj osemtisočaka (7952 metrov).

Prvi vzpon so leta 1975 opravili poljski alpinisti Wanda Rutkiewicz, Alison Chadwick-Onyszkiewicz, Janusz Onyszkiewicz in Krzysztof Zdżitowiecki, drugega pa leta 2004 španski alpinisti.

Tak vzpon je za večino alpinistov skoraj nepredstavljen dosežek. Kako se sploh lahko pripraviš na takšno odpravo?

Alpinizem je tako širok nabor športov, če mu lahko tako rečemo, da ni specifičnih treningov, ki bi jih lahko delal oziroma so nedefinirani in zelo različni pri vsakem posamezniku. Odvisno je od tega, kakšen cilj imaš. Ko gre za zares visoke hribe, ne govorimo o ekstremnih tehničnih težavah, ki bi jih prenesel na nižjo nadmorsko višino. Gre predvsem za dolžino odprave in visoko nadmorsko višino. Tako ti v resnici ni treba biti zelo močan skalni plezalec v smislu, da bi tako stopnjeval formo. Drugače je, če bi šel plezat na primer v Patagonijo, kjer so tehnične težave večje. V Himalaji in Karakorumu gre bolj za vzdržljivost, priprave pa so kondicijske narave. Mislim, da noben alpinist nima pravega trenerja, vsaj pri nas ne, vsak dela malo po svoje in se pripravlja na svoj način. Lahko pa rečem, da sem sam z leti spremenil trening, treniram bolj sistematično in bolj z glavo, kot sem včasih. Za to odpravo sem si naredil načrt priprav, ki so bile kondicijske narave. Od novega leta dalje, se pravi približno pol leta, sem treniral zelo načrtovano, strukturirano in zelo intenzivno, seveda na neko spodobno podlago. Človek vendarle ne sme priti pod najvišje gore čisto "zarjavel", ker je potem tudi manj učinkovit. Čeprav plezanje ni tehnično zelo zahtevno, pa je plezalni aspekt pomemben, ne smemo ga zanemariti. Preplezal sem kaj lažjega, ne v šestih in sedmih, ampak bolj smeri, v katerih ne potrebuješ varovanja, in grebene, kjer lahko nekaj ur držiš približno konstanten tempo. To mi je pomagalo, saj sem se na Gašerbrumu III, kjer je teren, strogo gledano, v resnici precej podoben našemu, počutil bolj suvereno. Podobno je z branjem smeri, krušljivostjo, ravnotežjem in gibanjem na splošno.

To smer sta poskusila preplezati že leta 2022. Zakaj vama takrat ni uspelo, je težave povzročalo vreme?

Največ, da. Pri tako visokih hribih se pač majhni dejavniki nalagajo drug na drugega, potem pa to prinese takšen rezultat, kot ga. Takrat naju je predvsem veter prisilil k vrnitvi. Skušala sva preplezati isto smer, ampak na višini približno 7000 metrov je bil veter tako močen, da je bilo prenevarno in ni imelo smisla nadaljevati. Dilema: iti dol ali ne. Sva se odločila, da ne, in sva zavila na severno stran hriba. Kar nekaj časa sva nadaljevala po severni strani, ampak problem je bil v tem, da se na takšno situacijo nisva pripravila in tega dela stene nisva poznala niti s fotografij. V sami steni je brez priprave težko videti prehode in se odločiti, katero smer ubrati. Odločila sva se narobe. Na koncu je bilo torej to, pol – pol: vreme in slepa ulica. V tistih razmerah je bilo pametno iti dol. Na žalost je bilo to že zelo visoko, kar je pomenilo, da nama je zmanjkalo časa za ponovni poskus, ker sva bila preutrujena. Če bi se odločila obrniti že dosti prej, bi imela verjetno možnost za ponovni poskus.

Tom Livingstone in Aleš Česen na vrhu Gašerbruma III po preplezani prvenstveni smeri
Foto Aleš Česen

Smer vzpona (rdeča)
in sestopa (modra)
Foto Aleš Česen

Kako se soočaš s takšnimi neuspehi? Te demotivirajo ali jih jemlješ kot novo izkušnjo, nadaljnjo motivacijo?

Malo obojega. To ni niti približno moja prva odprava, s katere sem se vrnil praznih rok. Na takšne odprave, sploh v visoke hribe, je že od doma treba iti z zavedanjem, da ti lahko ne uspe. Višja je gora, več je možnosti, da ti ne bo uspelo. Pa ne samo zato, ker je smer tehnično zahtevna, ampak je tudi ves potek daljši. Aklimatizacija bo trajala dlje, teden, dva, dlje boš nato plezal gor. Poleg tega je v Karakorumu vreme dokaj nestabilno. To, da imaš dva dni lepega vremena ali pa štiri, šest, je ogromna razlika. In to, da je šest dni v kosu lepo vreme, je statistično skoraj nemogoče. Za visok hrib si težko privoščiš vreme nekaj na pol kot pri nizkih. Zaradi vseh teh dejavnikov je uspeh zelo vprašljiv. V tistem trenutku te seveda neuspeh ne motivira. Ko prideš dol, ti ne pade na pamet, da bi šel nazaj. Treba se je malo spočiti, tudi v glavi. S Tomom

Nepredvidljive
razmere med
vzponom
Foto Aleš Česen

sva se pozneje pogovarjala o tem, razmišljala in ugotovila, da bi vseeno rada preplezala kaj podobnega. Ker sva hrib že poznala, sva bila malo bolj samozavestna, poleg tega je bilo vloženega že veliko časa in energije. Še vedno sva se zavedala, da nama mogoče ne bo uspelo, ampak sva se odločila, da poskusiva še enkrat. Saj v resnici je bilo na meji tudi drugič ...

Zakaj?

Zaradi različnih dejavnikov: vremena, mojega zdravja, časa.

Je bil to vajin projekt?

Pravzaprav ne. O njem sva začela razmišljati z Luko Lindičem. Zamisel sva dobila med odpravo na Broad Peak in Gašerbrum IV leta 2016. Zares sva se začela dogovarjati in načrtovati leta 2020. Delno je tisto odpravo odnesel covid, pa tudi Luka ni bil več tako motiviran, imel je hujšo nesrečo. Tom je vskočil z dovolj motivacije bolj po naključju. On me je vprašal, ali bi šel na kakšen osemtisočak, pa sem mu povedal za ta načrt in je bil za.

Tom je zapisal: *I quite like that this peak is just under 8K, just out of the spotlight, just around the corner from G4.*¹ Ali je bil to eden izmed razlogov za izbiro, neobljuden hrib? Je višina igrala vlogo?

To, da preseževa mejo osem tisoč metrov, je bilo za naju nepomembno. No, ne dovolj pomembno – da se ne bom delal čisto imunega. Če bi bil osemtisočak, bi bilo tudi fino, čeprav sem že presegel to magično osmico. Po drugi strani pa sva bila sama, kar je bil

¹ "Zelo mi je všeč, da je ta vrh tik pod osem tisoč metrov nadmorske višine, tik izven soja žarometov, tik za vogalom G4."

večji plus, kot je bil na drugi strani minus. Ni pa bila za naju višina tako pomembna, da bi vplivala na najino odločitev. Če bi bil osemtisočak, bi se ravno tako odločila zanj, kot če ne bi bil tako blizu te meje.

Te komercialni cilji odbijajo?

Res je, da so vsi osemtisočaki zelo skomercializirani, ampak zares velik cirkus je samo na Everestu in K2. Tam me to odbija, da. Po mojem mnenju je to preseglo vse meje dobrega okusa za klasičnega alpinista. Pa ne mislim, da je to, kar se tam dogaja, nujno samo slabo, ampak je odvisno od posameznika in od tega, kakšne vrednote imaš kot alpinist. To so pač cilji za drugačne vrste ljudi.

Bivakirati sta morala na višini 7800 metrov. Kako zdržiš takšno preizkušnjo, se na to posebej psihično pripravljáš?

Niti ne. Največ mi je dalo teh dvajset let izkušenj, ko plezam po hribih, zato sem tega nekako navajen. To sicer ne pomeni, da mi je psihično zelo lahko, ampak se nekako znam zbrati, ko se je treba, ko je neudobno, me zebe in gre vse narobe. Če imaš s tem velike težave, potem je bolje, da se tega pač ne greš. Ne morem pa reči, da uživam v takih trenutkih. Iz tega seveda lahko sledi vprašanje, zakaj pa potem to delaš, če v tem ne uživaš (*smeh*). Seveda uživaš, ampak ne zaradi skrajnosti, tu gre predvsem za izziv.

Kateri trenutek odprave ti bo najbolj ostal v spominu?

Težko mi je izbrati enega.

Nekateri alpinisti omenjajo neverjetne sončne vzhode, razglede, kaj takšnega mogoče?

Razgledi višje gori so v resnici fantastični, ampak po navadi si tako utrujen in imaš toliko opravka z drugimi stvarmi, da se jih težko zares zaveš. Spomnim se pogleda proti K2 in Broad Peaku. S te strani, kjer sva bila midva, vidiš kitajsko stran teh hribov, kar je redkost. Pa tisti prvi sončni žarki zjutraj, to je videti res fantastično. Ampak višje gori to težko opaziš. Seveda vidiš, ampak ne dojemaš tega tako, ne ozaveš. Tudi na vrhu je bilo megleno. To naju je motilo bolj zato, ker nisva vedela, kje morava sestopati. Tega, da ni razgleda, v resnici sploh nisva opazila, kar sem dojel šele pozneje, ko sem razmišljal o vzponu.

Zakaj ime Edge of Entropy?

Tom me je vprašal, ali sem kaj razmišljal o imenu. Spomnim se, da sem mu odgovoril, da se meni o tem sploh ne da razmišljati, pač to je zahodni raz, pika. On je rekel, da bi bilo vseeno dobro dodati malo osebnosti, nekaj svojega. Po nekaj premlevanju v naslednjih dneh, z več kisika v možganih, sva prišla do tega imena, pa se nama je zdel v redu. Edge kot raz, entropija pa je v fiziki mera za nered, kaos, ki s časom narašča. Tako sva se midva počutila, ko sva plezala, kaotično, v glavi in telesu, teren je bil najprej zelo definiran, potem pa mešanica vsega, snega, ledu, skale, pa vse to skupaj tako bolj ubogo, krušljivo ... In se nama je zdelo, da to ime dobro predstavlja, kar sva doživljala.

Kako tvoji domači, otroci, partnerica gledajo na tvoje ukvarjanje z alpinizmom?

Otroka sta stara devet in trinajst let in sta s tem odrasla, na srečo ali na žalost. Za kaj gre, vesta zelo približno, poleg tega imata oba svoje interese, trenirata namreč smučarske skoke. Mislim tudi, da je v redu, da se ne obremenjujeta z mojim plezanjem. Partnerica pa je navajena. Poleg tega je bila sama na veliko odpravah, prečila je na primer Grenlandijo, plezala na ledenike na Islandiji, stala je na vseh vrhovih celin itd. Tudi leta 2022, ko sva s Tomom poskusila prvič, je bila zraven, plezala je na sosednji hrib. Je zelo razumevala, morda tudi zato, ker iz prve roke pozna situacijo. Zaupava si, da vse delava varno, kolikor pač lahko. Sicer pa ni nujno, da je to olajševalna okoliščina, če dobro pomislim. Ker pozna stvari od blizu, ji je morda zato težje. Ne vem, treba bi bilo vprašati njo (*smeh*).

Skoraj
osemtisočak
Gašerbrum III
Foto Aleš
Česen

Kako pa sam dojemaš tveganje, nevarnosti in objektivne okoliščine, na katere nimaš vpliva?

Morda si včasih malo mečem pesek v oči, da stvari kontroliram. Ampak menim, da največ lahko narediš že doma s pripravami, predvsem s tem, da res naštudiraš, kje točno boš plezal. Ogromno je terenov, ki so bolj ali manj nevarni. Med plezanjem nisva bila v nevarnosti zaradi podora serakov. Pazila sva, da sva še takrat, ko bi bila potencialno v nevarnosti zaradi podora, plezala ponoči, ko je bilo vse zmrznjeno, poskusila sva biti hitra in se nisva ustavljala. Mislim, da so najpomembnejši majhni detajli. Na primer tudi to, koliko časa si vzameš, da si lepo urediš sidrišča. V visokih hribih, ko si utrujen, tudi psihično, si hitro v skušnjavi, da si rečeš: "Eh, pa saj je dobro." Temu se res skušam izogniti in narediti tisto, kar naredim, res dobro. Vedno to seveda ni mogoče. Poleg tega, da si za stvari vzameš čas, je pomembno tudi, da gledaš okoli sebe. Hitro namreč izgubiš občutek za čas in ne spremljaš, kaj se dogaja z vremenom, potem pa je lahko že prepozno, da bi si poiskal zavetje. Seveda se zavedam, da je situacija lahko nevarna, ampak se skušam pametno odločiti, če imam občutek, da mi stvari uhajajo iz rok. Zato sva se takrat tudi obrnila.

Se ti je ta pogled na tveganje spremenil z izkušnjami, leti?

Lahko rečem, da z izkušnjami zagotovo delam stvari varneje. Ampak ne zato, ker bi me bilo bolj strah, ampak zato, ker se zavedam nevarnosti. Na primer če se zdaj spomnim na svojo prvo odpravo, me je kar groza. Naredili smo toliko napak, ki bi se res lahko grozno končale. Ko pomislim na preteklost, se samemu sebi zdim res butast, ampak takrat sploh nisem vedel, da je nevarno, kar smo delali. Z leti se to spremeni. Verjetno je tudi neko sprejemljivo tveganje drugačno pri mojih letih kot pri mladem človeku. Ampak pri sebi ne vidim ogromne razlike, da bi takrat drugače gledal na situacijo kot zdaj. V smislu izkušenj pa je razlika res velika. Težava je, da je pri alpinizmu treba do izkušenj priti na tak način, ki je včasih lahko nevaren, tako da je nekemu mlademu človeku težko zameriti, če dela neumnosti. Hkrati pa te to lahko stane preveč, je draga šola.

Ali na alpinizem gledaš drugače, odkar si oče? Alpinistke recimo pogosto omenjajo, da se njihovo dojemanje alpinizma spremeni, ko postanejo mame. Kakšna je tvoja izkušnja?

Ne gledam drugače. Ne vem, ali zato, ker sem bil že prej tako odgovoren, ali ker sem zdaj tako neodgovoren (*smeh*). Življenje je seveda drugačno, ampak mislim, da nisem bistveno spremenil odnosa do alpinizma in do tveganja. Ne vem, ali bi ga moral ali ne, predstavljam pa si, da je pri ženskah ta materinski nagon močnejši. Odvisno od posameznice seveda.

Bi svoja otroka spodbujal k alpinizmu, če bi izrazila željo, da bi poskusila? Kakšna je tvoja izkušnja z očetom?

Mislim, da je moj oče to res dobro naredil. Ni se namreč vmešaval in me ni potiskal ne v eno ne v drugo smer. Spodbujal me ni, to nikakor, ampak tudi zaviral me ni. S tem bi verjetno dosegel nasprotni učinek, sploh v najstniških letih. Tako da sva nekaj preplezala skupaj, ne pa veliko. Ampak nikoli mi ni govoril v smislu: "Ne tega delati, ne smeš tako!" Mislim, da je tako najbolje. Tudi svojima otrokoma bi pomagal, ampak ne vem, če bi se upal preveč vmešavati. Za zdaj me ne skrbi toliko, ker sta v drugih vodah. Ampak po drugi strani tudi jaz dolgo nisem želel hoditi v hribe, pa smo zdaj, kjer smo. Če pa sem čisto iskren, bi mi bilo vseeno ljubše, da moja otroka ne bi želela postati alpinista.

Si profesionalni alpinist, torej živiš od alpinizma in imaš pokrovitelje. Nekateri alpinisti se izogibajo taki vrsti sodelovanja, saj pravijo, da prinese s sabo preveč pritiska. Kako ti gledaš na to? Kako se spopadaš s pričakovanji okolice?

Moj glavni prihodek je v resnici gorsko vodništvo. To gre dobro s tem "polprofesionalnim alpinizmom", kot ga sam imenujem, ker to ni služba od sedmih zjutraj do treh popoldne vsak dan, ampak si lahko razporedim obveznosti čez leto. Na primer zdaj, pred to odpravo, sem se namenoma posvečal treningu in nisem delal. To sem si lahko privoščil zaradi pokroviteljev. Po drugi strani pa nisem zelo odvisen od njih.

Aleš išče prehode
Foto Tom Livingston

Če bi eden izmed njih čez noč prekinil pogodbo z mano, se moje življenje ne bi drastično spremenilo. Verjetno bi to sicer pomenilo, da ne bi mogel iti na takšno odpravo, kot sem šel letos, nisem pa življenjsko odvisen od tega. Sem torej nekakšen hibrid: eno leto me zanese v sponzorirano stran, drugo v vodniško. Lahko pa je pritisk velika težava. Zelo pomembno je, da poskušaš pritisk odpraviti, vendar to ni popolnoma mogoče. Čeprav pokrovitelj ne pritiska neposredno, to verjetno čutiš. Odvisno od človeka. Mogoče imam to srečo, da sem sponzorje dobil zelo pozno v življenju, takrat ko tega mogoče ne bi niti več nujno potreboval. Ko je človek malo starejši, je lažje modrejši, manj je pod pritiskom kot pri svojih dvajsetih. Če pa pokrovitelj nate vpliva slabo, je verjetno bolje sodelovanje prekiniti. Jaz na srečo s tem nimam težav, tako da ne morem govoriti iz izkušenj. Mislim, da bi si vsi želeli biti sponzorirani, pa ne samo s finančnega vidika, ampak tudi z vidika časa. Ali si lahko z običajno službo privoščiš dva meseca odprave, pa še en mesec pripravljalne odprave na leto? No, seveda pa to, da si alpinist, ne pomeni, da moraš hoditi na take odprave, lahko plezaš samo v Sloveniji in sosednjih državah, to pa gre. Hvaležen sem, da sem v situaciji, da lahko počnem stvari, kot jih.

Je do tega prišlo spontano?

Do različnih sponzorstev je prihajalo zelo različno. Moj glavni pokrovitelj je Kailas, ki v Evropi ni tako poznan, v Aziji pa je ogromno podjetje. Delajo skoraj

vse za alpinizem, od opreme do oblačil. Povezali smo se po naključju, malo je bilo povezano z mojim prvim zlatim cepinom. Pravzaprav je šlo pri vseh za naključja. Težko je priti do sponzorstev kar tako, da bi na primer poslal elektronsko pošto. Za popuste in opremo še mogoče, ampak če hočeš imeti od tega res korist, so popusti seveda čisto premalo. Je pa verjetno težko živeti samo od domačih sponzorstev. Mislim, da smo za to premajhen trg. Tudi take odprave, kot sem jo imel zdaj, stanejo kar nekaj denarja. Pri naših sponzorjih po navadi dobiš kakšen kos opreme, kar je sicer odlično, ampak za odprave na taki ravni si pa samo s tem žal ne moreš prav dosti pomagati. Po drugi strani pa nam v Sloveniji ogromno pomaga Planinska zveza, tudi finančno. Poleg tega je veliko alpinistov, ki so oziroma smo zaposleni v vojski ali policiji kot športniki. Mislim, da imamo pri nas to zelo dobro urejeno, ne samo za alpiniste, ampak za vse športnike. Ne poznam sicer podrobneje situacije v drugih evropskih državah, vem le, da imajo Avstrijci nekaj podobnega. Na Islandiji pa si morajo športniki na primer sami financirati celo sodelovanje na olimpijskih igrah, vse od letalske vozovnice do nastanitve. V Sloveniji bi bilo to nepojmljivo, kar je prav. Da ne bom samo tarnal, kako majhen trg smo.

Si šel na kakšno odpravo samo zaradi sodelovanja s pokrovitelji?

Odprava na Ama Dablam za Kailas. Ampak to ni bila odprava v alpinističnem smislu besede, saj je bilo že

Proti soncu
Foto Aleš Česen

od začetka znano, da gremo tja snemat. Zato sem tudi to odpravo vzel izključno kot delo in mi ni bilo težko preplezati nečesa, česar sam od sebe ne bi. Tam sem bil zato, da se posnamejo kadri, ne zato, da bi plezal zase. Dober se mi je zdel poudarek, da lahko odstopim, če se mi zazdi situacija prenevarna. Saj je to jasno ali pa bi moralo biti jasno vsakomur, vendar je vseeno dobro, da je to formalno zapisano. Drugih stvari pa nisem delal pod taktirko pokrovitelja. Kot vodništvo ni alpinizem, tudi snemanje ni – je služba.

Na Instagramu sem zasledila, da sodeluješ tudi s priljubljeno znamko Flying Goose, ki proizvaja pekočo omako Sriracha. Kako pa je prišlo do tega za alpinista morda malo nenavadnega sodelovanja?

Da, zabavna zgodba, spet naključje. Spoznal sem nekaj vodilnih ljudi v podjetju, ki se jim je zdelo zelo zanimivo to, kar počnem. Oni so že prej načrtovali sodelovanje z ekipo športnikov za promocijo. Sicer sem si mislil, da bo to tako kot s kašno drugo stvarjo, ki se na veliko načrtuje, potem pa ni iz nje nič. Ampak spomladi, nekaj mesecev pred odpravo, ko sem imel nekaj komunikacijskega šuma s Kailasom in nisem bil prepričan, ali bodo sodelovali pri odpravi, sem podrezal Flying Goose in tako smo začeli. Ne vem, ali se bo zgodba nadaljevala, bomo videli.

Imaš dva zlata cepina. Prvega si prejel leta 2015 skupaj z Luko Lindičem in Markom Prezljem za prvenstveni vzpon v severni steni Hagshuja, leta 2019 pa ste si ga z Luko Stražarjem in Tomom

*Vzpon proti vrhu
Foto Tom Livingston*

Livingstonom prislužili za prvi vzpon na Latok I s severne strani. Kako gledaš na nagrade, so zate motivacija?

Če pridejo, je v redu, če ne, tudi. Je pa res, da čeprav se radi pretvarjamo, da so nepomembne, z vidika sponzorstev vseeno niso zanemarljive. Z njimi namreč pride prepoznavnost, kar pa za pokrovitelje ni nepomemben vidik. Ni pa to motivacija. Poleg tega so, glede na to, kaj se dogaja na osematisočakah, zlati cepini dobra protiutež komercialnemu gorništvu. Je pa res, da je v splošni javnosti ta nagrada precej neznana. Ampak vsaj nekaj imamo, kjer lahko rečemo, da so poudarjene klasične alpinistične vrednote.

Kot si že omenil, gre pri težkih odpravah za izziv in niso užitek v klasičnem pomenu besede. Pa vseeno – lahko izbereš kakšen trenutek ali pa mali užitek, ki ti je na odpravi veliko pomenil?

Če govorimo o celotni odpravi, je veliko stvari, ki so res izjemne. Najboljša je verjetno ta, da si popolnoma odklopljen od ponorelega sveta, nimaš medmrežja, telefona, elektrike ... Sicer te na koncu to že spravlja v slabo voljo, ampak vseeno je čudovita izkušnja, ki jo priporočam vsakomur. Tudi po vrnitvi v civilizacijo in domov je posebna izkušnja že to, da ko odpreš pipo, priteče voda. Fino je, da to znamo bolj ceniti. Na odpravi je organizacija zahtevna, stvari ne grejo, kot

bi morale, utrujen si, ampak potem pa vidiš razglede in se zaveš, da si na res posebnem prostoru na Zemlji. So užitki, seveda, ampak, ko zares plezaš ... To je tako, kot če se vprašamo, ali maratonec uživa na tekmi. Pa vseeno je to njegova strast.

Kaj je po tvojem mnenju čar alpinizma? Zakaj se vračaš?

Pri alpinizmu se mi zdi krasno to, da zajema ogromen spekter. Če se ti ne da "zategovati" v skali, lahko skrbiš za kondicijo, hodiš na drugačne ture in obratno. Pozimi je to čisto druga dimenzija. Postaneš nekakšen multipraktik. To sicer na splošno ni dobro, ker če hočeš delati vse stvari, ne boš delal nobene dobro. Ampak se mi zdi, da je alpinizem vseeno kompromis med tem, da si hkrati vse in ultra specializiran. Tudi sam sem imel v različnih obdobjih različen fokus glede na to, kateri tip alpinizma mi več pomeni. Čar je med drugim vse, kar se dotika vrhunskih vzponov. Priprave, pa ne samo fizični treningi, ki niso vedno užitek, ampak cel proces, ko veš, da boš nekam šel, in si zato vzameš več časa, greš več v hribe in doživiš več. Uživam v alpinizmu, ker so mi izziv situacije, ki jih ne morem predvideti. Čar alpinizma je to, da ne veš, kaj se bo zgodilo, ne veš, kaj te čaka, negotovost, seveda če ta ni prevelika in ne traja predolgo. ●

*Čudoviti razgledi z Gašerbruma III
Foto Aleš Česen*

Tone Vidrgar

Nepozabna pot do smaragdnih jezer

Po dvajsetih letih na isto turo

Polnih dvajset let je že minilo, odkar sva se s hčerko Nino podala na Kriške pode. Spomnim se, da smo se v soboto, dan prej, po Hanzovi povzpeli na Mojstrovko, kjer so se nam na vrhu pri malici pridružile kavke. Ena mi je sedla kar na koleno in mi z roke zobala drobtine.

Malo smo še posedeli in uživali v razgledih, ki jih nudi gora. Spustili smo se na Vršič, kjer se je ostali del družbe vrnil v dolino, midva pa sva ostala na sedlu in z vrha Vršiča opazovala gore, ki se dvigajo nad njim. Prenočila sva v Poštarskem domu in naslednjega dne mimo Prednjega okna po "jubilejki" nadaljevala skozi Zadnje okno, čez Škrbino in Mlinarico, mimo spominskega obeležja, kjer se je leta 1951 ponesrečil Jože Pogačnik. Bil je takratni podpredsednik PZS in pobudnik gradnje doma na Kriških podih, ki je prav na poti na njegovo odprtje omahnil v smrt. Dom je poimenovan v njegov spomin.

Klini in jeklenica so nama bili v pomoč pri strmem spustu do manj zahtevnega dela poti, ki naju je pripeljala na sedlo Planja, 2349 m, kjer sva se odločila kljub vse bolj oblačnemu vremenu povzpeti še na vrh Razorja. Na poti navzgor so bili oblaki vse temnejši in zaslislalo se je oddaljeno "ropotanje", ki ni obetalo nič dobrega. Ko so padle prve kaplje dežja, sva sklenila, da se vrneva, čeprav po moji oceni do vrha ni bilo več kot petnajst minut. "Oči, bolje je tako, veš," je rekla Nina, "saj z vrha ne bi nič videla, pa še namočilo bi naju," je modro pristavila.

Spustila sva se nazaj, dež je do sedla Planja prenehal, celo jasni se je začelo, a se nisva vrnila, saj se nama je pridružila utrujenost. Nadaljevala sva po poti, ki se spušča proti Podom, srečala gamsjo družino, ki naju je radovedno opazovala, a se ni dala motiti pri večernem prigrizku. Po dobrih desetih urah raznovrstne in nepozabne poti sva prišla do Pogačnikovega doma, kjer sva si privoščila zaslužen večerjo. Po okrepčilni kavi sva se spustila še do spodnjega Kriškega jezera, posedela na travi, se menila o poti, ki sva jo prehodila, in gledala v dolino, kjer so se v Trenti že prižigale prve luči. Kozorogi, ki so očitno navajeni ljudi, so se nama približali in se pasli na sočni travi ob jezeru.

Napori prejšnjega dne so odšli z nočjo in jasno jutro je obetalo lep dan ter prijetno nadaljevanje pohoda proti dolini Vrata, kjer naju je čakal avto, ki ga je tja pripeljal prijatelj in je bil najin končni cilj ture. Po zajtrku sva se odpravila proti Križu, 2410 metrov visoko gori, po kateri imajo podi ime. Po razgledni poti sva se spustila do Srednjega Kriškega jezera smaragdno zelene barve, kjer sva vznemirila trop ovac. Nisva jih hotela

motiti pri paši, zato sva nadaljevala proti Zgornjemu jezeru, ki leži pod Križem in je najvišje ležeče slovensko jezero. Od tod na vrh Križa ni daleč, razgled je bil lep, a pogled naju je vlekel proti 2501 meter visokemu Stenarju, ki se je kazal skozi luknjo v oblakih.

"Pa greva še nanj," sva se odločila, a zopet so se pripekljali gosti oblaki in skrili pot, da bi bilo nevarno nadaljevati. Zato sva raje obrnila in se spustila proti sedlu Bovška vratca. Očitno sva se nekaj zamerila oblakom nad Kriškimi podi, kajti poleg vzpona na Razor, 2601 m, so nama preprečili še Stenar, ki je točno sto metrov nižji. "Pa naslednjič, saj bo še priložnost, ali ne oči?" me tolaži Nina.

Pot sva nadaljevala po razgledni stezi proti Bivaku na Rušju. Med potjo sva srečala skupino mladih Čehov, namenjenih na Kriške pode, pri bivaku pa je bila druga skupina njihovih rojakov, ki so si ga očitno prisvojili za dalj časa, saj je bilo okrog njega precej vsakršnih odpadkov. Obljubili so, da bodo vse pospravili in očistili bivač, preden odidejo. V kratkem klepetu so povedali, da nameravajo naslednji dan na Škrlatico in Dolkovo špico, nato pa se bodo po enem tednu, preživetem v naših gorah, vrnili domov. Z glasnim *Ahoj*, *ahoj* smo se razšli in odpravila sva se naprej proti Vratom. Po dobrih šestih urah sva prišla do Aljažvega doma, kljub neuspešnemu Razorju in Stenarju

zadovoljna s prehojeno turo. Veliko lepih trenutkov sva doživela na njej, "kjer tišina šepeta in veter pesem poje ..."

Dan se počasi nagiba v večer in sonce zahaja za Pograjci. Zadnji žarki pozdravljajo Krim in tudi Snežnik, ki se lepo vidi v daljavi. Sedim na terasi ob pozni kavi ter razmišljam o najini poti, ki sva jo prehodila pred dvajsetimi leti. Vremenska napoved je ugodna in odločim se, da ponovno obiščem gore nad Kriškimi podi, saj od takrat še nisem bil v teh koncih. Pokličem Nino in ji to povem, z veseljem bi se mi pridružila, a zdravstvene težave jo še vedno pestijo in ji tega ne dopuščajo. Pokličem še nekaj hribovskih prijateljev, toda vsi imajo neke obveznosti, zato se odločim, da bom šel sam. Tridnevni pohod za izbrane cilje bo dovolj, brez hitenja, v uživanju, da me čas ne bo priganjal.

Ker je v tem letnem času med konci tedna na planinskih poteh največ ljudi, za odhod izberem ponedeljek. Ob štirih zjutraj parkiram v Vratih, se preobujem, oprtam nahrbtnik, palice v roke, čelno svetilko na glavo ter z dobrim občutkom krenem na pot.

*Kriški jezери in
Pogačnikov
dom na
Kriških podih
Foto Franci
Horvat*

Zgornje Kriško
Jezero, v ozadju
Bovški Gamsovec,
Pihavec in Triglav
Foto Dan Briški

V Aljaževem domu so se ravno prižgale luči, verjetno so kuharice že začele s pripravami. Nadaljujem mimo klina, spomenika partizanom gornikom, mimo odcepa za Tominškovo, držim se poti naravnost, proti Luknji. Steza se vzpenja in postaja vse strmejša, pogledi nazaj so kljub jutranjemu mraku vse lepši, saj je vrhove že doseglo vzhajajoče sonce in jih iz grafitno sive obarvalo v rumeno, zlato rumeno barvo.

Dobri dve uri je minilo, še nekaj korakov in dosežem sedlo, kjer se stikata Gorenjska in Primorska. Odpre se razgled na primorsko stran, v dolini Zadnjica in Trenta, tudi na tej strani vrhovi žarijo v soncu. Vzamem si čas, da poslikam čudovite poglede.

Že dalj časa na spletu spremljam portal Za dražit prijatelje, Miljka Lesjaka, znanega gorskega reševalca PD Tolmin, ljubitelja gora, narave in fotografije. Svoj pogled skozi objektiv rad pokaže tudi drugim, njegove fotografije sončnih vzhodov v gorah in posebnih trenutkov, ki jih je ujel v fotoaparatu, so res izjemne.

Ko sem dober teden po vrnitvi s Kriških podov odprl Miljkov portal in videl novo zgodbo "Čez Plemenice in Kanjavčeve police", sem opazil, da sva bila na sedlu Luknja isti dan. Poslal sem mu sporočilo, pohvalo za fotografije, priložil nekaj svojih fotografij in zapis "Miljko, škoda, da se nisva videla ..." Kmalu sem prejel odgovor: "Tone, saj sva se, a žal nisva vedela, slikal si me, ko sem prihajal na Luknjo." Tako se je najina komunikacija nadaljevala in posledica je bila

njegovo predavanje "Tolminska – na sončni strani Alp" v našem kraju.

Na začetku vzpona je nekaj zgodnjih gornikov, ki si nameščajo pasove in čelade, njihov namen je vzpon po slikoviti, zelo zahtevni zavarovani poti čez Plemenice. Moj korak pa zavije na drugo stran, proti Bovškemu Gamsovcu, 2392 m, s katere je eden najlepših pogledov na Triglav in njegovo severno steno.

Začetni vzpon iz Luknje, čez travnata pobočja pod ostenji Gamsovca in Pihavca kmalu pripelje do zahtevnejšega dela, ki je zavarovan z jeklenicami, a se kmalu zopet spremeni v travnata pobočja. Tu so očitno priljubljeni pašniki kozorogov, ki se ne menijo kaj dosti za osamljenega pohodnika, ki jih lovi v kompozicijo za dobro fotografijo. Pot nadaljujem proti grebenu, kjer prečim nekaj izpostavljenih predelov, ki so dobro zavarovani s klini in jeklenico, na grebenu se napotim levo in po slabih petih urah stopim na vrh razgledne skalnate gore. Ob malici uživam v razgledih, najbolj pa me privlači Triglav, na katerega sem se zadnjič povzpел lani čez Plemenice. Res čudovita pot, ki nudi vse, kar si gornik želi, le na vrhu glasna množica malo pokvari vzdušje. Danes na očaku ni videti gneče, sonce osvetljuje vrh in Kredarico, desno na grebenu se v oblaku osončena skriva koča, menim, da je tam Dolič. Obsijan vrh Triglava se kaže kot zlata krona, celotna severna stena pa je v senci, siva, hladna in mogočna. Kljub temu se vidijo detajli, ki jo delajo divjo in nedostopno. Tudi Sfinga se lepo razloči, stebri in plezalne smeri – veličastna slika.

Počasi se odpravim nazaj proti Kriškim podom in si spotoma ogledujem slikovita jezera pod seboj, turkizno zelena in kraljevsko modra barva vode odstopa od sivine skal in zelenih trat, na katerih se pasejo rjavo bele ovce. Sive gore se dvigajo visoko nad vsem: Razor, Planja, Križ, Stenar, Bovški Gamsovec in Pihavec, domovanje svizcev, gamsov in kozorogov, ki se jim poleti na pašnikih pridružijo še ovce. Bogastvo razgledov, ki jih človek ne pozabi.

Na Dovških vratcih zavijem levo pod Pihavec. Ura je šele pol enih in dan lep, zato se nameravam povzpeti še na njegov 2417 metrov visoki vrh. Ko hodim po gruščnati stezi, opazim na levi spominsko obeležje Tinetu Miheliču, legendi slovenskega gornštva, alpinistu, piscu planinskih vodnikov in glasbeniku violinistu slovenske filharmonije. Predvsem pa velikemu ljubitelju in poznavalcu naših gora. Na tem mestu je 2. oktobra pred dvajsetimi leti, v objemu gora, pri vzponu na Pihavec omagalo njegovo veliko srce.

"... in zaspal je spokojno, s pogledom na Triglav, v okolju, kjer je najbolj užival," je takrat povedala njegova hči Tina.

Postanem nekaj minut z mislijo nanj. Dvajset let od njegovega slovesa in dvajset let od moje ture na Kriške pode. Spomini na lepe trenutke in velike ljudi nikoli ne zbledijo.

Nadaljujem in zavijem levo proti melišču po slabo vidni strmi stezi, ki vodi proti vrhu gore. Proti meni

se spušča planinec, in ko se srečava, mi pove, da je del steze na tej strani odnesel plaz, zato je dokaj nevarno in odsvetuje vzpon. Upošteval sem njegov nasvet in obrnil po poti navzdol. Jezero pod Grivo, jezero pod Križem, jezero pod Stenarjem in spodnje, največje in najbolj obiskano – jezero pri Studencu.

Zgodnje popoldne je še, ko prissem do Pogačnikovega doma; nekaj planink in planincev se tam lenobno predaja soncu na klopih pred domom. Le italijanski in slovenski ljubitelji gora smo bili gostje tega lepega, pozno poletnega dne. Uživali smo v razgledih pred kočjo in klepetali o prevladujoči gorski temi.

Načrt za naslednji dan je bil vzpon na Razor in Planjo, tretjega dne pa sem nameraval na Stenar in Križ, nato pa sestop proti gorenjski strani. Zaradi poslabšanja vremenske napovedi – za sredo je vremenar napovedal dež na zahodu, sem se po daljšem razmisleku, čeprav težko, pri zajtrku odločil, da Razor izpustim. Tako mi je vreme že drugič prekrizalo načrte za vzpon na ta vrh, a v hribih moraš biti pač pripravljen na vse. Nisem hitel, skoraj ves ljubi dan je bil pred mano in čakal, da ga užijem. V miru sem pred domom spil jutranjo kavo in s pogledom objemal svet pod seboj. Trenta je bila še v globoki senci, nežne, bele meglice so se dvigale proti vrhovom gora, ki jo obkrožajo, sončni žarki pa so dosegli njihove vrhove.

Oprtal sem nahrbtnik, raztegnil palice in se odpravil po slikoviti poti nad kočjo mimo srednjega in zgornjega jezera proti Stenarju. Nasproti mi je prišel

mlajši par, ki se je spuščal z vrha, izkazalo se je, da sta Angleža, pravzaprav Škota, ki sta na 14-dnevnem dopustu v Sloveniji. Prijatelj jima je povedal, kako lepa je naša dežela, in odločila sta se, da jo obiščeta. Začela sta na obali in zdaj sta že tretji dan v gorah, ki so ju navdušile. Bila sta že na Triglavu, jutri pa se vračata v dolino Vrat, kjer imata avto. *Good luck!* Srečno! In nadaljevali smo vsak v svojo smer.

Še dobrih dvajset minut in bil sem na vrhu Stenarja pri skalnem zidu, ki so ga "sezidali" planinci. Odprli so se razgledi proti Škrlatici in preko Zgornjesavske doline na Karavanke, s Kepo v ospredju, na desno po grebenu Mlinaric do Cmira in na Triglav, v sredini pa zelena dolina Vrat. Lep dan je omogočal jasne razglede tudi v sosednjo Avstrijo, na tritisočake v Visokih Turah. Najbolj pa me je navdušil pogled na očaka – menim, da je težko najti tako veličasten razgled še kje v naših gorah.

Kar težko sem se odločil za sestop, spustil sem se sto metrov proti Križu in nadaljeval na Kriški prelaz. Tudi tokrat sem na poti srečal kar nekaj kozorogov, v nadaljevanju proti bivaku IV pa tudi gamse, ki so se pasli pod ostenji Stenarja in Križa.

Še dobri dve uri sem potreboval od "pločevinka", ki je tokrat sameval, do Aljaževega doma v Vratih. Tudi zdaj, kot pred dvajsetimi leti, sem se ustavil na terasi, da si privoščim osvežilno pijačo in jabolčni zavitek za srečen zaključek poti. Tako sva se ustavila in posladkala takrat z Nino, le spekla ga je druga roka. ●

*Triglav, Pihavec
in Križ
Foto Dan Briški*

Mojca Volkar
Trobevšek

Korenine

Jutri gremo v hribe! Tako je odločil in ko se je on odločil, je tako bilo. Otroci so napoved sprejeli klasično: z nerganjem, upiranjem, nejevoljo. Le najmlajši, še malček, je po stanovanju tulil kot sirena: v hjiibe, v hjiibe!, da je vsem piskalo v ušesih.

Vzdihnila je in se spet znašla pred kupom opravil: pripraviti malico, še prej bo treba v trgovino pa v pekarno, itak so ves čas lačni. Najpogostejši komentar na kakršnokoli dogajanje ali nedogajanje je bilo v zadnjem času v tej hiši: Lačen sem! Po eni strani se ji je fino zdelo, da fantje radi jedo, saj je to pomenilo, da so zdravi in da uspešno rastejo, po drugi strani je bila sita nenehnega nakupovanja, pripravljanja hrane, pomivanja, pospravljanja in ponovi vajo. Začela so deževati vprašanja: Kje je moja švicka? Ne najdem nahrbtnika! Je kdo videl moj levi gojzar?! Kdaj gremo? Kdaj pridemo, rad bi šel zvečer še ven? Ali gre babi tudi? Bomo jedli sladoled? Bo mrzlo? Ali bomo kaj plezali? In zakaj se ne bomo kopali? Ta nogavica ima luknjo. Bom rabil kompas? S sabo bom vzel bager. Rad bi čokolado. Hočem modre hlače!

Spet je vzdihnila in se pripravila na še en tornado. Vedno je tako: preden se odpravijo kamorkoli, se zgodi nevihta. Vsak divja po svoje, vmes se vsaj trikrat skregajo, občasno tudi stepejo, vsi kričijo in nihče ne da miru. Njej pa je samo do te redke dobrine, ki je v hiši s štirimi moškimi težko dosegljiva: mir. Dokler se pričkajo fantje, je to še znosno in se tolaži, da bo minilo, takšno obdobje je, bratje so. Ko pa se začne slaba volja med njima, takrat je težko. Oba sta napeta, pod stresom priprav in bremenom skrbi, in prav nič ne pomaga, če si sveto obljubita, da bo tokrat drugače. Otroci terjajo svoje, onadva pa nista sposobna prenašati vseh bremen umirjeno. Hecno je, kako ju prav vsakič trigira ista situacija, pa si ne moreta pomagati. Tokrat (in ne edinkrat) je jabolko spora izbrani cilj pohoda. On se odloči, da se bodo šli raziskovalce, zato bodo hodili po neoznačeni poti, ki občasno postane brezpotje. Naznani še, da je pot vmes vsaj dvakrat podrti zaradi lanskih neurij, zato bo treba skrajno previdno, a on ima vse pod kontrolo. Ko zasliši »podrta«, se prižge rdeča lučka. Seme dvoma je zasejano. Od tu naprej jo gloda še en črv, poleg vseh ostalih, in to je strah. Izraža ga z nejevoljo, priganja, do otrok je osorna, do njega se vede užaljeno. Pa zakaj ne gremo na morje, tako kot vsi ostali normalni ljudje?! Načrt je, da odrinejo zgodaj. Prej kot običajno. Vremenska napoved je sicer lepa, le popoldne okoli treh so napovedane nevihte. S kondicijo, ki jo imamo, bo to mala malica, si misli on. Še pred nevihtami bomo

v dolini. Kavico bova spila doma na terasi, mulci pa bodo tako utrujeni, da bova imela celo popoldne mir, še doda svoji optimistični napovedi. Zatakne se že pri stranišču. Vsi trije mulci namreč želijo naenkrat tja, kamor gre še cesar peš, in prav nihče ne želi uporabiti drugega stranišča v nadstropju. Prve zmerljivke padejo še pred sedmo. Najstarejši se zapre v kopalnico s slušalkami na ušesih, zato ne sliši butanja po vratih in na koncu rotenja, naj vendar že pride ven, ker bodo sicer pozni in neusmiljeno izpostavljeni nevihtnim celicam. Drugi se dere, že odkar je vstal oziroma so ga zvelkli iz postelje, zgleda da z levo nogo naprej. Ne prenese niti pogleda, kaj šele starševskih navodil. Prav po najstniško se kuja, čeprav še ni prestopil praga pubertete. Kaj šele bo, si misli ona. Najmlajši hoče posebno žlico in točno določene kosmiče, sicer ne bo pojedel zajtrka. Misliš, da so razvajeni?, prešine njega. Ona tiho ustreže, samo da bi bil mir. Čaka trenutek, ko bodo lepo sedeli v avtu in bo on prevzel komando – na cesti in na turi. Vrnejo se dvakrat. Prvič, še preden zaženejo motor, drugič, ko že opravijo nakup v pekarni. Prvič po njena očala, drugič po zdravstveno od srednjega. Ne upa si pogledati, kako je z osebnimi, pa saj jih ne potrebujejo. Zamujajo že več kot pol ure. Oba sta slabe volje. On je postal tih in umaknjen nekje pri teženju srednjega, ona je ravnokar še poglobila nejevoljo, saj je on že od jutra ni niti pogledal in se počuti kratkomalo kot prtljaga, ki zmora samo sebe spakirati in zraven še vse druge kufre, ne pa kot žensko bitje, mama, žena. Jezna je na njegovo ignoranco, užaljena, ker je ne opazi. Pa še tisti strahec jo najeda že zdaj, ko se samo peljejo po avtocesti. On se trudi zbrano voziti in pri tem samozavestno prehite-

va počasnejše, kar ji gre že od nekdaj na živce. Vesel je, da se peljejo in da bodo danes celo nekam prišli. Če bo prehitel še počasnega Italijana, bodo morda na izhodišču še pred deseto. Potem skrajno zgoščeno vzdušje v avtu preseka oster krik najmlajšega. Srednji ga je s pestjo v trebuh, ker mu je vzel knjigico. Prvi udarec tako pade že pred osmo in povzroči enormno sprostitve vseh napetosti, ki se že od včeraj zvečer nabirajo v starših. On zavpije na srednjega, ona nanj, naj se ne dere, najmlajši joka, srednji rjove, najstarejši, ki skozi slušalke zasluti prepir, v najstniški maniri zamolmlja: »Pa dej no, čil!« Končno tudi njej popustijo živci, zadere se kot ranjena žival in isti hip si mora priznati poraz. Že spet. Potem otroci utihnejo, onadva pa samo še vpijeta drug na drugega.

Ko se končno pripeljejo na izhodišče, se utrujeno zvalijo iz avta in popolnoma nezainteresirano začnejo rutino pred začetkom vzpona. Ona se sprašuje, kaj ji je tega treba, on se trudi kljub slabemu ozračju motivirati fante k še eni nepozabni pustolovščini, trije podmladki pa se vdajo v usodo, samo da bi se izognili še kakšnemu prepiru. Med sabo se radi kregajo, ko pa se prepirata onadva, oče in mama, bi naredili vse, da se konča. Celo ustrežljivi in prijazni postanejo, samo da bi bil mir. Zazdi se ji, da je to neverjeten absurd: ko se ona trudi za mir in si želi samo mir in nič drugega, se vsi okoli nje kregajo, ko njej popustijo živci – zaradi njihovega kreganja – pa izpade kot glavni krivec za nastalo situacijo in tista, ki je vnesla največ nemira. Potem vsi utihnejo in se mulijo. Življenje res ni pravično.

Ogrejejo se s počasno hojo po ravnem in skoraj pozabijo na jutranje peripetije. Narava je enostavno prelepa, da bi človek gojil zamere – do sebe ali do drugih, si misli.

Opazuje sramežljive sončne žarke, ki z neverjetno vztrajnostjo pronicajo skozi strehe smrek in se odbijajo v čudoviti igri kapljic jutranje rose. V zraku je vonj po novem, svežem, vonj po spravi in odpuščanju. Vse je tako nedolžno okoli njih, da se sprašuje, od kje človeku toliko notranjega gorja, da izliva svoje frustracije na najbližje, ki jih ljubi in so del njega. Občutek krivde za še eno zavoženo jutro v avtu se počasi odmika srkanju božanske lepote jutranje gorske narave, ki ima nepojmljivo zdravilno moč. Celo mali strah, ki jo spremlja že od včerajšnje napovedi podrte poti, se je skril in potrpežljivo čaka na svojo priložnost. Otroci mirno hodijo in nikomur ne pride na misel, da bi skazil pravljico prebujajočega se gorskega gozda.

Nikomur razen najmlajšemu, ki ga bolj od lepote zanima, kdaj bo malica. Že na prvem vzponu je konec idile, saj se začne teženje, ki ne bo prenehalo vse do vrha in se bo zagotovo ponovilo ob zaključnih višinskih metrih, ko bo on le popustil in si posadil malčka na hrbet ter ga košček poti nosil samo zato, da bo mir. Čuti namreč, kako njej spet popuščajo živci. Ona se počuti opeharjeno za lepo doživetje, ki se je še ravno kar razraščalo od zunaj na noter in ji bogatilo notranji svet in jo zdravilo. Jamranje malega povzroča napetost in končni cilj napetosti je, da se izrazi, popusti, najde pot v obliki misli, besed, vibracij, včasih celo sile. Ne zna še upravljati s to napetostjo, vendar se uči. Oba se učita, zato sta še vedno skupaj in zato ima vse skupaj smisel. Trije pridelki ju motivirajo, da ne popustita v svojem iskanju boljšega sebe.

Ko se končno napove prva malica, čeprav je od avta minilo šele dobre pol ure, napetost malenkost popusti. Mali jé, kot bi bil to prvi obrok ta teden. Srednji se še

Strah jo je za otroka, strah jo je zase.

Foto Teja Trošt

vedno malenkost kuja, a ga čokolada kot posladek hitro spravi v boljšo voljo. Najstarejši se odreče sladkorju, ker je nekje prebral, da škodi zdravju. Še včeraj je pomlatil celo milko, danes pa se gre asketa. Optimistično pospravijo nahrbtnike in v upanju, da bo lahko za kratek čas izklopila nadzorno ploščo, vitalno zagriže v breg. Prav zares naslednje minute minejo v opazovanju spreminjanja okolice, ko se gozd počasi preobrazi v ruševnato pobočje in čez čas njihov pogled pobožajo prve bele skale. Krik planinske kavke napove divjino in v njej se prebudi hrepenenje po mladostnih dogodivščinah, ko je bil pristop samo prvi, najpogosteje nezaželen, a nujno potreben del širše zgodbe in se je prava veselica začela šele v vertikalnem svetu, kamor zdaj roma samo pogled. V tistem trenutku, ko se pogled razširi na strme skalne police, ki se belo spogledujejo z modrino nad seboj, so vsi srečni. Spet čutijo, da je narava večja kot oni, da njihovi prepiri niso nič v primerjavi s silno močjo gorskega okolja.

V tistem trenutku, ko se pogled razširi na strme skalne police, ki se belo spogledujejo z modrino nad seboj, so vsi srečni. Spet čutijo, da je narava večja kot oni, da njihovi prepiri niso nič v primerjavi s silno močjo gorskega okolja.

On nežno poboža bližnjo skalo in zatre misel na to, kako bi z lahkim korakom v tretjini časa prišel na cilj in nato še na dva druga, medtem ko bi oni komaj pojedli drugo malico. Sprijazni se, da je danes dan za družino, da želi fante navdušiti za hribe in bodo nekoč morda tako kot on in ona uživali v strminah ne le kot planinci, ampak kot drzni raziskovalci in občudovalci nekorišnega sveta. Ona opazi njegovo ljubkovanje skale in si želi, da bi njej tudi pripadala enaka pozornost. S skalo se vendar ne more primerjati, to občuti tudi sama. Skala je tam od vedno in bo ostala tudi, ko njih ne bo več. Skala je večna, ona ni. Nihče ni.

Naenkrat se začuti napetost. Nastane tišina, ki je možna samo v gorah. To je tišina, polna šepetanja. Slišijo lastno razbijanje srca in slutijo težave. On jim veli, naj počakajo, ker mora preveriti nadaljevanje poti. Stisnejo se ob pobočje in v nahrbtniku ponovno poiščejo prigrizek. Sladkobnost suhih hrušk ne more pregnati skrbi, ki se razraste v strah. Smo tam, kjer je malce podrt pot? Bomo nadaljevali? Je nevarno? Bomo plezali? Tisoč vprašanj, velike otroške oči, polne pričakovanja, v njej pa en sam dvom. Vrne se z optimističnim glasom, da bo šlo. Pobočje nad njimi je vidno odneslo nekam dol v reko. Prej poraščeno, zdaj golo kot kamnolom. Skale, poprhanke z gruščem, krušljivo brezpotje, ki vodi višje gor, kjer je spet lepo speljana potka po gozdu. Bomo že stisnili, si misli. Fantje so uhojeni od malega, on pa izkušen in navajen vsakega terena. Še najbolj jo je skrbelo, kako bo prestala sama. Od nekdaj sovraži takšen teren, ko ne veš, kam stopiti, da se ne boš nenadoma znašel dvesto višincev nižje z razbito glavo.

Zagrižejo in nekaj časa gre dobro. Najmlajšega prevzame glava družine, ona je zadolžena za srednjega, ki ga je malce strah višine, najstarejši je suveren kot njegov oče. Počasi in zanesljivo se vzpenjajo višje in višje do mesta, ki zahteva popolno osredotočenost. Gladek žleb, posut s kamenčki in drobirjem, ob njem pa redko rastje, a veje rušja predaleč, da bi jih lahko uporabil kot pomoč za napredovanje. Treba se je zanesti na ravnotežje in se kot mačka po vseh štirih pregoljufati do varnega mesta. Prvi trije se prebijejo preko brez večjih težav, ona ima s svojim varovancem precej več dela. Ne upa stopiti, ne upa se premakniti, v nekem trenutku zmrzne in obtiči sredi najbolj kočljivega mesta. Ne gre ne na prigovarjanje ne na pregovarjanje. Občuti takšno nemoč, da ji postane slabo. Po hrbtu ji gomazi vedno večji nemir, v glavi brenči, noge pa postanejo mehke kot žolca. Strah jo je za otroka, strah jo je zase. Jezna je nanj, a ker v tej situaciji ne more izraziti jeze, se ta spremeni v bes in razžira od znotraj. Od samega gneva bi tulila, tako pa samo potoči slano solzo, ki jo vsaj malo olajša. On se vrne in od zgoraj reši situacijo. Prevzame še srednjega in ga povleče k sebi.

Ostane sama z vso mešanico čustev in se ne more premakniti. Preplavi jo dobro znani občutek lebdenja, ki napoveduje odpoved kontrole nad telesom. Z vso voljo, ki jo še premore, kot v transu naredi tiste tri korake do varnega zavetja med dvema grmoma ruševja, kjer jo čaka močna korenina, ki se je oprime z vsemi štirimi. Od olajšanja zajoče, takrat pa se jez podre in vsa prej potlačena energija se razlije kot mogočni slap. Očita mu nepremišljenost in še vse tisto, kar je ležalo na dnu duše že dolga leta. On se brani kot ve in zna, ni mu jasno, od kje takšen vihar. Ona nori in vpije, on nori in vpije nazaj, otroci pa se stisnejo ob pot, stisnejo se drug ob drugega in spet čakajo, da bo neurje minilo. Tokrat je močno in ne pojenja. Stoletne vode.

Na cilj pridejo v dežju. Ne da bi sploh opazili, se od nekod privleče sivina in ko je dovolj zgoščena, se olajša s prvo kapljico, pa potem z drugo ... Najprej rahlo in poredko, nato vse močneje. Vodna zavesa jih zakrije tik pred vrhom, a se nihče ne pritožuje. Narava jih obdari z olajšanjem in jih prisili, da se stisnejo drug k drugemu. Ona objame otroke, on objame v svoj medvedji objem vse skupaj. Ker je situacija skrajno resna, nihče več ne pomisli na lakoto, nihče ne teži. Samo so. Očiščeni in prvinski. Pripadajo.

Vrnejo se po isti poti in preko kamnoloma gre lažje kot prej. Zdaj so povezani s tistim objemom z vrha in zaupanje je dobilo drugačen izraz. Na ozkem žlebu jo še vedno stiska. Nenadoma jo preplavi spomin na padec predavnimi leti, ko je s soplezalcem dostopala do stene. Ravno na takšnem terenu jo je odneslo vsaj petdeset metrov nižje in samo močni korenini rušja in nagonskemu odzivu se ima zahvaliti, da še lahko uganja norčije po hribih. Takrat je zamahnila z roko in suvereno opravila s plezalno turo, močni občutki pa so obtičali v njej, se naselili in potuhnili nekam daleč tja dol, kamor ne seže zavestni pogled. ●

Do kod je prišel ta čevelj?

Nepričakovana najdba stopala

"Ves svet je ležal pod mojimi okornimi čevlji," se je 29. maja 1953 spominjal Edmund Hillary. Pred dobrimi sedmimi desetletji je s pomočjo Tensinga Norgaya osvojil tako imenovani tretji zemeljski pol in tako pomagal izpolniti velike angleške sanje.

Zgodba o Hillaryjevem uspehu je splošno znana. Pa vendar v tem slastnem sadežu uspeha že od vsega začetka tiči nevidni črv dvoma. Tudi večina najvišjih gora, izumov in dosežkov jih ima. Mimogrede – ste se tudi vi v šoli učili, da je Ameriko odkril Krištof Kolumb leta 1492? Pa čeprav je že dolgo znano, da so Vikingi pod vodstvom Leifa Eriksona na Novi Fundlandiji pristali in ustanovili naselja, katerih ostanki so vidni še danes, skoraj petsto let prej.

Dirka za severni in južni pol na začetku prejšnjega stoletja se je nadaljevala v dvajsetih letih še v višino. Angleži so bili kot vedno najaktivnejši v svojih prizadevanjih in leta 1924 (skoraj trideset let pred uradnim prvim pristopom) je na Everest poskusila pristopiti že njihova tretja odprava. Ne bo odveč, če nekoliko osvežimo spomin na dogodke.

Glavni in najizkušenejši alpinist odprave je bil 37-letni George Mallory, po poklicu učitelj, ki je edini sodeloval tudi na obeh prejšnjih odpravah. V zgodbi, ki že stoletje buri domišljijo vseh skeptikov, je poleg njega nastopil tudi 22-letni oxfordski študent, veslač in alpinist Andrew Irvine - Sandy. Irvine v odpravo ni bil izbran zaradi izjemnih plezalnih sposobnosti, bil pa je kot bodoči inženir koristen zaradi spretnosti z dihalno opremo, ki sta jo uporabljala plezalca. Mallory in Irvine sta se kljub starostni razliki zelo hitro ujela, ko sta preživela precej časa skupaj na krovu med plovbo ladje v Indijo. Mallory je ocenil, da je mladenič "močan kot vol", čemur je mogoče pritrditi z dejstvom, da je bil Irvine član posadke zmagovitega osmerca na znani veslaški regati, ki že skoraj dvesto let poteka med univerzama Oxford in Cambridge.

Mallory in Irvine sta 8. junija 1924 zapustila višinski tabor na višini 8.168 m, od koder sta se začela vzpenjati proti vrhu. Noel Odell, ki je bil v podporni funkciji, je zapisal, da ju je nazadnje videl ob 12:50 popoldne, ko so se nenadoma razkadile meglice, ki so prekrivale goro. Po njegovem mnenju sta se v tistem trenutku vzpenjala na t. i. "drugo stopnjo" severovzhodnega grebena na višini 8.610 metrov. Okoli štirideset metrov visoko navpično stopnjo naj bi prvi alpinist zmogetl v približno petih minutah, potem pa so Odellov pogled spet zastrle meglice.

Fotograf in filmski ustvarjalec Jimmy Chin je vodil ekipo National Geographic, ko so odkrili čevelj in nogavico z izvezenim napisom „A. C. Irvine“.

Fotografija National Geographic/Erich Roepeke

Bil je zaskrbljen, ker se je zdelo, da Mallory in Irvine pet ur zaostajata za svojim predvidenim urnikom. Ob 14. uri je nenadoma začelo snežiti. To je trajalo do 16. ure, na gori pa pozneje ni več opazil nobenega premikanja.

Zadnja
fotografija
Malloryja
(levo) in Irvina
(desno),
preden sta se
odpravila v
večnost in mit.
Vir Royal
Geographical
Society

Nogavica z
izvezenim Irvinovim
imenom
Foto Jimmy Chin

Oddelovemu pričevanju glede zadnje lokacije plezalcev, ko bi jima bila po preplezani "drugi stopnji" skoraj na stečaj odprta pot proti vrhu, oporeka večina alpinistov, ki so kdaj videli to tehnično zelo težavno steno – sploh pa ne v petih minutah, kakor je Oddel tedaj izjavil za časopise. Ti so, željni senzacije, to pograbili in napisali, da sta alpinista najverjetneje dosegla vrh in se ponesrečila šele ob vrnitvi. Črv dvoma je bil spočet.

Pod pritiskom plezalske skupnosti je Odell pozneje večkrat spremenil izjave glede mesta, kjer naj bi nazadnje videl dve piki, in tudi o takratni vidljivosti pozneje ni bil prepričan. Tik pred smrtjo leta 1987 je priznal, da si pravzaprav nikoli ni bil na jasnem, kje na severovzhodnem grebenu je takrat videl oba plezalca.

Odkritje Malloryjevega trupla na višini 8.155 m leta 1999, na katerega je naletela posebna odprava, ki je prišla z namenom, da bi razrešila uganko (*Mallory and Irvine Research Expedition*), je v dolino prinesla nova vprašanja brez odgovorov. Truplo je bilo na mrazu odlično ohranjeno. Huda poškodba zaradi sunka vrvi okoli pasu je nakazovala, da sta bila alpinista pri padcu navezana z vrvjo, vendar ni razkrila, ali se je padec zgodil ob vzponu ali pri sestopu.

Alpinistična srenja se danes strinja, da Mallory in Irvine tistega dne vrha Everesta nista videla. Bila sta mnogo prepozna in plezanje čez navpično 40-metrsko stopnjo s tedanjo opremo se ne zdi realno. Sploh če k vsemu, kar sta imela s seboj, dodamo še tedanje robustne in nezanesljive dihalne aparate. Tedanja oprema je bila namreč zelo težka. Štiri kisikove jeklenke, nameščene na nosilni okvir, so tehtale kar 14,5 kg, pri načrtovanem pretoku kisika pa bi zadostovale za zgolj osem ur uporabe.

Toda govorimo o Everestu, zato ni dovolj upoštevati le "mnenja srenje", ki se je nekoč že dobro nasmolila, saj ni upoštevala skrivnostnega faktorja "kaj pa če". Kar spomnimo se sedemdesetih let, ko so bili tako zdravniki kot alpinisti prepričani, da se vrha Everesta ne da doseči brez dodatnega kisika, morebitni poskus pa bi človeku pustil najmanj trajno okvaro možganov. Dva jim nista verjela in sta poskusila. Messner in Habeler sta vrh dosegla leta 1979 in za njima so naenkrat to lahko storili tudi drugi.

Črvu dvoma v prid po drugi strani pritrujuje dejstvo, da v Malloryjevih žepih ni bilo fotografije njegove žene. Domnevo o doseženem vrhu je namreč s tem dejstvom podprla Malloryjeva hči, ki je do

smrti trdila, da je oče nosil pri sebi fotografijo njene matere z namenom, da jo bo pustil na vrhu gore. Glede na odlično ohranjenost trupla in osebnih predmetov po njenem mnenju odsotnost fotografije nakazuje, da je oče morda tistega dne dosegel vrh. Pomenljiv podatek so bila tudi ledeniška očala, ki so bila v žepu, kar kaže, da je umrl zvečer, potem ko jih je že snel.

Da sta Mallory in Irvine tistega dne uspela, bi lahko potrdila le najdba malega Kodakovega fotoaparata, ki sta jih po pričevanjih oba alpinista vzela s seboj, da bi naredila posnetke na vrhu. Žal aparata pri Malloryjevem truplu niso našli, in vsaj dokler se ne bi našlo Irvinovo truplo, pri katerem bo tudi kamera s posnetkom z vrha, uspeh tretje britanske odprave na Everest ostaja mit – razen če se spet ne pojavi tisti skrivnostni faktor "kaj pa če". Po zadnjem odkritju sodeč bi se nekoč morda celo lahko.

Septembra letos so namreč na Everestu nepričakovano našli stopalo pogrešanega Irvina, zato se je ponovno pojavila možnost, da bi to lahko pripeljalo do odgovora na sto let trajajočo skrivnost. Ekipa alpinistov pod vodstvom Jimmyja China je na gori snemala dokumentarni film za National Geographic in naletela na stopalo v starem gozdarju, ki ga je razkril tajajoči se ledenik. Chin je odkritje označil kot monumentalen in s čustvi prežet trenutek.

Po odkritju Malloryjevega trupla pred 25 leti je tako zdaj vse padlo na Irvinove ostanke, ki bi lahko skrivali dokaz. Stopalo so poslali na test DNK, da bi potrdil identiteto lastnika, a to naj bi bila bolj formalnost, saj je na nogavici vшит monogram "A. C. Irvine", tako da skoraj zanesljivo pripada Irvinu. Toda – zaenkrat govorimo le o stopalu in čevlju, na katerem ne piše, do kod je prišel. Še vedno se išče mali Kodakov fotoaparat, v katerem naj bi tičal še nerazvit film s posnetki z vrha. Do takrat pa, mit ostaja zgolj mit. ●

*Andrew Irvine in
George Mallory
Vir Wikimedia
Commons*

Septanazal®

Virtuoz hitrega odmaševanja nosu

- Deluje že v prvih minutah.
- Varuje in celi nosno sluznico.
- Zmanjša nosni izcedek.

Odslej
NOVI
podobi

www.septanazal.si

 KRKA | 70let

Pred uporabo natančno preberite navodilo!

O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom.

Franci Horvat

Dežela ostrnic

Loška dolina in Babno Polje

"Tja, kjer kipe slovenstva žive klice,
kjer dan se peni v delu in trpljenju –
z obema bom nogama stal v življenju,
v slovenstvo zakopan – med ostrnice ..."

Oton Župančič

Med izleti osnovne šole je bil tudi obisk gradu Snežnik – takrat sem prvič spoznal Loško dolino. Mogočen grad me je izjemno prevzel, prav tako jezerce ob njem. Mislim, da je že takrat sodil med najboljše ohranjene gradove v Sloveniji. Ob vrnitvi domov smo se ustavili še pri Cerknškem jezeru. Minilo je več kot trideset let, da me je pot ponovno zanesla v Loško dolino. Takrat sem se ukvarjal z vo-

dnjaki, saj imajo v Ložu izjemno zanimiv vodnjak, ki se razlikuje od ostalih predvsem po pogonu. Po ogledu vodnjaka sem se zapeljal do Babnega Polja, kjer sem obiskal Dušana Uleta, ki je vrsto let beležil vremenske podatke te doline. Kot se spomnim, je bil nekoliko hud na državo, ker ni imela razumevanja za naravo. Bil je velik ljubitelj živali, tudi divjih, zato ni bilo nič čudnega, če se je kdaj sprehodil z divjo svinjo po svojem kraju.

Naslednji obiski so bili namenjeni naravnim lepotam te prekrasne doline. Poleg Križne jame in Križne gore nad njo je bilo treba obiskati Snežnik, poleti in pozimi, ter turistično vodnico Alenko Veber Rihter iz Babnega Polja. Leta 2011 je ustanovila Zavod Rih-tarjeva domačija, kjer se poleg turizma ukvarja še z drugimi dejavnostmi, kot so: izobraževanja, založništvo, trajnostni razvoj podeželja in sožitja z naravo, prireditve itd. Prijazna lastnica domačije mi je nato-

sila kup zanimivosti o Babnem Polju. Obljubiti sem ji moral, da jo še obiščem.

Loška dolina in Babno polje zagotovo sodita med bisere Slovenije. Sta še dokaj neokrnjena in po krivici zapostavljena. Prva nosi ime po kraju Lož (ta beseda je prvotno pomenila gaj), danes je osrednji kraj Loške doline Stari trgu pri Ložu. V svojem grbu imajo podobo, kako se sv. Jurij bori z zmajem, njemu nasproti kleči devica z rokami, sklenjenimi za molitev. Loški grb navaja že Valvasor v svoji knjigi *Slava vojvodine Kranjske*.

Občina Loška dolina v svoji sedanji obliki in obsegu obstaja od 22. julija 1998 z naselji: Babna Polica, Babno polje, Dane, Dolenje Poljane, Iga vas, Klance, Knežja njiva, Kozarišče, Lož, Markovec, Nedlesk, Podcerkev, Podgora pri Ložu, Podlož, Pudob, Stari trg pri Ložu, Sv. Ana pri Ložu, Šmarta, Viševak, Vrh in Vrhnika pri Ložu. Velikost občine je 167 km² s 3770 prebivalci (podatek iz leta 2020).

*Nad gozdovi
Loške doline
kraljuje
Snežnik.
Foto Franci
Horvat*

Geografija

Loška dolina je eno od kraških polj, ki si sledijo ob Idrijskem prelomu po Notranjskem podolju, od Godoviča pa vse do Babnega polja. Sodi v tako imenovani klasični kras, za katerega so zaradi karbonatne sestave tal značilni površinski in podzemeljski kraški pojavi. Na tem območju najpogosteje opazimo kraške pojave – vrtače, udornice, požiralnike, brezna in jame. Največja vodna vira sta Mali in Veliki Obrh, oba združena ponikneta pri Danah v ponorno jamo Golobina. Gre za blatno jamo, njena raziskana dolžina meri 1020 metrov, globoka je 51 metrov. Dejansko gre za udornico, kjer se je strop podzemne jame zrušil v dvorano pod sabo. Pravi kraški biser je Križna jama, ki sodi med najlepše vodne jame v Sloveniji in v svetu. Nekoč se je imenovala Mrzla jama pri Ložu, današnje ime nosi po bližnji romarski cerkvi sv. Križa, ki stoji na vrhu Križne gore. Domnevno je dolga 8273 metrov, višinska razlika med najvišjo točko in gladino jezera meri 32 metrov. Obiskovalce očara kar 22 podzemnih jezer s sigastimi pregradami, čez katere se preliva zelo čista voda – najbolj "fotogenični" predeli so: Beneški pristan, Piratska ladja, Goba, Otok, Kalvarija. Medvedji rov sodi v izjemno zanimivo območje, kjer so našli veliko kosti jamskega medveda, ki je bil trikrat večji kot rjavi medved. Temperatura zraka v notranjosti je celo leto +8 °C. Jama odvaja vodo z južnega roba Bloške planote proti vzhodnemu obrobju Cerkniškega polja. Križna jama je četrta na svetu po številu

Po ljudskem izročilu je bil na vrhu Križne gore, kjer danes stoji cerkev, postavljen velik križ. Vzrok za njegovo postavitev je bil, da je pastir na tem mestu našel križ v grmovju. Ob njem so se nato k molitvi zbirali pobožni ljudje. Sakralni objekt nekoliko spominja na utrdbo. Najprej je na vrhu stala manjša cerkev, o čemer pričajo najstarejši zapisi iz leta 1526. Janez Vajkard Valvasor jo v svojem delu *Slava vojvodine Kranjske* omenja kot "malo cerkev sv. Križa". V 17. stoletju je cerkev z novima kapelama dobila renesančno podobo. Romarska cerkev je postala po letu 1743, ko so do nje postavili trinajst poslikanih kapelic križevega pota. Zaradi izjemnega obiska romarjev iz različnih krajev je bila zgrajena večja poznobaročna cerkev, ki je bila posvečena leta 1767. Iz tega obdobja je tudi sedanji zvonik. Zaradi številnih požarov in viharjev, ki so streho poškodovali, so se leta 1927 odločili, da na njenem mestu napravijo ravno betonsko ploščo. Po drugi svetovni vojni so cerkev delno uničili in izropali. Leta 1986 so bile kapelice križevega pota temeljito obnovljene. Poslikave je napravila domačinka, akademska slikarka Stanislava S. Pudobska.

vrst pravih jamskih živali in je edina turistična jama v Sloveniji, ki je ohranjena v povsem naravni podobi. Za jamo in za njene obiske skrbi Društvo ljubiteljev Križne jame, v katerem še vedno deluje legendarni Alojz Troha.

Lepote Križne jame
Foto Franci Horvat

Podnebje in padavine

To območje ima zmerno kontinentalno podnebje, za katero so značilne mrzle zime in ne vroča poletja. Žal so prisotne pozebe konec pomladi in zgodaj jeseni. Za omenjeni dolini je znano, da se v zimskem času zadržuje precej hladnejši zrak kot v višjih območjih, kar vpliva na nastanek mrazišč. Najbolj izstopa Babno polje, ki je dolgo dva kilometra in je najvišje kraško polje. Poznano je kot najhladnejši naseljeni kraj v Sloveniji z najnižjo uradno izmerjeno temperaturo $-36,4^{\circ}\text{C}$. Nekateri so ga poimenovali kot slovensko Sibirijo. Čeprav pade veliko padavin, med 1500 in 3500 mm letno, je površinskih voda malo, saj večina padavinskih voda ponikne zaradi kraškega sveta, pozimi pa je seveda veliko snega.

Zgodovina

Loška dolina je bila poseljena že v pradžini. Arheološka izkopavanja pričajo o bivanju človeka v teh krajih že v 8. stoletju pred našim štetjem. V tem času je bila poseljena Krizna gora, kot izredna razgledna točka je imela pomemben strateški položaj. V antičnem času je bila dolina pomembno križišče prometnih poti. Omeniti je treba tudi naselbino Ulaka, ki je bila prav tako naseljena že v pradžini. Med arheološko dediščino sodi Rimski zaporni zid, imenovan *Claustra Alpium luliarum*. Del zidu je potekal skorajda natančno po današnji državni meji med krajema Babno Polje in Prezid.

Med pomembne kraje v Loški dolini sodi Lož, ki je dobil mestne pravice že v 15. stoletju, za kar se lahko zahvali cesarju Frideriku III., ki je kraj zaradi pogostih turških "obiskov" povzdignil v mesto, s čimer je dobil pravico do obrambnega zidu. Loški grad (nekateri ga imenujejo tudi Pusti grad) z naseljem je bil prvič omenjen že leta 1244. Lastniki so se pogosto menjavali, med njimi tudi Celjani in Turjačani. Loški grad ni bil več stalno naseljen od sredine 16. stoletja in je počasi propadal. Zaradi strateškega položaja kraja in trgovskih poti je bil Lož v preteklosti pomemben kraj ob cestni povezavi Ljubljana–Jadransko morje. Čez čas je cestna povezava izgubila svoj prvotni pomen, kar je močno vplivalo na razvoj kraja. Naselje, s katerim je Lož danes tako rekoč spojen, je Stari trg pri Ložu. Kraj je omenjen kot trg že leta 1237. Slednji leži bolj na planem in ima več prostora za razvoj. Če pogledamo obdobje med obema vojnoma, je treba omeniti rapalsko mejo, ki je potekala čez Snežniško-Javorniško planoto. Ljudi, ki so živeli ob tej meji, je meja močno zaznamovala, razbohotilo se je tudi tihotapstvo. Med drugo svetovno vojno je na pogorju delovala partizanska bolnišnica Snežnik.

Kulturna in sakralna dediščina

V neposredni bližini Kozarišč je grad Snežnik. V virih je bil prvič omenjen leta 1269, nastanek današnjega gradu pa sega v leto 1461. Sprva je bil v posesti oglejskih patriarhov, pozneje pa last številnih drugih rodbin. Njegova notranjost se ponaša z dobro ohranjenimi

Ruševine Loškega gradu Foto Franci Horvat

Meteorološka postaja na Babnem Polju Foto Franci Horvat

Babno Polje je nekoliko raztegnjena vas istoimenskega kraškega polja, poznano tudi kot slovenska Sibirija. Zaradi ostre klime se tu ukvarjajo le z živinorejo in gozdarstvom. Ljudje so vseskozi odhajali na delo v druge kraje. Vas Babno Polje s petimi kmetijami zasledimo v listinah leta 1425. Vasico z devetimi kmetijami so leta 1528 Turki temeljito požgali. Nato je kar nekaj časa opustošeni kraj sameval. V urbarju loškega gospostva iz leta 1606 je opomba, da travnike v Babnem Polju kosijo podložniki iz Loške doline in plačujejo travarino. Uradni začetki sedanjega Babnega Polja segajo v leto 1719. Prvi babnopoljski lokalni kaplan Jožef Grahek v kroniki iz leta 1830 pravi, da slovensko ime Babno Polje izhaja iz staroslovanske besede 'babo', kar pomeni stari oče. Iz omenjenega lahko sklepamo, da Babno Polje pomeni 'polje starega očeta'. Danes vas šteje okoli 115 hiš, v katerih je stalno naseljenih 249 prebivalcev vseh starosti. Poleg tega, da sodi med najbolj mrzle kraje v Sloveniji, je bila vas leta 2011 izbrana za najlepše urejeno v občini Loška dolina. Da je vaščanom še kako mar za svoje okolje in da se trudijo za lepoto svojega kraja, je jasno, ko vstopimo v Babno Polje. Ob cesti stoji velika Babnopoljska baba, ki so jo domačini postavili sami.

*Grad Snežnik
Foto Franci Horvat*

njeno grajsko opremo in pohištvo, danes je v njem lep muzej. Grad obkroža velik park, ki je s stoletnimi drevoredi, jasami, sprehajalnimi potmi in vodnimi elementi privlačen v vseh letnih časih. V grajski kompleks so umeščene tudi pristave – nekdanja gospodarska poslopja, v katerih se razvija gostinska, turistična in muzejska dejavnost. Celotno območje gradu Snežnik je kulturni spomenik državnega pomena. Poleg že omenjenega gradu Lož, ki je danes v razvalinah, ima podobno usodo grad Šteberk, ki je bil prvič omenjen leta 1274.

Vseh sakralnih objektov v občini je deset. Sredi Starega trga stoji cerkev sv. Jurija, ki je bila prvič omenjena leta 1221, v kraju Nadlesk stoji cerkev sv. Jodrti, notranjost stavbe je iz okoli leta 1511. Nekaj posebnega je tudi cerkev sv. Križa na Križni gori zaradi svojega obrambnega videza in je bila prvič omenjena leta 1526. Poleg naštetih velja omeniti tudi župnijsko cerkev sv. Nikolaja v Babnem Polju, ki je bila zgrajena leta 1796 in je nadomestila starejšo, postavljeno na mestu prvotnega naselja.

Kulturniki Loške doline

Pisatelj, dramatik in humorist Fran Milčinski se je rodil na Ložu leta 1867 in umrl leta 1932 v Ljubljani. Pravno fakulteto je končal na Dunaju ter kot pravnik in sodnik služboval v Ljubljani. Napisal je številna dela za otroke, mladino in odrasle, najbolj znani so *Butalci*.

Slikar Lojze Perko se je rodil v Starem trgu pri Ložu leta 1909, umrl je leta 1980 v Ljubljani. Akademijo likovne umetnosti je končal v Beogradu in večino ustvarjal na Notranjskem v Dolenji vasi pri Cerknici.

Mogoče še ta zanimivost – na Malem in Velikem Obrhu je v preteklosti delovalo več žag in mlinov, ki so v novjšem času v večini propadli. V sklop etnološke posvetne stavbne dediščine sodijo tudi skednji, sušilnice za sadje, kamniti mostovi in vodnjaki, ki jih dopolnjujejo nekatere značilne domačije z gospodar-

Uražji vrtec

"Na hribu, ki se danes imenuje Vražji vrtec, je nekoč stal grad. V njem je živela ošabna in skopuška gospa, lastnica gradu. V kraju je živel kmet, ki je imel hudo bolno ženo. Žena je prosila svojega moža, naj gre h graščakinji in jo prosi za košaro jabolk. Graščakinja je imela ob svojem gradu velik sadovnjak z lepimi jablanami, ki so tisto leto tudi bogato obrodile.

Preprosti kmet je šel h graščakinji in jo prosil za košaro jabolk, da bi jih odnesel svoji bolni ženi. Graščakinja mu je ošabno odgovorila: 'Raje vidim, da jih vzame hudič, kot da dam jabolka tvoji ženi.' Hudič ni vzel samo jabolk, vzel je tudi sadovnjak, graščakinjo in grad. Od takrat se hrib nad Babnim Poljem imenuje Vražji vrtec." Legendo mi je posredovala Alenka Veber.

Podobnih pripovedi o Vražjem vrtcu je še kar nekaj, zanimive so tudi druge zgodbe, ki razlagajo ime Vražji vrtec. Nekateri menijo, da so na tem hribu plesali vrage, drugi domnevajo, da so se na njem ustavljale čarovnice in pile vodo, tretji govorijo, da so čarovnice po vasi pobirale poredne otroke, jih nosile v vrtec in tam vzgajale. Nekaj posebnega je tudi zgodba, ki pripoveduje, kako so se domačini Babnega Polja Turkom uprli in pri cerkvi sv. Nikolaja smrtno ranili turškega Ali-Paša. Turki naj bi ga pokopali na hribu Vražji vrtec, kjer je danes gomila, v kateri so arheologi našli železno podkev. Domnevamo lahko, da je v preteklosti vrh Vražjega vrtca služil tudi kot obredni prostor, saj sodi med najopaznejše vrhe ob robu Babnega Polja. Morda še ta podatek, da ime vrha navaja že J. V. Valvasor leta 1689 pri opisu meja Kranjske.

Gornje Poljane so najvišje ležeči kraj v občini Loška dolina in hkrati najvišje ležeči kraj južne Slovenije. Naslonjene so na pobočje Racne gore, ki s svojimi slemenimi zapira skorajda celoten vzhodni del Loške doline in jo ločuje od Loškega potoka. Zaselek štirih hiš od leta 1992 nima več stalnih prebivalcev. Na tematski poti Gornjih Poljan, ki je dolga 14,5 kilometra, je predstavljenih kar nekaj zanimivosti, ki nam jih lahko poda lastnik turistične kmetije na Gornjih Poljanah (Turizem Jure), seveda po predhodni najavi. Znan je tamkajšnja zgodba: "Ko je živina vlekla voz z novimi zvonovi k cerkvi na Gornjih Poljanah in je omagovala, je voz pomagal potisniti sam sv. Andrej. Njegov čevlji se je pri tem udril v skalo in nastala je t. i. Andrejeva stopinja." Nad vasjo je eden najlepših razglednikov Loške doline in Gornjih Poljan, to je Petiček, malce stran pa še Petelinjek, 1212 m.

skimi poslopji. Omenimo še nekaj zasebnih etnografskih zbirk: vojaško-kmečki muzej Pucelj v Podgori, etnografska zbirka Pr' Hostovih na Gornjih Poljanah, Rihtarjeva domačija v Babnem Polju, domačija Pri Antonovih v Iga vasi, posestvo Bajer v Viševku.

Naravna dediščina

Za občino Loška dolina je značilno, da gozdovi pokrivajo kar štiri petine njenega ozemlja. Prevladujejo predvsem jelovi in bukovi gozdovi. Najobsežnejši

Izdelava ostrnic v Loški dolini Foto Franci Horvat

slovenski gozd sodi v območje Snežniško-Javorniške planote. To je pravi kraj za ljubitelje prvinske narave, a predvsem idealen življenjski prostor številnim živalskim vrstam, kot so: rjavi medved, volk, ris, divji prašič, srnjad, navadni polh itd. Ob gradu Snežnik

*Izvir Velikega
Obrha pri Žagi
v Vrhnikih v
Loški dolini
Foto Franci Horvat*

Babno Polje, v
ozadju Snežnik
Foto Franci Horvat

poteka zelo zanimiva naravoslovna učna pot Po sledih živali. Zaradi danih možnosti je pohodništvo dokaj razvito, predvsem so to okoliški vrhovi, nekaj poti poteka tudi po dolini. Med vrhovi je Snežnik, 1796 m, zelo privlačen cilj, saj je najvišji v občini Loška dolina. Nič manj privlačni niso tudi ostali: Racna gora, 1140 m, Petiček, 1161 m, in Gornje Poljane, 1065 m, Višivec nad Babnim Poljem, 869 m, Vražji vrtec pri Bukovici, 904 m, Križna gora nad Ložem, 857 m, Loški grad, 698 m. Loško dolino lahko obhodimo po Poti dediščine, občino Loška dolina prečita Evropska pešpot E6 in Mednarodna pot Via Dinarica. Vsi našeti vrhovi in poti potekajo v neokrnjeni naravi. Prav tako je razvito (tudi gorsko) kolesarjenje.

Industrija, kmetijstvo, gozdarstvo

Po drugi svetovni vojni se je začela v naselju razvijati kovinska industrija. Vodilno vlogo v gospodarstvu

Številne informacije o dolini in prireditvah dobite pri Javnem zavodu Snežnik – TIC Lož, Informacijski center Lož, Cesta 19. oktobra 49, Stari trg pri Ložu, telefon +386 (0)81 602 853 ali e-pošta tic.loz@za-vod-sneznik.si.

ima Kovinoplastika Lož, ki zaposluje skoraj celotno lokalno prebivalstvo in ustvarja največ prihodka. Precej slabše se godi lesnopredelovalni industriji in kmetijstvu. Zaradi velike dnevne migracije je stopnja brezposelnosti pod državnim povprečjem. Priložnosti je sicer še veliko, predvsem na področju turizma.

Dežela ostrnic je res pravi fenomen tradicije. Čeprav je v Loški dolini precej razvita živinoreja in je s tem povezano tudi število travnih površin, praktično ne poznajo kozolca, razen nekaj izjem. Seno so sušili na ostrnicah, shranjevali pa v skednjih. Pojasnimo, kaj so ostrnice – to so olupljeni vrhovi smrek s prirezanimi vejami, ki jih v času spravila sena na travniku zapičijo v zemljo in ovijejo z napol posušenim senom. Ostrnice stojijo nekaj tednov, potem seno odpeljejo v skedenj. Res je, da toliko ostrnic, kot jih je bilo nekoč, danes ni, tiste, ki še stojijo, pa štejejo dvojno.

Tako kot v Loškem Potoku je tudi v Loški dolini zelo pomembno drvarjenje, saj jim gozdov ne manjka, prav tako kakovostnega lesa (jelka). Nekoč so moški v zimskem času hodili drvarit v Slavonijo in še kam drugam, kajti doma so bili gozdovi last gospode, danes pa to lahko počno v svojih gozdovih. ○

Informacije

Dostop do Loške doline: Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu za Unec, pot nadaljujemo mimo Cerknice in Grahovega, v Bloški Polici zavijemo desno za Lož oziroma grad Snežnik.

Literatura: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela Krajina, Notranjska*. PZS, 2012. Slovenija, turistični vodnik, Mladinska knjiga, 2006.

Ivan Jakič: *Sto gradov na Slovenskem*. Prešernova družba, 2001.

Franci Horvat: *Sto vodnjakov na Slovenskem*. Prešernova družba, 2005. *Krajevni leksikon Slovenije*, DZS, 1995.

Franci Horvat: Dežela medveda. *Planinski vestnik*, 1/2023, str. 32–40.

Zemljevid: *Notranjska s Snežnikom*, PZS, 1:50.000

Križna gora, 857 m

Dinarsko
pogorje

Križna gora je razgledni vrh med Loškim in Cerkniškim poljem. Poznana je tudi po utrjeni naselbini – gradišču, saj je bil to pomemben strateški položaj. Pred leti so na Križni gori arheologi izkopali številne najdbe. V pozni antiki, v 5. in 6. stoletju, je postala cesta na severni strani doline, speljana čez Bloke na Dolenjsko, ena

glavnih prometnic. V njeni bližini na Križni gori so zgradili dobro utrjeno naselbino, ki je imela nad cesto popoln nadzor. Omeniti velja, da so se v 15. in 16. stoletju v utrdbo zaradi upadov Turkov zatekali domačini. Čez Križno goro vodi označena Cerkniška planinska pot (–Bločice–Križna gora–Klance–).

Cerkev sv. Križa na Križni gori Foto Franci Horvat

Zahtevnost: Lahka neoznačena pot.

Pot je na razpotjih dobro označena s smerokazi, sicer pa je večinoma nemarkirana. Nekoliko so potrebne tudi orientacijske sposobnosti, še posebej jeseni, ko je na tleh obilo listja. Na poti bodite glasni, saj ste v deželi medveda.

Oprema: Običajna planinska oprema za sredogorje

Višinska razlika: 228 m

Izhodišče: Parkirišče pred vhodom v Križno jamo, 629 m. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu za Unec, nato se peljemo skozi Cerknico proti Bloški Polici do križišča. Zavijemo desno za Lož oziroma grad Snežnik (Loška dolina). Kmalu zagledamo tablo za Križno jamo, zavijemo desno na makadamsko cesto. Ta se najprej nekoliko spušča, na naslednjem križišču se peljemo naravnost po cesti, ki vodi h Križni jami. (Iz Ljubljane je 59 km.) WGS84: N 45,7456°, E 14,4672°

Časi: Izhodišče–Križna gora 30 min
Križna gora–izhodišče 30 min
Skupaj 1 h

Sezona: Vsi letni časi

Petiček, 1161 m

Dinarsko
pogorje

Na Gornje Poljane vodi markirana krožna planinska pot iz vasi Viševke, ki je bila vpisana v register planinskih poti Planinske zveze Slovenije in je dolga 14,5 km (5 ur). Na Petiček pot ni označena. Krožna pot na Gornje Poljane poteka večinoma po

gozdu, iz njegovega objema se izvijemo le na redkih lazih in jasad ter na samem izhodišču, ko stopamo mimo njiv in pašnikov Loškega polja. Običajno se pot zložno vzpenja po pobočjih, ponekod pa se strmina nekoliko poveča.

Na Petičku nad Loško dolino Foto Franci Horvat

Zahtevnost: Lahka označena krožna pot, na Petiček ni markacij

Oprema: Običajna planinska oprema za sredogorje

Višinska razlika: 578 m

Izhodišče: Viševke, 583 m. Primorsko avtocesto zapustimo na izvozu Unec, vožnjo nadaljujemo za Cerknico oziroma Bloško Polico, tu zavijemo desno za Loško dolino. V Iga vasi zavijemo levo za vas Viševke. Avtomobil pustimo na parkirišču pri cerkvi Marijinega vnebovzetja. (Iz Ljubljane je 65 km.) WGS84: N 45,70276°, E 14,48656°

Časi: Izhodišče–Gornje Poljane–izhodišče 5 h
(Gornje Poljane–Petiček–Gornje Poljane 1.20 h)
Skupaj 6.20 h

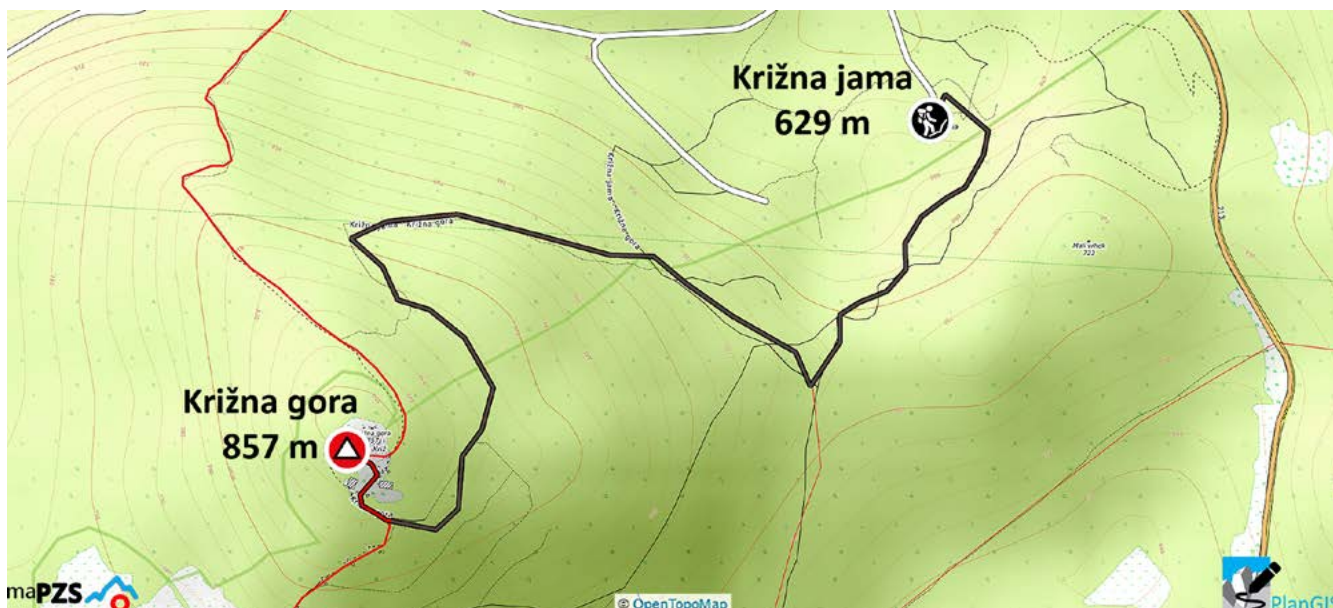
Sezona: Vsi letni časi

Zemljevid: Notranjska s Snežnikom, PZS, 1:50.000

Opis: Začnemo na parkirišču pri cerkvi in pokopališču kraja Viševke. Pot nas vodi najprej čez Loško polje

Križna gora, 857 m

Dinarsko
pogorje

Vodnik: Roman Mihalič: *Dolenjska, Bela Krajina, Notranjska*. PZS, 2012.

Zemljevid: *Notranjska s Snežnikom*, PZS, 1: 50.000

Vzpon: S parkirišča nas rumen kažipot usmeri desno za Križno goro. Stezica je sprva dokaj strma in se vzpenja skozi

gozd, ponekod je slabše sledljiva. Čez čas nas pripelje do stare gozdne vlake, ki ji sledimo vse do makadamske ceste. Po njej se nato nekoliko spustimo, toda le kratek čas, kajti smerokaz za Križno goro nas usmeri levo na stezico. Ta nas hitro pripelje na markirano pot z Bločic.

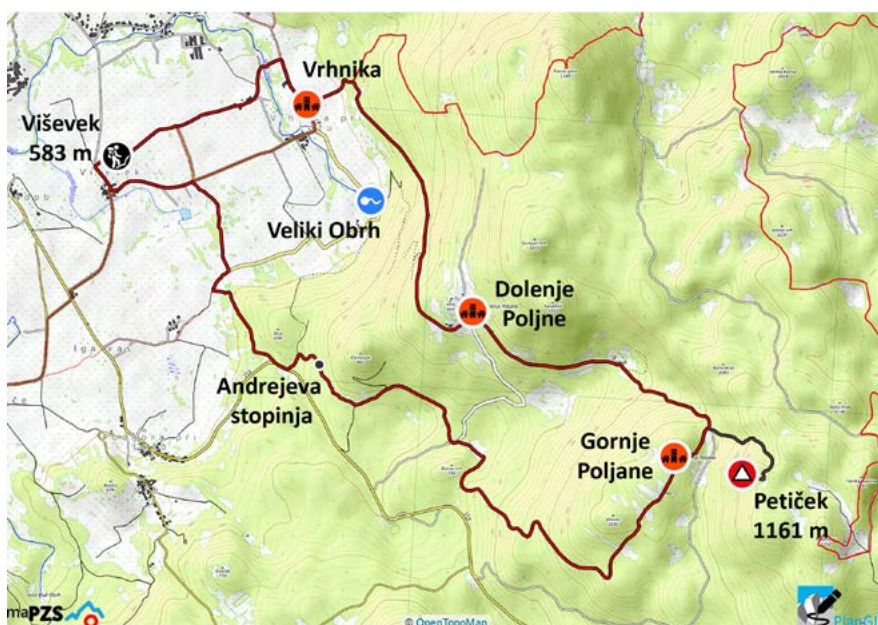
Tu nadaljujemo ostro levo in vzpon nadaljujemo po nekoliko strmejši stezi, po kateri smo kmalu na vrhu Križne gore, 857 m. Na vrhu sta cerkev sv. Križa in vpisna skrinjica.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Franci Horvat

Petiček, 1161 m

Dinarsko
pogorje

Gornjih Poljan, kjer je skrinjica z vpisno knjigo in žigom.

Iz zaselka se spustimo po makadamski cesti, ki pripelje v Gornje Poljane do velikega travnika. Na levi strani bomo videli dve vlaki, prva zavije ostro levo, naša pa desno navzgor in je dokaj strma. Po tej vlaki gremo mimo treh desnih odcepi, pri četrtem, ko se vlaka razcepi, izberemo desno in po njej do smreke (lestev). Na tem mestu zavijemo desno proti vrhu Petička, 1161 m, kjer je mejni kamen. Od tod je prekrasen razgled na Snežnik in Loško dolino. Sestopimo do Gornjih Poljan, od koder nas markirana pot vodi navzdol proti ostankom vojašnice Rupnikove obrambne linije izpred druge svetovne vojne. Še nekoliko nižje se nahaja "Andrejeva stopinja". Po dobrem kilometru sestopa smo zopet na ravnini Loške doline, kjer leži nekoliko s poti Viševski Bajer z jezercem in kraškimi izviri. Do izhodišča imamo samo še nekaj korakov.

Franci Horvat

proti vasi Vrhnika mimo gradiča Koča vas z mogočno lipo na levi, ki je v zelo slabem stanju. Od Vrhnike naprej smo že na pobočjih Racne gore (pri bližnji Žagi izvira Veliki Obrh), pot

se vzpenja vse do Dolenjih Poljan, 894 m. Pot je razgledna, v daljavi lahko vidimo Snežnik, ki je najvišji vrh Notranjske. Naša steza se nato začne kar strmo vzpenjati vse do

Vražji vrtec nad Babnim Poljem, 904 m

Dinarsko
pogorje

Vražji vrtec je najvišja vzpetina, ki obvladuje celotno Babno polje. Ob kamnu kote 904 m je približno 10 m širok okrogel izkop za topovski bunker, na sredini je 6 m globok betonski jašek. Graditi so ga začeli v letih 1939/1940 kot del Rupnikove linije, zato so do tja speljali gozdno cesto iz

Babnega Polja. Jugovzhodno od jaška je plitvejši vkop, ki ima na skali napis Vražji vrtec. Severno in vzhodno ga v večji razdalji obkroža prazgodovinsko obzidje – nasip. Gradišče je dolgo okoli 110 m in široko 70 m. Severovzhodno od gradišča, čez cesto, je grob "All-Paše". Vražji vrtec je bil

usoden tudi za prebivalce Babnega Polja, kajti na njem so 29. in 30. julija 1942 italijanski vojaki ustrelili 40 talcev.

Na vrh Vražjega vrtca ne pelje nobena označena pot, kljub temu do razglednega vrha ni težav, saj je skoraj do vrha urejena gozdna cesta.

Vražji vrtec nad Babnim Poljem Foto Franci Horvat

Zahtevnost: Lahka neoznačena pot

Oprema: Običajna planinska oprema za sredogorje

Višinska razlika: 148 m

Izhodišče: Babno Polje, 756 m. Primorsko avtocesto zapustimo v Uncu, nato se peljemo skozi Rakek, Cerknico do Bloške Police, kjer zavijemo desno za Loško dolino. Vseskozi se peljemo po glavni cesti do Babnega Polja, kjer parkiramo v vasi pri cerkvi sv. Miklavža in pokopališču.

WGS84: N 45,6452°, E 14,5449°

Časi: Izhodišče–Vražji vrtec 1h

Vražji vrtec–izhodišče 1h

Skupaj 2 h

Sezona: Vsi letni časi

Zemljevid: Notranjska s Snežnikom, PZS, 1:50.000

Višivec nad Babnim Poljem, 853 m

Dinarsko
pogorje

Višivec je vzpetina severozahodno od vasi Babno Polje. Gre bolj za lokalni vrh oziroma domeno domačinov, ki je povsem poraščen z gozdom. Razgled je mogoč le od lesene hiške (zavetišče z vpisno knjigo), ki stoji pod vrhom. Če smo spomladi tam v pravem času, lahko vidimo cveteti

gorskega kosmatinca in drugo planinsko cvetje. Pot na Višivec ni markirana in je delno krožna, kar polepša našo turo. Tudi na tem izletu bodimo nekoliko glasnejši, da ne bo prišlo do kakšnega neljubega srečanja z medvedom, ki jih tudi na Babnem Polju ne manjka.

Zahtevnost: Lahka neoznačena pot

Oprema: Običajna planinska oprema za sredogorje

Višinska razlika: 92 m

Izhodišče: Babno Polje, 756 m. Primorsko avtocesto zapustimo v Uncu, nato se peljemo skozi Rakek, Cerknico do

Višivec nad Babnim Poljem Foto Franci Horvat

Uražji vrtec nad Babnim Poljem, 904 m

Dinarsko
pogorje

Opis: Z izhodišča gremo do glavne ceste, ki jo prečimo, pot nas vodi do zaselka Bukovica, kjer zavijemo levo. Asfalt se hitro konča in gozdna cesta nato vijuga navzgor vse do partizanskega spomenika, pred katerim zavijemo desno. (Na tem mestu je spominski park žrtvam, ki

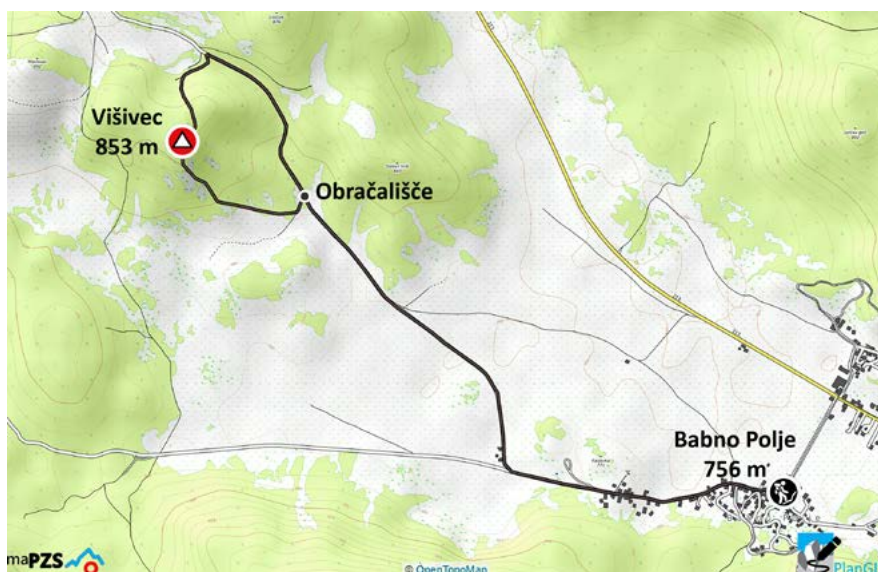
so jih Italijani postrelili leta 1942.) Nato gremo po cesti vse do njegovega konca, kjer na levi strani stoji lesena koča. Če smo nekoliko pozorni, vidimo drobno stezico, ki vodi rahlo navzgor zahodno, na drevesu pa je smerokaz z napisom Vražji vrtec. Do vrha imamo samo nekaj

minut hoje. V času, ko na drevju še ni listja, je lep razgled na Babno Polje, drugače se moramo kar potruditi, da najdemo kakšno okno med listjem in drevesi – pri tem bodimo previdni. Na izhodišče se vrnemo po poti vzpona.

Franci Horvat

Višivec nad Babnim Poljem, 853 m

Dinarsko
pogorje

Opis: Z izhodišča gremo zahodno po cesti skozi vas Babno Polje. Na koncu vasi kmalu pridemo do osamljenih hiš, pred katerimi zavijemo desno na makadamsko cesto, ki pelje čez travnike. Malce pred gozdom je manjše obračališče, kjer zavijemo levo proti pašnikom (to je prvi odcep na levo). Že po nekaj korakih zagledamo na desni strani stezico, ki vodi v gozd. Tej sledimo vse do lesene kočice – zavetišča, ki stoji tik pod vrhom Višivca, 853 m. Razgled se odpira proti Babnem Polju in Snežniku. Do poraščenega in nerazglednega vrha imamo samo nekaj korakov.

Ker je pot krožna, se z vrha spustimo po potki, ki vodi vzhodno. Ko pride-mo do razpotja, izberemo desno v-lako, ki ji sledimo vse do gozdne ceste. Tudi tu gremo desno, pripelje nas do obračališča. Pot do izhodišča nazaj pa že poznamo.

Franci Horvat

Bloške Polce, kjer zavijemo desno za Loško dolino. Vsakozi se peljemo po glavni cesti do Babnega Polja, kjer parkiramo v vasi pri cerkvi sv. Miklavža in pokopališču.

WGS84: N 45,6452°, E 14,5449°

Časi: Izhodišče–Višivec 1 h

Višivec–izhodišče 1h

Skupaj 2 h

Sezona: Vsi letni časi

Zemljevid: Notranjska s Snežnikom,

PZS, 1: 50.000

Gore ne osvajate, z goro morata biti prijatelja

Pogovor iz Billi Bierling

O Billi Bierling (1967) zlahka rečem, da je večopravilna oz. *multitasking* "po domače" za nekatere. Je svobodna novinarka, ki piše članke za razne tiskane in spletne medije, strokovnjakinja za komunikacije, izvršna direktorica Himalajske baze podatkov, humanitarka, prevajalka, napisala je eno knjigo. Čeprav ima v domačem kraju Bavarske Alpe tako rekoč pred hišnim pragom, je začela skalno plezati v Veliki Britaniji, v snegu in ledu pa v Nepal.

Leta 2009 je postala prva Nemka, ki je preživel vzpon in sestop z Mount Everestu po južni strani. Do zdaj je stala na šestih osematisočakah, na treh brez dodatnega kisika. V Nepal vodi tudi odprave na šesttisočake in trekinge.

V Garmish-Partenkirchnu ste se rodili kot Barbara Suzanne Bierling. Od kod vzdevek Billi?

To je zanimivo. Za moja starša sem bila Bärbel, krajša verzija Barbare. Nikoli me ni nihče klical Barbara, razen na začetku prvega razreda osnovne šole. Tam so že bile štiri Barbare: Bärbel, Babra, Babsi in Barbi, bilo je kar nekaj zmede. Zaradi mojega priimka Bierling je nekdo rekel, da sem Bierli, iz tega je izšla Billi. Nihče več me ne kliče Barbara. Za mojo družino, mamo, teto, sestro, in tesne prijatelje sem še vedno Bärbel, za vse druge pa Billi. Če bi na ulici za mano nekdo poklical Barbara, se ne bi ozrla. Imam dva potna lista, švicarskega in nemškega. V obeh imam umetniško ime Billi Bierling; kot ga je imel na primer Prince (glasbenik Prince Rogers Nelson, op. M. S.), v tem smislu.

Zakaj vas na nekaterih spletnih straneh in tisku navajajo kot Švicarko?

Leta 2002 sem se iz Londona preselila v Švico. Nekaj let sem delala za Švicarsko humanitarno pomoč (SHA), potem sem odšla v Nepal. Obdržala sem švicarski naslov, ker sem še vedno delala za švicarsko humanitarno organizacijo. Ko sem bila novinarka, sem zaprosila za delovno mesto strokovnjakinje za komuniciranje pri Švicarski humanitarne pomoči, ki deluje v okviru švicarske vlade. Da bi lahko delala za njih, sem morala imeti dovoljenje za stalno bivanje v Švici. Pred petimi ali šestimi leti sem ugotovila, da sem dovolj dolgo v Švici, da lahko zaprosim za njihov potni list. Počutim se Nemka, v tujini pa delam za švicarsko vlado, predstavljam Švico. Zato je dobro zame, da imam tudi švicarski potni list.

Zdi se, da ste bili težavna mladostnica, ki pravzaprav ni vedela, kaj naj dela oziroma študira. Kako ste se spravili v red in toliko dosegli?

Veste, imate popolnoma prav. Nisem akademski človek. So ljudje, ki so dobri v šoli, pri študiju, zelo so pametni – jaz nisem nič od tega. Vendar premorem nekaj – in zato sem zelo hvaležna –, zagrabim priložnost, ne bojim se: aha, to je zanimivo, morda bi morala to poskusiti. Imela sem veliko sreče. Šolo sem pustila pri šestnajstih. Bila sem vajenka, postala sem trgovska pomočnica, nato sem odšla v ZDA za *au pair*, otroško varuško. Naučila sem se angleščine, to mi je v življenju zelo pomagalo. Potem sem šla v šolo v Münchnu, kjer mi ni šlo preveč dobro, zato sem se preselila v Anglijo. Tam sem se zaposlila kot

Billi na vrhu
Lotseja, 8516 m
Arhiv Billi
Bierling

Billi in Miss Hawley Foto Karin Steinbach

Billi Bierling s kolesom v katmandujski gneči Foto Dinesh Deokota

pomožna učiteljica. Mlade sem poučevala nemško konverzациjo. Spoznala sem svojega partnerja. Bil je dober človek, kar naprej me je priganjal: "Vpiši se v univerzitetni študij." Res sem se, zdaj imam magisterij iz humanističnih znanosti. Vendar mislim, da se vse začne s tem, da izkoristim priložnost. Imam ideje, pomislim: pisala jim bom. Zmeraj si rečem, poskusila bom. Ni me strah, da me bodo zavrnil. Ne slepim se, da sem v nečem zelo dobra. Sem pisateljica, novinarica, opravljam humanitarno dejavnost. Vse, kar počnem, se trudim opravljati po svojih najboljših močeh. Nisem najboljša, vendar se upam delati. Tudi v plezanju v gorah nisem zelo dobra, vendar si upam. Mislim, da je to tista skrivnost. Imela sem neuspehe, mislila, moj bog, to precej presega moje moči. A kar koli počnem, zmerom se trudim dati od sebe najboljše, kar premorem. Če mi spodleti, to ni neuspeh; naredila sem vse, kar je bilo v moji moči. Če to za koga ni dovolj, mi je vseeno.

Kaj delate pri Švicarski humanitarni pomoči (SHA) kot strokovnjakinja za komunikacijo?

To je zelo pestro in široko delo. Opravljam ga od leta 2006. Nisem stalno zaposlena. Gre za kratkoročne pogodbe. Nastala je kriza, denimo v begunskem taborišču Moria na grškem otoku Lesbos je izbruhnil požar. Poslali so zdravniško pomoč, strokovnjaka za vodovod in, včasih, strokovnjaka za komuniciranje. Če je SHA poslala Švicarje, želi vedeti, kaj tam delajo. Jaz sem človek, ki se pogovarja z mediji. Odgovarjam na vprašanja, delim poročila, delam vse ostalo. V Morii je bilo veliko ljudi brez vode. Imeli smo vodno postajo, prišli so ljudje, ki so pregledali cevi; delam intervjuje s TV-postajami, časopisi, za ljudi kupujem SIM-kartice, sadje, organiziram helikopter. Čeprav opravljam določeno delo, skrbim tudi za druge nujne zadeve. Včasih delam v upravi; pišem, faksiram, ukvarjam se z vsem, kar spada v komunikacijo. Na te misije rada hodim, ker pomagam ljudem, ki so v stiski in nujno potrebujejo pomoč.

Leta 2004 vas je pisanje o alpinizmu privedlo v stik z Miss Elizabeth Hawley, znano alpinistično kronistko in skrbnico Himalajske baze podatkov v Katmanduju. Če vas je vzgajala za svojo naslednico, ali je bila učna doba težavna?

Zelo težko je bilo delati z njo. Ko sem začela, sem nameravala ostati eno ali dve sezoni. Takrat je bila stara že 81 let, a je bila še pri močeh. Tam je bil že nepalski gospod Jeevan, ki je delal pri njej. Oba sva pomagala Miss Hawley, vendar nama je nalagala vedno več dela. Zelo se je navadila name, hotela me je obdržati v Katmanduju za celotno sezono odprav. Ampak sama sem hotela tudi plezati, pripravištvo je bilo zelo težavno. Mislim, da nobena od naju ni pomislila, da bom dejansko prevzela njeno delo. Kaže, da se je, tako kot veliko stvari v življenju, enostavno zgodilo. Še malo, pa še malo ... Do mene je bila zelo stroga in natančna, jaz pa sem se je kar malo bala. A tudi občudovala. Družina mojih prijateljev me je spraševala: "Billi, kako lahko delaš pri Miss Hawley? Ne plačuje te, vpije nate, kritizira te ..." Veste, na neki način sem bila fascinirana. Zdaj sem vesela, da se takrat nisem predala. Od nje sem se veliko naučila. Mislim, da sem privilegirana, ker sem jo tako dobro spoznala. Na koncu sva se zelo zblížali. Ko se je Miss Hawley leta 2016 odločila, da bo nehala, nisem bila v Nepal, temveč v Nemčiji. Delala je intervju z Garethom Madisonom. Morda ste slišali o njem, je ameriški alpinist in vodja odprav, njegova agencija Madison Mountaineering je specializirana za Mount Everest. Sredi pogovora je v njeni glavi nenadoma zavlada praznina. Samo za minuto. Po intervjuju je Miss Hawley rekla: "Končala sem. Ne morem več delati tega." Bila je precej živčna, poklicala je najino skupno prijateljico Liso Choegyal in ji rekla: "Lisa, tega dela ne zmorem več, ne zdržim. Kdo misliš, da bi me lahko zamenjal in nadaljeval?" "Billi, seveda." Miss Hawley je delovala precej presenečeno: "Misliš, da bi Billi to zmogla?" "Seveda bi." Miss Hawley me

Billi v nezakonitem izraelskem naselju Gilo na zasedenem Zahodnem bregu v Izraelu
Arhiv Billi Bierling

je vedno imela za hiperaktivno. Zdaj sem bila tu, zdaj tam, nato sem plezala na goro ... Vedno je mislila, da ne bi zmogla tega dela, ker počnem preveč stvari. Toda kljub temu sem poskusila – in ostala.

Ali zaslišujete alpiniste o njihovih vzponih v Himalaji v slogu Miss Hawleyeve?

Ne! To je nemogoče. Tega ne zmore nihče. Bila je edinstvena. Uspelo ji je pripraviti alpiniste, da so bili videti čisto majhni, čeprav je bila drobna. Delam zelo drugače. Kar delim z njo, je, da ne presojam. Miss Hawley je hotela imeti vse informacije. Včasih je postala prav slabe volje, če alpinisti niso imeli vseh podatkov. Običajno je zapisala vse podrobnosti. Nastal je rek: če Miss Hawley ne verjame, da si priplezal na goro, potem nisi. Toda ona nikoli ni presojala. Rekla je: "Mene ni bilo tam. Jaz samo zbiram informacije." Če se ji je zdelo nekaj sumljivo, je spraševala in vrtala še pa še, da je prišla do pravih informacij. Nikoli pa ni razsojala. Zdaj delamo zelo drugače. Miss Hawley je umrla 2018, a veliko se je spremenilo že po njeni "upokojitvi". Nemogoče je govoriti z vsakim, ki je po normaliki priplezal na Everest ali Makalu ali celo na Anapurno. Jih je preveč. Zdaj so povsod fiksne vrvi in Šerpe, postavljeni so višinski tabori, 50 ljudi se hkrati vzpenja. Nič več jih ne lovim oz. lovimo. Včasih smo jih lovili, zasledovali, zdaj pa prihaja toliko ljudi z gora, da je to nemogoče. Ministrstvo za turizem dobi vse informacije od vodij odprav. Vsak vodja mora ministrstvu izročiti kratek opis poteka in mi dobimo ta opis od ministrstva. Če ste bili na odpravi z dvajsetimi Šerpami, stotimi jeklenkami kisika in bi se radi oglasili pri nas, vas bomo seveda sprejeli. Zadovoljna sem, kajti več ko imam informacij, tem bolje. Lovim samo prave alpiniste, ki plezajo nove smeri na pravi način, tudi na nižje gore, ali nekoga, ki je npr. preplezal Hornbeinov kuloar na Everestu. Nisem sama, zdaj smo majhna ekipa, ki se ukvarja s tem.

Billi v begunskem taborišču Moria na grškem otoku Lesbos; vrsta za pitno vodo
Arhiv Billi Bierling

Ali Himalajska baza podatkov vsebuje podatke tudi o odpravah iz Karakoruma, torej Pakistana?

Samo iz Nepala. V naši bazi imamo le osem osem-tisočakov in 450 nižjih gora. Vnašamo samo ekspedicijske vrhove. Nimamo K2, Šišapangme in Nange Parbat, imamo pa vzpone na mejne vrhove Čo Oju, Kangčendzengo in Everest z druge strani.

Izvajate svoje dejavnosti alpinizem, vzdrževanje baze podatkov in humanitarnost popolnoma ločeno ali se medsebojno prepletajo glede na posamezne situacije?

To ni vedno lahko. Datumi odprav so vnaprej določeni. Običajno spomladi letim v Katmandu v začetku aprila in ostanem do sredine junija, v jeseni pa letim sredi septembra in ostanem do srede novembra. Če sem v Nepal, ko se zgodi potres v Afganistanu, in me potrebujejo, spustim iz rok delo z odpravami v Katmanduju in povem, da grem v Afganistan. Leta 2008 sem z Miss Hawley izmenjala kar nekaj besed, ker sem odšla v Izrael delat za Združene narode. To je bila moja prva priložnost za delo z ZN. Miss Hawley ni bila preveč zadovoljna z mano, ker me ni bilo ob njej, ko me je potrebovala. Zame pa je bilo to delo zelo pomembno. Zagotovila sem si štiri tedne dopusta. In seveda potres v Nepal. Ko se je zgodil, sem bila v Nemčiji, ker sem morala iti tja. Vrnila sem se s švicarsko humanitarno organizacijo. Na ta način se zadeve lahko prepletajo. Zame je delo s Himalajsko bazo podatkov zelo pomembno, trudim se delati kar najbolje, ampak če se nekeje zgodi humanitarna katastrofa, potem ... Veste, pri delu z bazo so še sodelavci Jeevan Shrestha, Rodolphe Popier, Tobias Pantel, ki prav lahko delajo brez mene.

Leta 2013 so se italijanski alpinist Simone Moro, švicarski ultratekač in plezalec Ueli Steck ter britanski alpinist in fotograf Jonathan Griffith zapletli v spor – menda je padlo tudi nekaj udarcev – s skupino Šerp, ki je napeljevala fiksne vrvi v Lotsejevi steni, zato je omenjena trojica na hitro sesto-

pila z gore. Kaj ste takrat mislili o tem incidentu in kaj menite danes?

Takrat sem bila blizu, v odpravi na Lotse. Kasneje sem govorila z Uelijem. Po mojem mnenju je bilo tisto, kar se je zgodilo, posledica splošnega nezadovoljstva med Šerpami, ki so bili vedno v ozadju. Toda leta 2013 se je začela pojavljati nova generacija Šerp; mladi, ki so radi plezali, ker so uživali v plezanju. Dejavní so bili na družbenih omrežjih. Videli so, da vsi, ki plezajo na Everest, sploh niso plezalci, med vzponi so jih morali porivati navzgor. Nato so na družbenih omrežjih brali, kako so se slavili: *Poglejte me, priplezal sem na Everest!* Ampak Šerpe so vedeli, da brez njih ne bi nikoli prišli na vrh. Torej, Šerpe so takrat rekli: "Danes napenjamo vrvi, danes ne bo nihče plezal!"

Billi se pogovarja z alpinistom Simonejem Morom. Posnetek zaslona je nastal v Pragi na 18. mednarodnem festivalu alpinizma 2023, na katerem je predavala tudi Billi Bierling.

Posnetek Mire Steinbuch

Toda Jonathan, Simone in Ueli so avtonomni plezalci. Uporabljajo fiksne vrvi, če so tam, čeprav jih ne potrebujejo. Zato za njih ne morejo zapreti gore, gore so za vse. Absolutno drži, da večina ljudi potrebuje pomoč Šerp. Toda ti trije je ne. Kot sem slišala pozneje, so Šerpe povedali, da je bilo nekaj, kar je rekel Simone, ali Ueli, ki ni bil ravno priljubljen med njimi. Sporekli so se in Šerpe so se zares razjezili. Mislim, da je bilo še nekaj več, kot samo ta incident.

Menim, da so zahodnjakom zavidali slavo, njihovo delo pa je ostajalo v ozadju. Še nekaj. Šerpe so sestopili in Ueli je pomislil, da bi dokončali njihovo delo – o tem sem pozneje govorila z njim. Šerpam ni to niti malo ugajalo. To je njihovo delo, njihov ponos. Kaj bi pa vi rekli, če bi pisali članek, morali bi nekam iti, in bi nekdo dejal: bom kar jaz končal tvoje pisanje. Hoteli so pomagati, a so s tem užalili Šerpe. Dogodek je zaznamoval začetek velikih sprememb. Kaj o tem mislim zdaj? Odpravarska pokrajina je popolnoma spremenjena. Leta 2013 je bilo okoli 85–90 odstotkov odprav v rokah zahodnjakov, zdaj jih je 85 odstotkov v šerpovskih rokah. Mislim, da je tako prav.

Pred leti so nekateri ljudje predlagali, da bi morali Everest zapreti za eno leto, da bi se oddahnil od številne množice. Nekdo je rekel, da je to nesmiselna zamisel: "To je samo ogromen kup kamenja, ki mu je vseeno, ali ste na njem ali ne."

Tako je rekla Miss Hawley, kajne?

Da. Se strinjate z njo?

Absolutno. Čeprav mislim, da je Everest imel predahe. Leta 2020 se zaradi korone ni nihče vzpenjal nanj, 2021 malo ljudi, 2015 je bil potres. Pomisliti moramo, da z njim veliko ljudi zasluži svoj prihodek. Ne samo Šerpe, celotna skupnost, tudi nepalska vlada. Everest je ogromen vir prihodkov. Pojdite v Zermatt in recite gorskemu vodniku: "Mislim, da bi morali Matterhorn zapreti za eno leto." Kaj bi odgovoril? "Zapreti Matterhorn? Tam je toliko ljudi ..." Imamo svoje probleme, a vedno gledamo Nepal. Kdo smo mi, da bi rekli Nepal-cem, kako naj ravna? Do tega gojim močna čustva. Če pogledam svojo Zugspitze, 2962 m, najvišjo goro v Nemčiji – noro, koliko ljudi je tam. Mislim, da Everest potrebuje premor, zadnje leto so ga imeli za najvišje smetišče na svetu. Da, kjer so ljudje, so smeti. Morda v Evropi ne toliko kot v Nepalu. Gre za različno kulturo, stranke se zanašajo na Šerpe in nosače. To moramo spremeniti. Ste bili v Katmanduju?

Ne, niti v Nepalu.

Pojdite v Katmandu, smeti so vsepovsod. Zadnje čase se stanje izboljšuje. Tukaj v Helsinkih (kjer je bila med intervjujem po Zoomu, op. M. S.) ni nikjer na tleh niti koščka papirja. V Katmanduju je reka polna raznovrstne navlake in smeti. V Katmanduju začenjamo izobraževati ljudi. Na osem tisoč metrih ni tako lahko pobrati smeti, ostankov. To ni opravičilo. Na Matterhornu imate na voljo več mesecev v letu, na Everestu dobra dva tedna. V tem času se vsi naberejo na kup. Verjetno potrebujemo boljši sistem. Nekaj bi morali spremeniti, mogoče selekcijo, kdo lahko gre in kdo ne; morda samo tisti z določenimi izkušnjami.

Svojo zgodbo o osematisočakah ste začeli z najvišjim mogočnejem – Mount Everestom. Zakaj ravno z njim?

Dejansko sem se leta 2005 najprej hotela povzpeti na Čo Oju. Tam sem bila z avstralskim alpinistom, zelo izkušenim, a ga nisem mogla dohajati. Rekel je, da nisem preveč dobra, zato nisem več mislila na osem-tisočake. Potem sem pri Miss Hawley srečala Russella Bricea, ki je vodil odpravo na Everest in ga intervjuvala. Gledala sem vse tiste ljudi in si mislila: sem tekačica, plezalka – če oni zmorejo, zmorem tudi jaz. Sprva je bila samo misel, ki sem jo povedala prijateljem. Nato sem govorila z Russellom Briceom. Rekel je, da ima v odpravi za leto 2009 še prostor, ponudil mi je dobro ceno in šla sem. Nikoli nisem pomislila, da bom prišla na vrh. Nisem vnaprej rekla, da ne morem, ali nočem, ampak da vidim, kako visoko bom prišla. Potem sem se nenadoma znašla na Južnem sedlu. Mojbog, kako sem prišla sem? In nato Južni vrh! Potem postaneš

vročičen, hočeš poskusiti še več ... Imela sem srečo, da sem bila z Russellom. Naslednje leto sem šla na Manaslu, nato na Lotse, vse z Russellom. Rada sem na odpravah. Če dosežem vrh, je krasno, če ga ne – leta 2022 na Daulagiriju nisem prišla na vrh, a je bilo vseeno lepo.

Do zdaj ste bili na šestih osemtisočakih. Za kdaj načrtujete sedmega?

Hm ... res ne vem. Vedno sem mislila, da bi jih bilo fino imeti sedem, ker je to polovica od štirinajst. Veste, imela sem veliko sreče, bilo je veliko čudovitih trenutkov. V visokih gorah nikoli nisem bila v kočljivi, nevarni situaciji, za kar sem zelo hvaležna. Če bi bila priložnost s pravo ekipo, bi šla. Če bi šla, potem verjetno na Gašerbrum, ker nočem več uporabljati dodatnega kisika. Bomo videli. Tudi če se nikoli več ne dotaknem osemtisočaka, bom še vedno srečna. Moja mama je v 91. letu, zdrava, zelo jo skrbi, kadar plezam.

Kako razumete znano frazo Lionela Terraya, ki je tudi naslov njegove knjige *Osvajalci nekoristnega sveta*?

Gore imajo moč. Ljudem dajejo veliko energije, pa čeprav samo stojijo in jih gledajo. V Evropi imamo veliko žičnic in gondol, krajev, kjer gremo lahko množično v gore. To me žalosti. Na Zugspitze vas gondola za 45 evrov pripelje v petih minutah. Veliko je fotelijskih *planincev*. Z napredkom tehnologije, s Šerpami in nosači so visoke gore postale precej dostopne. Ne gre samo za osemtisočake, tudi za vrhove v Evropi. Pred dnevi sem plezala v Alpah. Tam sta bila dva fanta, brez opreme, v supergah. Rekla sta, da gresta na Zugspitze. Ljudje so izgubili spoštovanje do gora, vse se zdi lahko. Niso vsi Nirmal Purja (v šestih mesecih in šestih dne je, z uporabo dodatnega kisika, splezal na vseh 14 osemtisočakov, op. M. S.). Vse je prikazano kot lahko, ampak ni. Ljudje se precenjujejo. Zato sem prej govorila, da bi morala biti pravila, da ne bi toliko ljudi oblegalo Everest. Morali bi imeti vsaj osnovne alpinistične izkušnje. O tem govorimo vsako leto, a se nikoli ne realizira, ker je v tem preveč denarja.

Kaj vam daje alpinizem? Lahko to darilo, ali korist, uporabite v vsakdanjem življenju?

Mislite meni osebno? Vsakič ko grem v gore, hodim, plezam ali tečem, se počutim zelo srečno. Da imam ta hobi, da ga lahko gojim, da mi kolena in kolki to omogočajo. Gore mi dajejo toliko energije. V Garmisch-Partenkirchnu imamo gore pred nosom. Celo v Katmanduju ni treba iti daleč, da pridem na Shivapuri, 2732 m, ali grem na gorski tek. Vsak dan sem hvaležna goram za njihovo energijo. Zaradi njih je moje življenje veliko boljše, lepše.

Prevedli ste knjigo Reinholda Messnerja *Absturz des Himmels* (Padec neba) o Whymperjevem prvenstvenem vzponu na Matterhorn. Ste bili zaradi prevoda z Messnerjem v osebnem stiku? Kaj menite o njem in njegovih dejanjih?

Z njim nisem imela stika. Ta prevod mi je predlagal ameriški založnik. Pred tem sem prevedla knjigi Gerlinde Kaltenbrunner (avstrijska alpinistka z vsemi 14 osemtisočaki, vse brez dodatnega kisika, op. M. S.) in Uelija Stecka. Messner je bil pionir. S Habelerjem sta priplezala na Everest brez dodatnega kisika; do takrat so mislili, da je to nemogoče. Kar se tiče alpinizma in dolgih ekstremnih pohodov, je bil Messner takrat nepremagljiv. Danes so nekateri plezalci precej boljši, kot je bil Messner v svojih dneh, toda tudi oprema je danes veliko boljša kot nekoč. Miss Hawley je o njem vedno govorila zelo spoštljivo. Zanimivo, Miss ga je srečala, ko je bil še mlad alpinist. Komaj je za silo govoril angleško. Opazovala je njegovo rast. Mislim, da je njegovo videnje Himalaje ... seveda je vedno razburjen, ko govori o turistih v gorah in jih obsoja, vendar ne smemo pozabiti, da je napisal veliko knjig, in ta svet predstavlja mnogim ljudem. Ste slišali za Hannsa Schella?

V tem trenutku se ga ne spomnim.

Vidite, pa pišete o gorah. Hanns Schell je avstrijski alpinist, nekoliko starejši od Messnerja, ki je leta 1976 v Rupalski steni preplezal prvenstveno smer na Nanga Parbat, ki se zdaj imenuje Shellova smer. (Messner je

*Billi pod osemtisočakom Daulagiri, 8167 m
Foto Christoph Miesch*

med drugim dejal, da je ta smer mojstrovina. Op. M. S.) Vendar Schell sploh ni znan, ker ni nikoli napisal knjige! Ne smemo pozabiti, da je Messner tlakoval pot številnim drugim, ki so mu sledili, čeprav so plezali drugače, z dodatnim kisikom in Šerpami.

S soavtorico Karin Steinbach ste napisali knjigo *Ich hab ein Rad in Kathmandu. Mein Leben mit den Achttausendern* (V Katmanduju imam kolo. Moje življenje z osematisočaki). Če bi vam rekli, da jo predstavite v treh stavkih, kaj bi povedali, da bi vzbudili radovednost potencialnih bralcev?

V treh stavkih?

Da.

V redu. Ne govori samo o gorah. To je knjiga o mojih srečanjih z ljudmi, ki plezajo, ki so dejavni v humanitarnih stiskah ... v svojem življenju sem srečala toliko ljudi. Velik del knjige je o Miss Hawley. Moje življenje z Miss Elizabeth Hawley. Oprostite, štirje stavki.

Billi na Everestu,
8848 m, s
fotografijo svoje
družine
Arhiv Billi Bierling

Haha, nič zato. Kdaj bo prevedena v angleščino?

Hm, ne vem. Če bi sama izbirala, kako bom napisala to knjigo, bi jo v angleščini. Toda 2021. se je oglasil avstrijski založnik, zato sem jo v nemščini. Bila sem v stiku z nekaj ameriški in angleškimi založbami, tudi z Mountaineers Books, vendar mislijo, da mednarodno nisem dovolj slavna. Zdi se mi, da bi v angleški verziji mogoče morala spremeniti naslov, v njem omeniti Miss Hawley. Mogoče jo bom prevedla sama, še ne vem. Moja angleščina je dovolj dobra, prevedla sem tri knjige. Torej – mogoče čez leto in pol. Ampak ne želim je izdati v samozaložbi. Mogoče bom v tem času postala slavnejša.

Nepal nosite v svojem srcu. Kako vam Nepal vrača to ljubezen?

O Nepal premišlujem veliko in z nežnostjo. Trenutno sem v Helsinkih pri prijateljici, ki je živela v Nepal, njen sin je napol Nepalec. Kaj mi daje

Nepal? Veliko energije, hodim v Himalajo, srečujem ljudi, tam imam dobre prijatelje, preprostost življenja. Katmandu je sicer težaven, ko pa si enkrat zunaj njega ... Rada imam kaos. Ko sem predolgo v Nemčiji, ga pogrešam. Kaj mi je všeč pri Nepal? Tam je vse možno. Če moraš v Nemčiji k zobozdravniku, traja dva meseca. V Nepal ga lahko obiščem isti dan popoldne. V Nemčiji je vse določeno. Če v Nepal potrebuješ helikopter, ga dobiš v desetih minutah. Če je treba kaj popraviti ali urediti, ljudje to naredijo. Vse skupaj nekako deluje. To mi je zelo všeč. V Evropi pa: ne, ne, to ni možno. Seveda je v Nepal tudi veliko pomanjkljivosti, slabih strani, a kljub temu imam rada Nepal, vonj Katmanduja. Toda – če bi bila tam 365 dni na leto, ga morda ne bi več tako marala. Mislim, da sem dobro uravnotežila.

Kot alpinistka in mednarodna humanitarka ste bili že v mnogih nevarnih krajih, ampak nesrečo ste imeli ravno v Katmanduju. Kaj se je zgodilo?

Moja kolesarska nesreča? Aa! (skoraj visoki C, op. M. S.) To je bilo tako noro. Napisala sem knjigo, da imam kolo v Katmanduju. Z njim sem se vozila dvajset let in nikoli nisem padla z njega. Lani aprila sem kolesarila in začutila, da sedež ni dovolj pritrjen. Vsako jutro sem si rekla, da ga moram priviti in vsako jutro sem bila prelena. Tistega dne sem se peljala na njem, blago zavila, sedež je popustil, padla sem s kolesa in si zlomila gleženj. Šest tednov sem imela gleženj v trdem hodilnem čevlju. Še vedno imam to dvajsetletno kolo.

Imate zdaj nov sedež?

Ne, sedež je isti, le oporna cev je nova, ker se je stara zlomila. Nemudoma sem odšla v trgovino.

Ste tekli na Zugspitz Ultratrailu?

Da! Letos sem pretekla kratkega, samo 45 kilometrov. Dolgega, 154 kilometrov, sem pretekla leta 2016. Bilo je naporno ...

Čestitam.

Najlepša hvala. Pretekla sem ga v 23 urah in pol. Bila sem zelo počasna, toda tudi na osemtisočaku sem zelo počasna.

Torej imata tek na Zugspitze in osemtisočak nekaj skupnega?

Da, absolutno. Izčrpanost. Nisem zelo močna, tudi zelo dobra tekačica nisem; nisem hitra, ampak vse je v psihi. Veste, ne moreš biti *pezde*; biti moraš trd, žilav, vztrajen, nepopustljiv. Najlažje je reči: vdam se. Primer – tek na Zugspitze, ura dve zjutraj. Bilo je mrzlo, deževalo je, skoraj sem odnehala. A tega sem vajena, ker sem dostikrat izpostavljena naravnim elementom. Govorila sem si: lahko nadaljujem, v redu bom. Toda obenem morate poslušati tudi svoje telo in vedeti, kdaj odnehati – bodisi na ultra teku ali osemtisočaku.

Hvala, ker ste si vzeli čas za *Planinski vestnik*. Vso srečo vam želim.

Spust po Gamsovi grapi

Za ponesrečenca vse najboljše

»Takole je, fantje. Ponesrečenko smo oskrbeli in je stabilna. A videli ste, da ji vsak premik povzroča bolečine, zato poskušajmo s čim manj sunkovitih gibov. Glede na hude poškodbe je nujno, da jo čim prej spravimo v dolino in do rešilca. Po stezi je preveč naokoli, teren je tam precej siten, vzelo bi nam preveč časa, zato se bomo spustili kar tule naravnost navzdol po Gamsovi grapi. Tu bomo najhitreje prišli na markirano pot in od tam do Jermance, kjer bo čakal rešilec. Je precej krajše, ampak tudi zahtevnejše. Spodaj je grapa ledena, verjetno bo nižje kopna, tam bo še bolj sitno. Previdno torej,« razlaga inštruktor Jure.

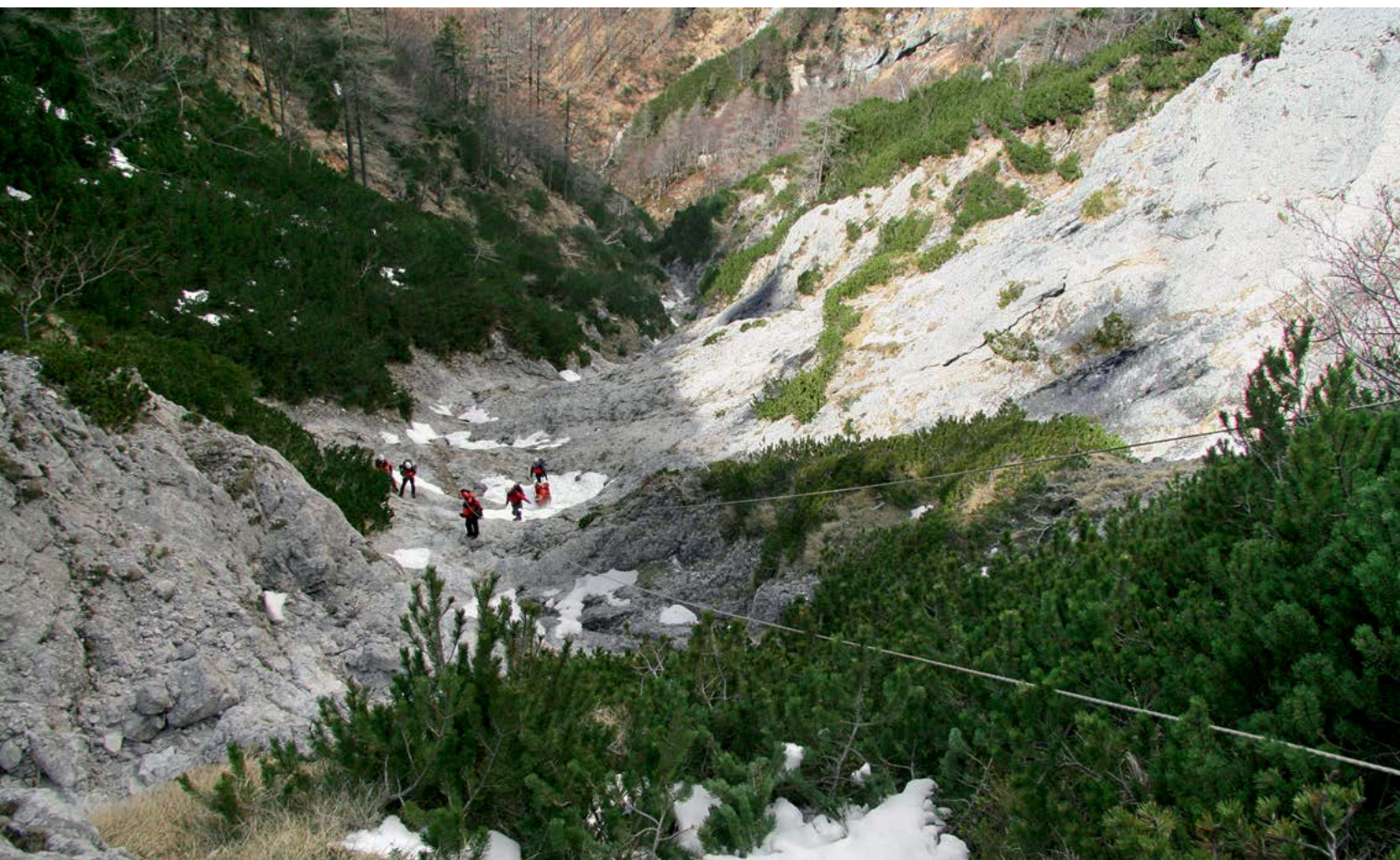
Dve reševalki sta ravno oskrbeli ponesrečenko, medtem ko so fantje sestavili nosila Mariner. Dan je lep, sončen, pa vendar se tudi v takem vremenu zgodijo nesreče. Tik pod vrhom Kamniškega Dedca je že precej snega, nižje proti dolini pa vedno manj. V ekipi so tako mladi kot tudi bolj izkušeni reševalci. Starejši, čeprav ne več tako hitri, še vedno pridejo prav, predvsem s svojimi bogatimi izkušnjami. Mladi se tega niti ne zavedajo vedno. Ravno pred časom je bil tak primer. V strminah pod zgornjo postajo gondole na Veliko planino se je zaplezala skupina planincev. Od zgoraj je težko najti prehod v strmo skalo, saj je povsod strmo in ne vidiš, kje bi lahko bil. Mlajši reševalci so nemo pogledovali čez rob in iskali šibko mesto, kjer bi se dalo priti dol, a ga niso našli. Potem je na sceno stopil Lado, reševalec s 40-letnimi

izkušnjami. En dva tri in že je bil čez zgornji skok. Vsi so se začudili, kako je za to vedel. Kako ne bi? Tu so reševali že večkrat, je povedal. Če ga ne bi bilo, bi verjetno iskanje prehoda navzdol trajalo dlje časa ali pa bi morali celo od spodaj gor, kar pa bi bilo precej zamudno. Potem so skupaj brez težav našli izgubljene planince in jih privedli nazaj.

»Matevž, ti boš ob nosilih. Ostali sestavite tri ekipe, po dva za vsako sidrišče. Za štiri nas ni dovolj. Eno sidrišče bo mobilno. Iva in Vid, kar uredita si sidrišče spodaj, da bosta prevzela obremenitev, ko bodo prišla nosila. Mateja, ti pomagaš Matevžu in skribiš za ponesrečenko. Je še kdo brez zadolžitve?« sprašuje Jure.

Javi se Brane. Eden najstarejših in najbolj izkušenih reševalcev.

»Še dobrih pet metrov,« je slišati od zgoraj.
Foto Vladimir Habjan

»Za robom sta, v
previsu. Kar počasi ...
Še malo ... Držim
ga!«
Foto Irena Mušič
Habjan

»Aha, ti si. Ali boš lahko plezal spredaj in sporočal, kakšna je grapa in kam naj gremo. Imaš postajo?« Brane potrди. Mateja je medicinska sestra in bo najbolje znala poskrbeti za ponesrečenko, če bo treba. Moštvo si nadeva opremo, dereze, pasove, cepine, čelade, tehnično opremo. Iz skupne opreme potegnejo dve statični vrvi, obe po 60 metrov. Eni razmotavajo vrvi, drugi iz vreče jemljejo tehnično opremo in začnajo postavljati sidrišča. Zaenkrat sta obe sidrišči postavljeni na drevju, nižje bo treba najti kaj drugega. Eden skrbi za varovalo, drugi drži vrv. Možnosti varovanja je več, od reševalne do alpinistične. Na reševanjih je pogosto potrebna improvizacija, delaš pač s tistim, kar imaš trenutno pri roki. Opreme je zaenkrat dovolj, pri spustih pa je po navadi vedno zmanjka, saj ta namreč precej »kroži«. Matevž se je že pripel na spodnji del nosil. Iva in Vid se začneta spuščati po grapi, da bosta uredila spodnje sidrišče. »Smo?« sprašuje Jure, ki vse skupaj nadzira. »Brane, kako kaže, kje se začne grapa?« Po postaji se sliši, kam naj se usmerimo. Brane je že precej nižje in si ogleduje teren. Čez pas ruševja se bo treba prebiti nižje, kot je videti, ker se šele čez približno petdeset metrov izoblikuje grapa. Vsak še zadnjič preveri, če je vse na svojem mestu. »Je s ponesrečenko vse v redu?« sprašuje Jure. »Je v redu, ja,« odgovarja Mateja in se razgleduje nad nosili. Vsi so resni in spremljajo potek dogajanja.

»Gremo,« ukaže Jure.

Matevž se upre in nosila se rahlo premaknejo.

»Popuščaj,« daje Matevž navodila. Vrvi z obeh sidrišč postaneta ohlapnejši. Matevž mora vseeno kar vleči, da se nosila sploh premaknejo. To je zaradi skromnega nagiba terena, nižje bo precej lažje, ker ne bo več tako položno. Mateja mu pomaga vleči nosila čez pasove ruševja, saj bi Matevž to težko naredil sam. Počasi se začne oblikovati snežni jezik, ki nižje postaja vedno bolj strm. Kot med vrvmi postaja vedno ožji, Matevž pa se vedno lažje spušča.

»Še dobrih pet metrov,« je slišati od zgoraj.

»Stop,« zavpije Matevž, ki vodi spust. Fantje na zgornjih sidriščih takoj naredijo aretacijo tako, da nosila obmirujejo. Iva se iz bližnjega ruševja približa vrvm in eno potegne k sebi.

»Popusti levo vrv,« zatuli.

»Popuščam,« je slišati od zgoraj.

Iva vpne vrv v sidrišče, ki sta ga z Vidom naredila na ruševju, Vid pa napne vrv do nosil.

»Pripravljen,« zavpije Vid.

Zdaj so nosila vpeta na spodnje sidrišče. Fantje z enega od zgornjih sidrišč popustijo vrv, druga je še napeta. Matevž in Jure nadzorujeta dogajanje. Mikec se z vrvo spusti do spodnjega sidrišča in zadnji konec vpne v sidrišče.

»Kako je ponesrečenka?« sprašuje Jure.

Mateja se spet približa nosilom, preverja in pove, da je vse v redu. Tudi Matevž to potrди.

Zdaj so fantje z zgornjih sidrišč prispeli do spodnjega, dva nekaj nad njim postavljata novo sidrišče, spet na ruševju, druga dva pa se spustita kakih petdeset metrov nižje. Grapa se obrača v levo in postaja vse bolj strma. Brez derez in cepina ne bi bilo več varno. Na drugi strani doline se v soncu blešči Brana. Pogledi le za trenutek skočijo tja, a danes ni časa za občudovanje gora, treba je hiteti in tekoče delati. To ima absolutno prednost.

Nosila so spet vpeta na dve sidrišči in Matevž daje povelja za spuščanje. Vsi potrđijo, da so pripravljeni. Matevž se upre nazaj in nosila stečejo po snegu. Koraki se še globoko ugrezajo, a nižje bo šlo verjetno drugače.

»Matevž, zdaj boš kmalu v ledenem delu,« zakliče Brane. Matevž se obrne in pogleduje navzdol.

»Počasi, na led prihajam,« se sliši Matevža po postaji. Vrvi se upočasnijo. Matevž se previdno spušča čez ledeni del. Od zgoraj ga ni bilo videti, vedeli pa so, da bodo naleteli nanj.

»Dobro, da imamo *frontmana*,« pravi Jure po postaji. Vsi se nasmehnejo, Brane pa se zadovoljno muza.

Hladno je, a nihče od udeležencev kompozicije tega ne občuti, ponesrečenka pa je tako ali tako zavita in se ne more niti premakniti.

Štafetni spust, kot temu rečejo reševalci, poteka tekoče. Vse do skalnega skoka, kjer snega zmanjka. Tako je strmo, da se tu ni mogel obdržati.

Jure upočasni kolono: »Matevž, v tale kotel te bomo spustili. Kar počasi.«

Zdaj gre spuščanje na milimetre. Korak za korakom se premikajo nosila in z njimi Matevž. Ta se z nogami upira v steno, ki je strma, ne pa povsem navpična. Dobro jim gre.

»Dol sem,« po radijski postaji sporoči Matevž.

»Kratka pavza, da predahnemo,« zaukaže Jure. »Ali je s ponesrečenko vse v redu?«

Mateja je že ob nosilih in spet potrdi. Zgornji sidrišči se pomikata navzdol. Z nosili je šlo lahko, fantje in dekleta pa morajo ta del preplezati. Kopen je, travnato-skalnat in precej strm. Z derezami v takem svetu ni enostavno plezati, je treba biti kar previden, da se kam ne zatakneš. Vsi se obrnejo proti steni in drug za drugim preplezajo strmi skok ter sestopijo do nosil, do Matevža in Mateje.

»Smo že blizu, še nekaj lažjih *cugov* in pred zadnjim skokom bomo,« pravi Jure. Prav veliko pogovora med reševalci ni. Vsi so polno skoncentrirani. Mikcu zazvoni telefon. Nima se kam umakniti in vsi poslušajo njegov pogovor.

»Hej, nismo še v dolini, bomo pa kmalu,« razlaga. Mlada družinica ima dve majhni hčerkici in ženo gotovo skrbi. Mikcu je nerodno. Vsi so tiho, le Peter se nasmehne in na glas komentira, da mora biti bolj odločen in jo prepričati, da je vse pod kontrolo. A časa ni, sidrišča so pripravljena in spust se spet nadaljuje. Pred zadnjim skokom so. Visok in najstrmejši, celo previsen. Ob obilici snega se ta del postavi pokonci, a ga zlahka preplezaš. Tokrat snega ni, povsem kopno je. Brane se v levo poda navzdol, da bo prestregel nosila in Matjaža. V velikem loku se spušča in preči strma pobočja, kjer ni skokov.

»Gremo zdaj, počasi,« Jure usmerja kolono.

Matevž se počasi izgublja iz vida. Nosila mu sledijo. Vsi izginejo za robom. Po postaji se oglasi Brane in sporoča, kako Matevž napreduje.

»Za robom sta, v previsu. Kar počasi ... Še malo ... Držim ga!«

Brane pomaga Matevžu, da se postavi na noge.

»Popusti vrv,« Matevž sporoči v radijsko postajo.

Oddahnejo si. Vse je šlo lepo in gladko. Ta del ni bil preprost. Treba je bilo delati previdno, še prehitro se lahko zaradi nepozornosti pripeti kaj neprijetnega.

Ker Matevž stoji na majhni uravnavi, se fantje z zgornjih sidrišč prestavijo pod skok. Vsi skok obplezajo po robu.

»Še tale kratek zadnji del in na poti bomo,« sporoči Jure.

Hitro spustijo nosila z Matevžem še čez zadnji del. Kmalu vsi stojijo na markirani poti.

Jure si prižge cigareto. »Dobro nam je šlo. Še nekaj vaje in bomo še boljši. V takem svetu ne sme biti napak. Vsak mora vedeti, kaj je njegova naloga. Tudi z opremo je treba improvizirati, če nimaš desonderja, se spuščaš z reverso ali zavoro na vponko, kar pač imaš pri sebi.«

Potem malo predahne in reče: »Kako je pa s ponesrečenko?«

Vsi se nasmejejo.

»Prav nič ne trza,« se oglasi Peter, »smo lutko dobesečno pribili, da je ne bi kam odneslo ...«

Zdaj padejo vsi v krohot. Vidno si oddahnejo.

»Poglejte,« reče Jure, »čeprav je bila to samo vaja, pa že jutri ne bo več tako. Saj to itak vsi veste. Zato moramo vaditi in spet vaditi, da ne bo nobenih napak.«

»Ne, ne,« pravi Brane, »odlična vaja je bila. Čim več takih.«

Vsi se strinjajo in prikimavajo. Fantje in obe dekleti začnejo pospravljati opremo in si jo nalagajo na hrbe. Čas je za odhod v dolino. Pred njimi pa je še lep kos poti. ○

»Kako je pa s ponesrečenko?«
»Prav nič ne trza.«
Foto Irena Mušič
Habjan

Petra Zupet¹

Pazi, kača!

Kako ravnati ob ugrizih kač

Med pohajkovanjem v naravi lahko pride do ugrizov različnih živali. Med takšne živali spadajo tudi kače. Te imajo v človeških očeh posebno mesto. Nekatere civilizacije v njihovi podobi vidijo božanstva, drugod so prisposoda zla in tarča prezira. K njihovi zli podobi pomembno prispeva dejstvo, da nekatere strupene kače s svojim ugrizom človeka lahko celo usmrtijo.

¹ Dr. Petra Zupet, dr. medicine, prof. športne vzgoje.

Strah pred kačami se pojavi že v zgodnjem otroštvu in ne prevladuje le v okoljih, kjer obstaja resnična nevarnost ugriza smrtno nevarnih strupenjač, temveč tudi tam, kjer je možnost kačjega ugriza majhna, npr. v Evropi in v Sloveniji.

Razširjenost kač

Kače razen polarnih predelov in nekaterih otokov zasedajo večino delov zemeljske oble. Naseljujejo področja z zmerno klimo, pragozdove, savane, puščave in gorovja. Dobro se počutijo tako na tleh kot tudi v drevesnih krošnjah; nekatere pa vse življenje preživijo v morjih. Ocenjuje se, da na svetu vsako leto kače ugriznejo pet milijonov ljudi. Od teh jih umre približno 40.000, največ od tega v Indiji. Tveganje kačjega ugriza v Evropi je majhno.

Izločanje kačjega strupa

Kače svojega plena ne morejo razkosati, temveč ga pogoltnejo v celoti. Zato so razvile različne načine, s

katerimi plen pred požiranjem ubijejo. Nekatere vrste to dosežejo s tesnim ovijanjem okrog žrtve, kar povzroči zadušitev. Strupene kače pa imajo sposobnost izdelave strupa v izpopolnjenem strupnem aparatu s strupniki. Sestava strupov je različna glede na vrsto, populacijo znotraj iste vrste in je različna celo med posameznimi kačami. V Sloveniji živi 11 vrst kač, med katerimi so tri strupene: modras, navadni gad in laški gad.

Vse tri slovenske strupene vrste spadajo v skupino kač s t. i. solenoglifno denticijo. Le-ta predstavlja najbolj napredno obliko strupnega aparata kač. Obušesni (parotidni) slinavki sta spremenjeni v strupni žlezi in obdani z mišično ovojnico. Njuni izvodili se končata na bazi cevastih strupnikov, ki sta povsem spredaj v majhni zgornji čeljusti. Pri evropskih strupenjačah sta strupnika dolga od 2 do 5 mm, izjemoma do 10 mm. Pri zaprtih ustih sta strupnika skrita v posebni ovojnici v sluznični gubi pod ustnim nebom, tik pred ugrizom pa se vzravna. Strup priteče skozi odprti-

Gad

Foto Oton Naglost

Črna različica gada
Foto Oton Naglost

nici na prednji strani konice strupnikov. Takšna vrsta ugriza omogoči, da strup prodre globoko v plen. Kača izpusti plen takoj po ugrizu in ne tvega poškodb, ki bi jih lahko povzročila žrtev v predsmrtnem boju. Strupnike, ki se poškodujejo, nadomestijo novi zobje. Količino izločenega strupa kača lahko nadzoruje s pritiskom mišic na strupno žlezo. Pri ugrizu se izloči le manjši del strupa iz žleze, navadno ne več kot 10 %. Pri t. i. suhih ugrizih kače strupa sploh ne izločijo. Takšnih ugrizov je 10–50 %.

Zaradi razmeroma majhne dolžine strupnikov evropskih strupenih kač strup po ugrizu večinoma konča v koži in podkožju, redkeje znotrajmišično in le izjemoma celo znotrajžilno. Strup se hitro razširi okoli mesta ugriza do limfnih žil in preko njih naprej v krvotilni sistem. Že pol ure po ugrizu je prisotnost strupa mogoče potrditi v krvi. Koncentracija doseže vrh v dveh urah in nato postopno upada še nekaj dni.

Kako razlikujemo strupene in nestrupene kače

Če kača ugrizne, je najpomembneje ugotoviti, ali je strupena ali ne. Strupene kače, ki so avtohtone v Sloveniji, od nestrupenih lahko razlikujemo po nekaterih telesnih značilnostih. Strupene kače imajo v primerjavi z nestrupenimi krajše in bolj čokato telo s kratkim repom. Glava je široka in trikotne oblike ter se jasno loči od vratu, na njej ni velikih lusk. Navadno imajo jasno viden bolj ali manj sklenjen cikcakast vzorec na hrbtu, njihova zenica pa je špranjasta in pokončna. Vendar je treba opozoriti, da razlikovanje med strupenimi in nestrupenimi kačami na ta način velja samo za Evropo!

Strupene kače v Sloveniji

Modras je v Sloveniji najbolj razširjena in največja strupena kača. Z izjemo Prekmurja je razširjen po vsej državi. Zadržuje se na suhih, skalnatih področjih, v grmičevju, na travnikih in gozdnih obronkih. Biva do nadmorske višine 2000 metrov. Aktiven je preko dneva, lovi v mraku. Hrani se z malimi sesalci, pticami

in kuščarji. V dolžino zraste do 80 centimetrov, redko do enega metra. Samci so navadno svetlo sive barve in imajo na hrbtu črn cikcakast vzorec. Samice so svetlejšje, lahko rjave, celo rdečkaste. Vzorec na hrbtu je spremenljiv. Na konici gobčka ima modras značilen rožiček, po katerem ga razlikujemo od drugih kač. Je živoroden.

Gad je najbolj razširjena strupena kača v Evropi. Živi v širokem pasu od Francije, Velike Britanije in Skandinavije preko srednje in vzhodne Evrope daleč v severno Azijo vse do Tihega oceana in preko polarnega kroga na severu. Zadržuje se v hladnejših in vlažnih področjih: v močvirjih, barjih, na gozdnih jasah, gozdnih obronkih, a tudi na planinskih travnikih, sipinah in v kamnolomih. V Alpah seže tudi nad 2000 metrov nadmorske višine. Aktiven je preko dneva, pogosto se greje na soncu na izpostavljenih mestih in pri tem splošči telo, da soncu lahko nastavi večjo površino. Je živoroden. Samci so navadno sive barve in imajo na hrbtu kontrastno črno cikcakasto progo. Samice so svetlejšje, včasih rjave ali bakrene barve. Znani so tudi popolnoma črni osebki (t. i. melanizem). Je manjši od modrasa, v dolžino zraste navadno do 65 centimetrov, izjemoma do 90 centimetrov. Prehranjuje se z malimi sesalci in kuščarji, pa tudi žabami, pupki in pticami.

Laški gad je v Sloveniji najredkejša od treh vrst strupenih kač. Pri nas živi le na območju Breginjskega kota. Najraje se zadržuje na suhih, toplih in prisojnih pobočjih, na travnikih, obronkih gozdov in na gozdnih jasah. V Franciji in Italiji seže skoraj do 3000 metrov nadmorske višine. Tako kot ostale naše strupenjače je tudi laški gad kratka in čokata kača. Samci dosežejo do 85 centimetrov dolžine, samice redko več kot 75 centimetrov. Vrh gobčka je očitno privihan navzgor, a ne napravi rožička, kot ga vidimo pri modrasu. Barvna paleta pri laškem gadu je pisana in obsega svetlorjave, sive, opečnate, oranžne ali slamnato rumene odtenke. Hrbtni vzorec je redko tako prepičljivo cikcakast kot pri drugih naših vrstah strupenjač. Je živo-

Modras

Foto Oton Naglost

roden. V toplih dnevih je aktiven predvsem v mraku in ponoči, le kadar je hladno, oživi podnevi. Prehranjuje se s kuščarji in malimi sesalci.

Simptomi ugriza kače

Teža klinične slike po kačjem ugrizu je posledica več dejavnikov. Najpomembnejši od njih je količina vbrizganega strupa. Gad in modras ob ugrizu izločita od 15 do 20 miligramov suhe snovi (za primerjavo: severnoameriške klopotače izločijo 300 miligramov). Poleg tega sta pomembni starost in telesna masa bolnika, kar pomeni, da so posledice ugrizov kač pri majhnih otrocih navadno bolj dramatične kot pri odraslih. Ostali dejavniki so mesto ugriza (ugrizi v predel glave in vratu predstavljajo večje tveganje za težjo klinično sliko) in morebitna pridružena bolezenska stanja prizadete osebe.

V primeru suhih ugrizov pri prizadetih pogosto vidimo le sledi ugriza brez kakršnihkoli drugih lokalnih ali sistemskih znakov.

Znake zastrupitve lahko delimo na lokalne in sistemske. Sled ugriza običajno predstavlja par drobnih ranic, ki sta približno pol centimetra vsakebi in krvavita le malo ali pa nič. Ugrizna ranica je lahko ena sama, kadar uspe kača ugrizniti le z enim strupnikom, ali pa jih je več, kadar kača med napadom popravi ugriz. Včasih je po spodletelem napadu vidna le praska. Ob ugriznem mestu se lahko pojavijo serozni mehurji. Ugriz ni posebno boleč, vendar se bolečina z napredovanjem oteklina in premikanjem prizadetega uda navadno stopnjuje. Oteklina se hitro širi vstran od mesta ugriza. Lahko je omejena le na okolico ugriznega mesta, v hujših primerih pa zajame cel ud in se razširi tudi na trup. Pri otrocih je v najhujših primerih lahko oteklo celo telo. Zaradi oteklina, ki

grozi z zaporo dihalne poti, so posebno nevarni ugrizi v predelu vratu in glave. Oteklini se praviloma pridruži obsežna podplutba. Rdeče lise v poteku limfnih žil in boleče otekle bezgavke so znaki limfangitisa in področnega limfadenitisa.

Sistemski znaki zastrupitve se najpogosteje odražajo na prebavnem traktu: bolečina v trebuhu, bruhanje in driska. Prizadetost srca in obtočil se kaže s padcem krvnega tlaka in šokom. Oba sta lahko nenadna ali se pojavita z zakasnitvijo več ur. Od nevroloških znakov se najpogosteje pojavita zaspanost in vrtoglavica, lahko pa tudi nezavest, krči, motnje vida in motnje požiranja. Prizadetost dihal v akutni fazi zastrupitve se kaže z oteklino zgornjih dihal in krčem dihalnih poti. Tudi ta lahko nastopi nenadno ali pa s časovnim zamikom. Možne so tudi motnje delovanja ledvic, motnje v strjevanju krvi, vročina, znojenje.

Preprečevanje ugriza kač

Nekatere ugrize, na primer ko človek po nesreči pristane na kači, je skoraj nemogoče preprečiti. Vendar pa obstajajo previdnostni ukrepi, ki znatno zmanjšujejo možnost kačjega ugriza:

- Pustite kače pri miru. Veliko ljudi je ugriznjenih, ko poskušajo kačo ubiti ali se ji čim bolj približati. Kače najpogosteje pobegnejo in le izjemoma napadejo.
- Izogibajte se visoki travi, če nimate primerne obutve (debeli usnjeni škornji); gibajte se po obstoječih poteh.
- Ne postavljajte rok in nog na mesta, ki niso vidna (na primer ne potiskajte roke v grm ali za skalo).
- Ne pobirajte kamnov ali kosov lesa, če niste dovolj oddaljeni od možnega napada kače.
- Bodite še posebej previdni in pripravljeni, če plezate po skalah.

Kaj pa, če pride do ugriza?

Pri postopkih samopomoči se priporoča, da se zaradi nevarnosti dodatnih ugrizov ne odpravite na lov na kačo. Če je kača ubita, jo je priporočljivo odpeljati v bolnišnico za natančno identifikacijo, kar bistveno pomaga pri terapevtskem postopku.

Vedeti moramo, da najdba rane še ne pomeni, da je bil strup vbrizgan v telo. Po podatkih kar 22 % dokazanih kačjih ugrizov ne povzroči znakov zastrupitve.

Glede prve pomoči smo se še pred nekaj desetletji učili, da je potrebno zarezovanje in izsesavanje strupa iz ugriznega mesta. Zarezovanje, izrezovanje, izžiganje in drugi postopki na ugriznem mestu napravijo lokalno škodo in, kot je bilo pozneje dokazano, ne prispevajo k izboljšanju kliničnega poteka, zato so opuščeni. Tudi izsesavanje strupa se ni izkazalo za učinkovito, tudi številni komercialno dostopni tehnični pripomočki so se v več raziskavah izkazali za popolnoma neučinkovite. Podvezovanje prizadete okončine pospeši nastanek otekline in poveča nevarnost nekroze tkiv, torej ga odsvetujemo.

Zato so se navodila za prvo pomoč pri ugrizu strupenih kač omejila zgolj na naslednje enostavne postopke. Če kača ni strupena, je treba rano sprati z veliko vode, namazati z antibiotičnim mazilom in zaviti v povoj. Preveriti je treba, kdaj je bila oseba nazadnje

cepljena proti tetanusu, in če je minilo več kot pet let, je potrebno ponovno cepljenje.

V primeru suma na ugriz strupene kače mora človek strogo počivati, torej se je treba izogibati tudi najmanjšemu premiku, roko ali nogo, na kateri je ugrizna rana, pa je treba imobilizirati. Nujen je hiter transport v ustrezno opremljeno zdravstveno ustanovo.

Zdravljenje

Vsi bolniki po ugrizu kače morajo v bolnišnico, kjer naj počivajo v postelji, s prizadetim udom v nevtralnem ali malo privzdignjenem položaju. Tiste bolnike, ki razen ugriznega mesta nimajo nikakršnih znakov ali simptomov zastrupitve, lahko odpustimo po 6 do 8 urah opazovanja. Vse ostale zadržimo v bolnišnici vsaj 24 ur. Simptomatsko in podporno zdravljenje je usmerjeno v lajšanje simptomov in zagotavljanje življenjskih funkcij. Zdravljenje s protiserumom je učinkovito in praktično brez izjeme vodi v hitro razrešitev klinične slike, prepreči pojavljanje zapletov in skrajša čas zdravljenja v bolnišnici.

Protiserum se uporabi le ob hudih lokalnih ter izrazitih sistemskih znakih zastrupitve.

Za tako zdravljenje se hitreje odločimo pri otrocih in nosečnicah, ki predstavljata posebno ogroženi skupini bolnikov. ●

PODGENJEVANJE GORA

Ažbe Polšak

Valentin Batalaku

Ikona kosovskega visokogorja

Nehari Driza

Inženir strojništva Nehari Driza, rojen 28. 1. 1955 v Prizrenu, ni bil le planinec; poosebljal je etos gora, v sebi pa je nosil tiho modrost, ki je odmevala skozi njegova dejanja in misli. Njegova zapuščina, zavita v tiho odločnost, je veliko govorila o življenju, posvečenem vzponu na vrh, in raziskovanju najglobljih sfer človeškega obstoja.

Neharijev strokovni in človeški potencial je presegel običajne sprehode po kosovskih gorah. Arhiv planinskega društva Sharri Prizren

Jezik tišine planinca Neharija Drize

Neharijevo potovanje je preseglo preprosto osvajanje fizičnih višin, bilo je romanje, za katero je značilna dvojnost dveh gora, fizične in duhovne. Medtem ko so njegovi vzponi krasili številne vrhove po Kosovu, Albaniji, Makedoniji, Črni gori, Franciji, Turčiji in drugod, je bil njegov resnični vzpon usmerjen k višjemu namenu, skritemu v jeziku tišine, ki ga znajo razbrati le redki. Imel sem to srečo, da sem se neposredno soočil z ikono kosovskega planinstva.

V skupnih trenutkih v slaščičarni Daja pred družinsko hišo Batalaku v soseski Terzimahalla – Prizren, je Nehari razkril globoko znanje, osvetlil tihi diskurz, ki je definiriral njegov obstoj, in opisal vodnik za iskalce smisla med visokimi strminami življenja. Predavanje, kakršnega še nisem slišal v življenju!

Njegova modrost, povzeta v naslednjih razmišljanjih, razkriva zapleten jezik njegovega molka:

1. Omejitve prve gore: Nehari je posvaril pred prizadevanjem za zgolj osebni uspeh, pri čemer je po-

udaril končno nesmiselnost takega uspeha in prazen odmev, ki ga pušča za seboj.

2. Klic na drugo goro, duhovno goro: vabil je k moralnemu življenju, ki temelji na ljubezni, služenju in predanosti blaginji drugih, kar je spodbudilo premik prednostnih nalog k višjemu namenu.

3. Pomen pripadnosti: Nehari je poudaril pomen pripadnosti poklicem, odnosom, skupnostim in veroizpovedim, spodbujanje občutka strukture in namena onkraj samega sebe.

4. Sprejemanje svojih omejitev: njegova modrost je spodbujala sprejemanje naših nepopolnosti, zagovarjanje ponižnosti kot prehoda v sočutje in empatijo.

5. Moč ljubezni in služenja: Nehari je slavil transformativno moč ljubezni in služenja ter odkril globljo povezanost in izpolnjenost v skrbi za druge.

6. Iskanje veselja v hoji: spodbujal je uživanje v sedanjosti, iskanje veselja v manjših trenutkih življenjske poti, namesto da bi se osredotočal le na oddaljene poti.

7. Pomen planinske skupnosti: Nehari je poudarjal vlogo podpore planinskim skupnostim pri gojenju skupnih vrednot, zagotavljanju smernic in spodbujanju medsebojne odgovornosti. Bil je duhovni *fanatik* in zaščitnik Nacionalnega parka Šar.

8. Negovanje moralnega kompasa: zagovarjal je razvoj neomajnega moralnega kompasa, ki temelji na osebnih vrednotah in usmerja odločitve k integriteti in namenu.

9. Nenehno prizadevanje za rast: Nehari je zagovarjal nenehno učenje in rast ter spodbujal odprtost za nove izkušnje in perspektive.

10. Iskanje smisla v življenju: končno je Neharijev tihi jezik šepetal o smislu življenja, ki ga najdemo v nesebičnem služenju in prispevanju k večjemu dobremu, obljubljaajoč trajno izpolnitev in veselje.

Nehari Driza se je morda poslovil od tega oprijemljivega kraljestva, a njegova zapuščina, prepletena z jezikom tišine, še naprej odmeva po širnem gorskem prostranstvu in vodi duše h globoki lepoti namenskega obstoja. V čast njegovemu spominu razvozljajmo njegov molk in stopimo po poti, ki jo je tako zgovorno osvetlil.

Logotip
Planinskega
društva Sharri
Prizren

Odmev tišine Neharija Drize

Tišina, ki jo pogosto imenujemo odsotnost zvoka, ima v svojem spokojnem objemu zapleteno tapiserijo pomenov, čustev in kompleksnosti, ki presegajo verbalno izražanje. Pri raziskovanju tišine kot komunikativne sile se pokaže večplastnost njene moči, ki razkriva paradoksalno mešanico univerzalnosti in individualnosti.

Valentin Batalaku z Neharijom Drizo ob jutranji kavi 3. novembra 2019 v slaščiarni Daja v Prizrenu. "Hoja je alfa in omega mojega življenja." Arhiv Valentina Batalakuja

Pojem tišine kot enigmatičnega jezika je kot temelj njegovega bistva. Tišina, ki je pogosto napačno razumljena in podcenjena, ima moč brez primere, ki odmeva globoko v jedru človeških interakcij. Uporablja se kot platno, na katero posamezniki slikajo svoje neizrečene misli in čustva, pri čemer je vsaka poteza prežeta z niansami in globinami, ki se izmikajo besedni izgovorjavi. Ta univerzalni jezik, paradoksalno, prinaša različne interpretacije, ki jih edinstveno oblikujejo osebne izkušnje, zaznavanja in konteksti. Tihotnost tišine se kaže v vsej njeni prisotnosti, pa tudi v njeni izmuzljivosti. Čeprav je v svojem obstoju vseprisotna, ostaja njena interpretacija subjektivna, saj omogoča množico mišljenj. Molč drugega je včasih razočaranje, vzbuja radovednost in spletke. Izvajalcu daje svobodo, da ga osmisli in tke pripoved,

Dragi planinci in bralci, hvala za čas, ki ga boste namenili branju o planincu Nehariju Drizi. Podal sem se na pot, ki ji niti sam ne poznam konca, brez oblikovanja predhodnih strategij, kot to počnejo pisci različnih literarnih žanrov. Izbral sem svoj način pisanja, pri čemer sem se zanašal le na svoje osebne notranje navdihe in intuicijo. Dolgoletna želja je bila raziskati Neharijev profil z edinim namenom, da z vami, dragi bralci, delim svoje poglede na tega izjemnega človeka.

Ta korak sem vzel resno in pričakujem, da bodo planinci, povezani s pokojnim Neharijem, delili z menoj svoje spomine nanj. Na enak način, kot je on pustil pečat v planinski skupnosti, smo kot skupnost poklicani, da to izrazimo v pisni obliki, v obliki pisem, katalogov, trženjskega gradiva ali celo v obliki knjig. Vse to lahko storimo sami, ne da bi vpletali "ljudi peresa", in brez kakršnih koli stroškov lahko sestavimo članek o našem dragem prijatelju Nehariju.

Po plezanju na vrhove si plezalci ob vrnitvi v dolino izberejo najljubši lokal z osvežilnimi pijačami, kjer obujajo doživetja. To je užitek, prijeten ritual, a ne zanemarimo rituala s kavo, ki jo planinec Osman tradicionalno pripravlja svojim prijateljem v visokogorju albanskih dežel. To je tradicionalna gostiteljska gesta predsednika planinskega društva Sharri Prizren. Vsak član ima določene veščine, eden je nagnjen h kuhanju, drugi k pisarniškem delu in vodenju, tretji h govorništvu, četrti k zbiranju in arhiviranju podatkov o dejavnostih, vzdrževanju planinske kočice itd. Preprosto lahko rečem, da je podoba društva Sharri z uspešnostjo in nemotenim potekom tedenskih dejavnosti vredna pohvale, je zgled za vsa druga planinska društva. Toda vedno se da narediti še več!

Tudi z oglaševanjem izdelkov domačih proizvodnih podjetij imajo športna društva koristi in solidno podporo. Partnerstvo in cilji morajo biti realni, učinkoviti in koristni za obe strani. To pomeni, da hoja na vrhove s pomočjo lepih posnetkov, predstavljenih na družbenih omrežjih, ponuja odlične možnosti za spodbujanje prodaje in nakupa lokalnih izdelkov. To je dodaten razlog, da planinska skupnost potrebuje podporo ustreznih vladnih institucij Kosova.

Bolj bodo planinske zveze med seboj sodelovale, bolj se bo planinski šport populariziral na Kosovu. Kajti dokler planinska društva svoje dejavnosti nenačrtno, brez praktične vadbe ne bodo razvijala v celoti, bo podoba planinskega športa pred novimi generacijami padala in bo seveda pri njih prezrta. V vsakem društvu je treba vzpostaviti zakonsko infrastrukturo, pospeševati in odobravati programe za razvoj planinskih sposobnosti in za preprečevanje morebitnih nesreč v naravi. Nočem, da bi planinska društva končala v klubih za starejše, kot se zdaj dogaja v nekaterih evropskih državah!

Kar je bilo poudarjeno, je razlog, da sem se odločil raziskati življenje in delo Neharija Drize. Navdušen sem nad njegovimi nauki in želim, da skozi naslednje zapise uživate v filozofiji tega izjemnega planinca. Želim vam prijetno branje in varne vzpone, kjer koli že ste!

Valentin Batalaku

ki se ujema z njegovimi mislimi in željami. Ta neomejeni potencial za interpretacijo poudarja paradoksalno naravo tišine: je hkrati dokončna in odprta, kot tkanina, ki čaka na poteze zaznave, da oblikujejo njen pomen.

V nasprotju s prepričanjem, da tišina ne zahteva nobenega napora, paradoksalno zahteva veliko energije. Dejanje zadrževanja besed, misli in čustev, ne glede na to, ali so neizrečene, zahteva premišljeno izbiro. Ne kaže se le kot sredstvo komunikacije, temveč tudi kot

rezervoar čustev – sreče, žalosti, sprejemanja, razmišljanja in frustracije – ki odmevajo globoko v človeški izkušnji.

V nasprotju z izgovorjenimi besedami, ki so lahko prežete z različnimi pomeni skozi ton in obliko, tišina ostane brez takšnih tonskih sprememb. Obstaja kot eterična entiteta brez jasne artikulacije, vendar ima potencial, da vzbudi množico odzivov.

Neharijev odnos do molka v filozofskem in empiričnem pogledu me je pustil brez besed! Takšen sem tudi po naravi, saj ko sem s sogovornikom, svoje misli najraje izražam abstraktno in filozofsko. Toda Nehari me je prekinil v pravem trenutku. Rekel mi je: "Glej, Valentin, vesel sem, da nisem končal v krempljih političnih strankarskih struktur, ki so nastale po vojni kot gobe po dežju!" S to držo je pokazal, da se je zagotovo vrnil k sebi, senzibiliziral in aktualiziral samo problematiko športa kosovskega in vsealbanskega planinstva. Ko sem 3. novembra 2019 z njim zadnjič užival ob jutranji kavi v slaščičarni Daja v Prizrenu, me je nagovoril z lahkim nasmehom: "Hoja je alfa in omega mojega življenja." Njegove oči so zasijale in njegov prodorni pogled me je presenetil. Rekel je, da mi mora povedati še veliko. "Hojo delamo z umom, korak pa neizogibno temu sledi. Kjer stopim, mora vedno biti prisoten um!" Usoda je hotela, da so mi ušesa in srce prvič v življenju utripali popolnoma sinhronizirano.

Nehari je zelo zgodaj osvojil fizične in tehnične veščine hoje. Hoja je bila zanj veselje, navdih in državljanska vzgoja Prizrena. To je podedoval po svojem očetu, Beqirju Drizi, ki je bil, kolikor se spomnim, pošten, uglajen, plemenit, strasten planinec, vnet

ljubitelj narave in predvsem človek poklica. Ljudski rek pravi "Hruška pod hruško pada." ali po slovensko: "Jabolko ne pade daleč od drevesa."

Med študijem v Zagrebu in v Mitrovici je doumel osnovni zakon življenja, zakon sinhronosti. Vse je med seboj v sinhronosti. Za prikaz tega zakona pred gorsko skupnostjo je Nehari uporabil hojo. Edino orodje, ki ga je razkrilo, je TIŠINA! Tišina je bila polarna zvezda njegovega življenja. Njegovi sprehodi v naravi so bili eleganca, finost in globoki duhovni rituali. Zelo pripravljen je bil na dejavnosti, ki se jih je lotil v gorah Sharri in albanskih Alp. Bil je odličen poznavalec planinskih poti in topografske orientacije teh krajev. Nehari ni vodil skupin, preden ni sam preveril terena in se prepričal o stanju poti. Še zdaj se tudi v Sloveniji omenja ime Neharija, ki je nekoč vodil slovenske srednješolce, danes odrasle, po Šarskem narodnem parku.

Kultura in njegovo enciklopedično znanje sta bila najmočnejši orožji. Govoril je zelo malo, vendar je naredil mnogo velikih del. Bil je izjemen raziskovalec in poznavalec aktualnih trendov na področju alpinizma in gorniške dejavnosti v svetu. Bil je redni naročnik in bralec prestižne slovenske planinske revije *Planinski vestnik*. Njegov osebni arhiv in dokumenti planinskega društva Sharri dokazujejo njegovo predanost športu. To je dosegel po zaslugi TIŠINE. V globoki tišini je spodbudil simfonijo glasov – orkester misli, želja in razmišljanj, ki osvetljujejo globine razumevanja življenja dostojanstvenega bojevnika. Globoko sem prepričan, da se njegova silhueta včasih pojavi na belih stezah albanskih gora in Alp, bistvo

*Nehari Driza kot
vodja zimskega
pohoda po
Šar planini,
Prevalac, 2017
Arhiv planinskega
društva
Sharri Prizren*

tišine presega njeno oznako preproste odsotnosti; Nehari je utelešal globok jezik, bogat z izrazi, a zavrt in skrivnost. Njegova moč ni bila v pomanjkanju glasu, temveč v obilici interpretacij, ki jih je ustvaril. Pomen njegove tišine presega izgovorjeno besedo in odmeva občutek, da lahko tisti, ki razumejo naš molk, resnično razumejo bistvo naših neizrečenih misli in čustev. V svojem življenju je doživel edinstveno preobrazbo. Bil je rojen za naravo, živel je z naravo in se nazadnje vrnil k naravi. Ikona kosovskega visokogorja.

Sledi tišine Neharija Drize

V zadnjih treh letih, ko sem raziskoval Neharijevo strast do planinstva in pohodništva, me je vodila nevidna senca. Z vsem srcem sem poskušal razkriti življenje in delo tega izjemnega planinca. Kako sta se kalila njegova značaj in modrost ... Za značaj, to ete-rično lastnost, ki opredeljuje naše bistvo, se pogosto misli, da je produkt zunanjih izkušenj in interakcij. Vendar se resnica razkrije v tihih hodnikih našega uma, kjer se oblikujejo misli in se kali jedro našega značaja. Izjava, da se "značaj kali v tišini", povzema globok vpliv našega notranjega sveta na oblikovanje našega pravega jaza.

Zunanji svet s svojimi hrupnimi dejavnostmi in ne-nehnimi dražljaji nedvomno vpliva na naše dojemanje in delovanje. Vendar se alkimija značaja odvija v tihih kotičkih našega uma. Misli, ki jih hranimo v sebi, delujejo kot arhitekti našega odnosa, vedenja in navsezadnje našega značaja. Kakor kovač oblikuje kovino na nakovalu, tako tudi naše misli, zlasti tiste, ki nastajajo v samoti, oblikujejo lastnosti našega značaja. Sredi tišine se spoprijemamo s svojimi strahovi, svojimi napakami in odkrivamo svoje prednosti. Pri tem samoopazovalnem procesu ne gre le za samoa-

nalizo, gre za zavestno izbiro misli, ki jim dovolimo, da bivajo v nas. Gojenje pozitivnih misli postane temelj gradnje značaja. Te misli delujejo kot semena, posajena v rodovitno zemljo našega uma. Rastejo v odnosih prijaznosti, odpornosti, občutljivosti in integritete. Krožijo v tkivu našega bitja in oblikujejo naše odzive na življenjske stiske in radosti.

Zunanji svet je lahko kot platno, slikanje živih prizorov, in predstavlja različne izzive, vendar je notranji svet tisti, ki zagotavlja paleto barv in čopičev za ustvarjanje naše mojstrovine. Zunanje izkušnje se filtrirajo skozi lečo naših notranjih misli. Kako si bomo te izkušnje razlagali in se nanje odzvali, je odvisno od kakovosti našega notranjega dialoga.

V tej luči postane negovanje zatočišča pozitivnih misli nujno. Za odpravo negativnosti in negovanje pozitivnosti sta potrebna premišljena praksa in zavedanje. Ne gre za zanikanje obstoja izzivov ali težav, ampak za zavestno izbiro naših odzivov nanje.

Pravi značaj se pojavi, ko so zunanja dejanja v harmoniji z vrednotami, načeli in vrlinami, ki jih gojimo v duševnem miru. Je utelešenje integritete, poguma, da zagovarjaš svoje vrednote kljub težavam, in prijaznosti, ki se izkazuje brez pričakovanja priznanja.

Medtem ko je zunanji svet lahko prizorišče za dramo življenja, je v tistem gledališču našega uma napisan scenarij našega značaja. Če smo pozorni na svoje notranje misli in namerno negujemo pozitivne, postanemo mojstri svojega značaja in ustvarimo mojstrovino integritete, odpornosti in prijaznosti, ki prestane preizkus časa.

Izpostavljena opažanja so podana samo z enim namenom, da bi olajšali razumevanje značaja borca Neharija Drize, ki je pustil globok pečat v pravem času in na pravem mestu.

Izleti so redna nedeljska aktivnost pohodnikov planinskega društva Sharri Prizren. Na vrhu Kepi i Liqenit (Jezerska Čuka), 2586 m.

Foto Osman Uka

Nehari je vabil k moralnemu življenju, ki temelji na ljubezni, služenju in predanosti blaginji drugih. Na sliki Vrh Maja e Pashtrikut, 1986 m. Arhiv planinskega društva Sharri Prizren

Zanj je bil zadnji dan v tednu dan počitka, dan, ko se je vzpenjal v gore, notranje duhovno praznovanje, dan, ki ga je znal voditi le on. Bil je zelo radoveden, da bi razumel biološko skrivnost preobrazbe metuljev. Tako kot metulji ob pravem času in v pravem trenutku obiščejo rožo, posrkajo nektar, a je ne poškodujejo. Narava ostane nedotaknjena in nepoškodovana. Tudi Nehari se ni obnašal drugače kot metulji, gojil je ljubezen in sočutje do rastlinstva in živalstva, gora in gorovja Šar. Kolikor se spomnim, je zelo trpel zaradi uničenja nacionalnega parka Šar z nenadzorovanim sekanjem dreves in surovimi nezakonitimi gradnjami neodgovornih ljudi, ki so to počeli po vojni.

Za zaokrožitev njegove predanosti naravi in planinski skupnosti naj govorijo nauki, pristopi in dela tega velikega človeka z naslednjim:

1. Neharijev značaj se je kalil v tišini, ni se oblikoval v zunanjem svetu, temveč v tistem prostoru njegovega uma. Pri vodenju klubskih dejavnosti je bil pozoren na notranje misli in odseval je pozitivno energijo.
2. Nehari je zagovarjal pomen počasnega razmišljanja v svetu, ki vedno bolj ceni hitrost in neposrednost. Trdil je, da nam počasno razmišljanje omogoča, da se vključimo v kritičen razmislek, razvijemo niansirano razumevanje in zdravo presojo. Pogosto je ponavljal, da hitrost in neposrednost nimata mesta v planinstvu.
3. Nehari je s pristopom, ki ga je gojil do planinstva, dokazal, da je vera bistvo: brez vere naše želje ostanejo le želje. Razvil je neomajno zaupanje v lastne sposobnosti za doseganje svojih ciljev. Njegov glavni cilj je bil biti "beli golob", ki leti skozi prostranstva šarskega gorovja.
4. Nehari je poudarjal pomen osredotočenosti in discipline v svetu, ki nas nenehno bombardira z motnjami. Trdil je, da moramo razviti sposobnost osredotočanja na eno samo nalogo in se upreti skušnjavi, da bi jih hkrati opravljali več. Dokler je bil fizično med nami, sta bili zanj nujni skrbi le hoja po gorah in iz-

biranje ustreznih poti. Z neutrudnim delom je izbor poti, dostop in orientacijo v naravi olajšal prihodnjim generacijam pohodnikov.

5. Nehari Driza je bil po eni strani, čeprav je bil ljubitelj Garminovega instrumenta, za topografsko orientacijo v naravi, po drugi strani pa proti temu, da bi tehnologija postala vseobsegajoča sila v naših življenjih. Spodbujal nas je, naj se zavedamo svojega odnosa do tehnologije in poskrbimo, da ne bo zmanjšala naših sposobnosti živeti polno in smiselno življenje. Poudaril je, da se v naravi ne smemo zanašati le na digitalno tehnologijo, ampak se moramo zanesti tudi na osebno notranjo duhovno intuicijo.

6. Nehari nas je spodbujal, naj iščemo smiselno in izzivov polno delo, namesto da preprosto sledimo službam, ki ponujajo visoke plače ali ugled. Vedno je poudarjal, da nam smiselno delo daje občutek namena in izpolnjenosti. Tako ni bilo naključje, da se je leta 2015 kot strokovnjak in koordinator skupaj s sodelavci Ismailom Beko, Endritom Shimo iz Albanije in Ekremom Hysenijem s Kosova pridružil identifikaciji poti za podporo vodniku v angleškem jeziku *Balkan hiking adventure guidebook* (Experience the hidden charm of the mountains of Macedonia, Albania and Kosovo – GIZ project). 1. novembra 2016 mi je prijatelj v ulici Esat Haskuka v Prizrenu, kjer je bila Neharijeva poslovna pisarna, podaril izvod vodnika.

7. Nehari je poudarjal vrednost premišljene prakse, ki je proces ponavljajočega se ukvarjanja s specifično dejavnostjo z namenom izboljšanja uspešnosti. Trdil je, da je premišljena praksa bistvenega pomena za obvladovanje katere koli večine in da je ključna za doseganje velikih projektov.

Njegov drugi projekt se je začel leta 2015 in končal 2017. Za Neharija je bilo ustvarjanje poti High Scardus (High Scardus trail) in s tem sodelovanje med Kosovom, Severno Makedonijo in Albanijo zgodovinsko pomemben trenutek. Pot, dolga 495

kilometrov, je vzniknila kot feniks. Neharijevi spremljevalci so bili marljivi ljudje, ki so natančno označevali poti – doajeni planinstva Ilir Himaduna, Deni Hameli, Shemsidin Gashi, Osman Uka, Shefki Topojani in mnogi drugi, ki so pomembno prispevali k uresničitvi tega projekta.

High Scardus ni navadna pot. Zamišljena je bila kot obsežen projekt za trajnostni turizem in samosmerjen regionalni napredek na celotnem zahodnem Balkanu. Ta ambiciozna pobuda je bila kot svetilnik, ki osvetljuje pot odgovornemu turizmu in celovitemu regionalnemu razvoju. Znanje, predlogi, prispevek in strokovna predanost Neharija Drize za ta projekt so bili izredni, a tudi zelo koristni za podeželsko skupnost. Za strokovnega sodelavca v tem skupnem projektu ni simbolizirala le preproste poti skozi naravo, temveč pot do harmoničnega sodelovanja in trajnostne rasti, ki spodbuja svetlejšo prihodnost za vse skupnosti brez nacionalne, politične in verske pripadnosti. Iskreno lahko rečemo, da sta delo in vizija Nehariuja zgodovinska in da sta pustila globok pečat v analih regionalnega in evropskega sodelovanja. Njegov strokovni in človeški potencial je presegel običajne sprehode po kosovskih gorah.

Preden je zapustil ta zemeljski svet, se mu je poslabšalo zdravje, vendar kljub temu ni zapustil svoje planinske družčine. 28. novembra 2019 se je povzpел na vrh Paštrika. Dvignil je državno zastavo in s tem dokazal, da hoja in vzponi na vrhove zanj niso običajna rutina, temveč cilj, kamor se podaja onkraj vrhov, tja gor v nebo. Nehari je na vrhu Paštrika doživel duhovno katarzo. Z občudovanjem in utrujenimi očmi je

Neharijevo označevanje poti je pomembno za trajnostni turizem in napredek na celotnem zahodnem Balkanu. Marljivi planinci označujejo pot High Scardus. Arhiv planinskega društva Sharri Prizren

gledal v dolino Beli Drin in svoj rojstni kraj Prizren. Mojster je še zadnjič fotografiral s svojim fotoaparatom, ki ga je vedno nosil s seboj. Nehari je 18. avgusta 2020 za vedno zapustil zemeljsko življenje.

Trinom JEZIK + ODMEV + SLEDI je enigmatična formula in katalizator tega velikega moža. Ta formula je dediščina kosovske planinske skupnosti, on pa je angel v albanskih belih gorah. ●

Nehari je bil odličen poznavalec planinskih poti in topografske orientacije teh krajev. Na sliki je gorovje Korab.

Arhiv planinskega društva Sharri Prizren

Miha Pavšek

Prenovljena vila Kredarica

Že res, da so bili med prvoprstopniki na naše najvišje vrhove v glavnem domačini, a pogosto spodbujeni s strani gospode ali/in meščanov. Nekatere med njimi so naše gore s svojimi najvišjimi vršaci prevzele do te mere, da so po njih poimenovali bolj imenitne zgradbe v dolini. Včasih se je z lokacije take zgradbe vrh tudi dejansko videl, pogosto pa tudi ne.

Po temeljiti obnovi britanske rezidence na Cesti 27. aprila št. 23 v Ljubljani so to stavbo v začetku letošnjega poletja vnovič poimenovali Vila Kredarica. Ob tej priložnosti so odkrili tudi imensko plaketo. Imenitna zgradba se je namreč tako imenovala v začetku 20. stoletja, ko je bil njen lastnik Ivan Korenčan, bogat lokalni trgovec in velik ljubitelj gora ter ustanovni član Piparjev. Klub je bil ključen za ustanovitev Slovenskega planinskega društva. Vilo je preimenoval ob priložnosti svoje poroke – z Jelico Hrovat, prav tako navdušeno gornico, ju je namreč 11. 9. 1900 na Kredarici poročil nihče drug kot Jakob Aljaž. Sedež kluba Pipa je bil v gostilni na Rožniku nad Ljubljano, kamor so se bili člani društva dolžni povzpeti vsako nedeljo, če slučajno ni bilo mogoče obiskati katerega izmed slovenskih vrhov. Sam ni imel prav daleč do tja – le dvajset minut hoje od doma. Korenčan je umrl pred 70 leti, natančneje 8. 6. 1954.

Prvi zapisi o hiši so iz leta 1884, ko so jo opisali kot deloma prezidan del meščanskega naselja oziroma "vilske četrti" v ljubljanski Rožni dolini. Šlo je za butično sososko, daleč stran od vrveža mestnega središča z živahnimi ulicami in tovarnami. Tedanji

premožni Ljubljancani so si tu prizadevali ustvariti zatočišče lepo in homogeno oblikovanih stanovanjskih hiš z razkošnimi parcelami, polnimi dreves in zelenja, po vzoru občudovanih idiličnih vrtnih mest, ki so jih videli v drugih delih Evrope. Soseska še danes ohranja svoj polkmečki pridih, in to kljub bližini mestnega središča.

Graditelj in prvi lastnik nepremičnine je bil priznani arhitekt in gradbeni mojster Vilijem Treo. Med drugim je prav on vodil tudi gradnjo Prirodoslovnega muzeja Slovenije (1885) in Slovenske filharmonije (1891). Njegov oče Anton Treo, zidarski mojster iz Furlanije v Italiji, ki se je leta 1833 preselil v Ljubljano, je bil ustanovitelj Kranjske gradbene družbe. Trinadstropna hiša je bila spremenjena leta 1887, leta 1904 pa jo je poškodoval požar, ki je spodbudil večjo prenovo, vključno z nadzidavo podstrešja, novo kuhinjo in fasadami. Neorenesančno pročelje je bogato okrašeno s kiparskimi detajli, oporniki in ometom. Posebej izstopajo lepo izrezljani, rumeno pobarvani leseni okrasni kot sestavni deli nadstreškov in okenskih obrob, kar predstavlja alpski arhitekturni razcvet. Prav zaradi tega estetskega pridiha so hišo uvrstili v register slovenske kulturne dediščine kot

Prva kočna na Kredarici skupaj z Aljaževo kapelo (v ozadju del Triglavskega ledenika) in desno kočna po prvi povečavi, leta 1909. Vir Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

*Zahodna stran Vile Kredarica
Foto Britansko veleposlaništvo v Ljubljani*

*Južna stran Vile Kredarica
Foto Britansko veleposlaništvo v Ljubljani*

enega najlepših primerov vilske arhitekture 19. stoletja v Ljubljani.

Na začetku 20. stoletja so obsežni vrt in zemljišče posestva v okviru rezidence uredili z bujnim grmovnim rastlinjem in drevesi. Razkošno urejen vrt v secesijskem slogu z vrtnim pohištvo, železnim lokom, vzdolž katerega so se vile vrtnice, in vrtno ureditvijo s petimi polkrožnimi okni, od katerih je bilo vsako druge barve – vseh teh elementov žal ni več. Ko je leta 1909 rezidenca prišla v last Ivana Korenčana, jo je poimenoval Vila Kredarica. Piparji so bili nekoliko ekscentrični, nase so med drugim opozarjali tudi na ta način, da je moral imeti vsak član (število članov kluba so omejili na šest) kluba pri sebi tobačnico, vžigalnice in pipo. K poimenovanju je zagotovo botrovalo dejstvo, da ga je najbolj znani dovški župnik Jakob Aljaž poročil na Kredarici pri koči, ki so jo slovesno odprli le nekaj let prej (1896). Šlo je za tamkajšnjo prvo in do takrat po nadmorski višini najvišjo poroko pri kapelici, ki je stala nekoliko stran, jugozahodno od današnje.

Po drugi svetovni vojni in po nastanku Jugoslavije so vilo zasedale različne družine, dokler ni leta 1960 je postala družbena lastnina, v kateri so bivali različni najemniki. Takrat se je tudi izgubilo prejšnje ime; odstranili so tablo z imenom, uničili balkon, preorali vrt in ga spremenili v travnik za družine, ki so živele v hiši. Leta 1966 so cesto, ob kateri stoji hiša, poimenovali Cesta 27. aprila – v spomin na datum ustanovnega sestanaka Osvobodilne fronte proti okupatorju, ki je potekal nedaleč stran v tedanji Vidmarjevi vili, od leta 2016 v lasti nemške države, v kateri je zdaj nemška rezidenca. Vendarle pa moramo dodati, da ob tamkajšnjem spomeniku vsako leto sloni tudi venec nemške države.

*Veliko udeležencev julijske slovesnosti je bilo iz planinskih krogov; povsem desno je Tiffany Sadler, nekdanja britanska veleposlanica v Sloveniji.
Foto Britansko veleposlaništvo v Ljubljani*

V drugi polovici 20. stoletja je prešla stavba nekdanje vile v zasebno last, leta 2002 pa jo je kupilo Britansko zunanje ministrstvo (FCDO) in jo preuredilo v rezidenco britanskega veleposlanika v Sloveniji. Nekdanja britanska veleposlanica v Sloveniji, gospa Tiffany Sadler, tudi sama velika ljubiteljica slovenskih gora, je v začetku letošnjega julija v Vili Kredarici priredila

druženje s skupino prijateljev, povezanih s slovenskimi gorami in Triglavskim narodnim parkom. Za vse zbrane je bila to tudi priložnost, da so se poslovili od nje, saj je ob koncu tega meseca zaključila svoj mandat, pred katerim je bilo poskrbljeno za prenovno arhitekturno dragocene stavbne dediščine, obuditev nekdanjega imena in dejstvo, da je tudi naša prestolnica v marsičem povezana z gorami.

Recept za osvežilni koktajl Kredarica fizz/Kredariški mehurčki (10 kozarcev)

Gre za osvežilno poletno pijačo, ki jo krasijo botanične note bezgovih cvetov, lipov čaj, aromatičen sladkorni sirup s poprovimi zrni, botanična esenca in limonov sok. Vse sestavine za koktajl lahko zmešamo vnaprej in hranimo v hladilniku. Pri postrežbi le dolijemo gazirano vodo in kozarec okrasimo z rezinami kumar in sveže mete.

Sestavine

- 400 ml bezgovega sirupa
- 300 ml sladkornega sirupa z infuzijo popra
- 400 ml botanične esence Vera Gino
- 1 l lipovega čaja
- 200 ml limonovega soka
- ščepec solnega cveta
- 1 l gazirane vode

Priprava

Zavremo liter vode, dodamo pet vrečk lipovega čaja in jih pustimo stati 10 minut v vroči vodi. Odcedimo in ohladimo. Sladkorni sirup s poprom pripravimo tako, da v loncu zavremo 200 ml vode in 200 g sladkorja. V ponvi brez olja prepražimo 80 g poprovih zrn (črnih ali pisanih) in jih dodamo v sladkorni sirup. Ko se sladkor stopi, odstavimo in pustimo še dve uri, da se sirup navzame poprovih zrn. Odcedimo in ohladimo. Koktajl sestavimo tako, da v ohlajenem vrču zmešamo bezgov sirup, sladkorni sirup s poprom, botanično esenco, lipov čaj, limonov sok in solni cvet. Visoki kozarec napolnimo z ledom, dodamo tanke rezine kumar in prilijemo osnovo. Dolijemo še gazirano vodo, okrasimo z vejico mete, slamico in postrežemo.

*Poletno pijačo je zasnoval
kulinarčni bloger Sašo Šketa.*

ALPINISTI VETERANI

Irena Mušič Habjan

Množica novih članov

Že 43. tradicionalno srečanje Zbora alpinistov veteranov pri Planinski zvezi Slovenije (PZS) je v vedno prijetnem vzdušju Koče na Gozdu na Vršiču potekalo v petek, 4. oktobra 2024. Kljub zasneženi pokrajini se je zbralo skoraj štirideset udeležencev.

Srečanje so s svojo prisotnostjo počastili županja občine Kranjska Gora Henrika Zupan, predsednik PZS Jože Rovn, podpredsednik PZS Miha Habjan, načelnik Komisije za alpinizem Oto Žan, članica Komisije za gorske športe Jasna Pečjak in direktor Slovenskega planinskega muzeja Aljaž Pogačnik. Po uvodnem pozdravu predsednika Zbora Kazimirja Drašlarja so se udeleženci z minuto molka poklonil spominu v letu 2024 preminulih članov – Petra Mucka, Francija Savenca, Saša Slavca, Borisa Kambiča, Rada Kočvarja, Romana Herleca in Iztoka Beleharja.

V letošnjem letu so priložnostno darilo, knjigo založbe Didakta za svoj življenjski jubilej prejeli: Marko Butinar, Lojze Golob, Hinko Poročnik (85 let), Janez Gradišar, France Malešič (80 let), Silvo Jošt (75 let) in Marko Štremfelj (70 let).

Sledil je sprejem novih članov, in sicer je Zbor alpinistov veteranov na predlog nekaterih svojih članov medse sprejel deset kandidatov: Žareta Guzeja, Vladimirja Habjana, Lidijo Honzak, Janka Humarja, Marjana Olenika, Petra Podgornika, Slavo Suhač, Marijo Renčelj, Poldeta Talerja in Fulvija Živca.

Predsednik Drašlar je zboru predstavil sodelovanje s Slovenskim planinskim muzejem (SPM), ki je zelo ustvarjalno, saj pripravlja muzejske večere v počastitev in obeležitev večjih alpinističnih in odpravnarskih dosežkov s predstavitvijo v javno-

sti; ti so postali dodatno prijetno druženje, poleg druženja z lokalno skupnostjo. V pripravi je več muzejskih večerov – prvi je bil 25. oktobra 2024 v spomin na JAHO Kangbačen 1974, kjer sta se predstavitve udeležila dva člana odprave Kangbačen iz leta 1965. SMP s sodelovanjem alpinistov veteranov pripravlja razstavo o raziskovalnem delu na jugoslovanskih in slovenskih odpravah. Projekt je prevzel in vodil Jurij Kunaver, zaključil pa se je z monografijo o raziskovalnem delu na področju geografije, geologije in podobnih raziskav na odpravah. Želja je, da bi na podoben način opisali tudi delovanje zdravnikov na slovenskih odpravah. Sledila bo predstavitev odprave na Makalu iz leta 1965, za leto 2026 pa je predvidena predstavitev odprav na Kavkaz. V kratkem SPM pripravlja tudi muzejski večer ob 50-letnici odprave v Ande.

V duhu dobrega sodelovanja s SPM je predsednik Drašlar pozval člane za pomoč pri določevanju arhivskega gradiva (npr. kraji, osebe) na fotografijah, dokumentih ipd., saj bi na tak način obogatili muzejske zbirke. Nadaljeval je z informacijo, da s pripravo publikacije o Zboru alpinistov veteranov še niso dovolj napredovali in da je potreben še razmislek o Nacionalni alpski šoli, katere idejni začetnik je bil Aleš Kunaver. Ideja se je rojevala vzporedno s šolo za nepalske gorske vodnike, vendar pri nas ni zaživela. Alpinisti veterani so

se lani udeležili Festivala alpinizma s predstavitvijo stare alpinistične opreme, letos je prispevek "veteranskega alpinizma" prevzel Drašlar z delavnico o višinski fiziologiji. Prisotne je obvestil, kdo skrbi za vse organizacijsko delo, ki ga opravlja odbor alpinistov veteranov – to so: Voje Bučer, Janez Dolžan, Kazimir Drašlar, Ivan Kotnik, Bojan Pollak, Roman Robas in Tone Sazonov.

Na koncu uradnega dela je Janez Duhovnik zboru predstavil svojo vizijo o načinu delovanja pravil o veteranih alpinistih. Predlagal je spremembo pri sprejemanju novih članov (samoprijava kandidatov, kandidat naj bi bil član PZS), predstavitev delovanja v javnosti (predstavitev na spletni strani PZS ...), možnost boljše komunikacije med člani. Roman Robas pa je predlagal, da bi se še formalno pridružili Komisiji za alpinizem (KA), osnutek bi pripravila skupina treh članov. Načelnik KA Žan je na koncu dodal, da so alpinisti veterani že člani KA.

Večerno druženje alpinistov veteranov je imenitno dopolnil vrhunski alpinist Marko Prezelj, ki je s čudovitimi fotografijami predstavil svoje plezanje v gorah skozi svoje življenje. ●

Skupinska slika veteranov z novimi člani
Foto Irena Mušič Habjan

Festival alpinizma
verjetno predstavlja
največjo
izobraževalno akcijo
v okviru Komisije za
alpinizem.

Foto Janez Toni

Znanje in druženje na enem mestu

Usakoletni zbor alpinistične in plezalne skupnosti

Letos se je že drugič uspešno odvil Festival alpinizma. Plezalna in alpinistična skupnost dogodek potrebujeta, saj je vsebinsko kakovosten in bogat, hkrati pa omogoča druženje, spoznavanje in debato.

V začetku oktobra se je pod osapskimi stenami zbralo več kot štiristo članov alpinističnih odsekov, plezalcev, simpatizerjev plezanja in alpinistov veteranov. Čez dan so potekale zanimive delavnice, ki se jih je bilo mogoče udeležiti po predhodni prijavi. Janko Oprešnik je prikazal zanimive primere improvizacije v alpinizmu. Z Maticem Koširjem smo z dinamometrom izmerili sile, ki delujejo na premična varovala, Matej Balazic pa je prikazal pravilno uporabo le-teh. S Klemnom Belharjem smo analizirali vzroke alpinističnih nesreč, z Mino Markovič spregovorili o psihologiji pri športnem plezanju, s Tejo Močnik ponovili prvo pomoč in s Špelo Močnik izvedli vaje čuječnosti. Gregor Kresal je udeležence svoje delavnice poučil o osnovah *outdoor* fotografije, Peter Hrovat o osnovnih načelih alpinističnega treninga, Mikec Drašler pa je podrobno pojasnil vzroke nastanka višinske bolezni. Na delavnici Vilija Gučka smo lahko izboljšali svojo tehniko plezanja, s projektom OSP navrtali novo smer, z Nežo Peterco pa popravili svoja tehnična oblačila. Miha Staut je prikazal praktične teste alpinistične opreme, Dejan Miškovič je delil nasvete o planiranju zahtevnejših tur, s Klemnom Premrlom pa smo ponovili, kako je treba trenirati, da bomo lahko preplezali kakšen zamrznjen slap. Miha Jemec je za alpinistične inštruktorje predstavil načine orientacije z mobilnimi aplikacijami.

Vsi smo se strinjali, da so bile delavnice zelo poučne in da je tovrstno širjenja znanja nujno potrebno. Hkrati je potekal tudi zbor načelnikov, kjer so načelniki odsekov pretresali nujne aktualne teme. Večer je s predavanjem o vzponu na Gašerbrum III popestril Aleš Česen, priznanja so dobili novepečene alpinistke in alpinisti, nato pa je sledila zabava do jutranjih ur z bendom Bingeldon.

Festival alpinizma verjetno predstavlja največjo izobraževalno akcijo v okviru Komisije za alpinizem. Koncept širjenja znanja v obliki delavnic se je zaenkrat pokazal kot zelo uspešen. Dogodek je hkrati zelo primeren za odprto debato o aktualnih temah. Mesto dogodka (Kamp in gostilna Vovk v Ospu) je nadvse primerno, saj v jesenskem času tam še vedno vladajo prijetne temperature, neposredna bližina plezališča pa nudi poligon za delavnice. Osebjem Gostilne Vovk lahko za oskrbo z jedačo in pijačo ter za nudenje vseh možnih koticov kampa za festivalske aktivnosti rečemo samo – kapo dol in hvala!

K izvedbi so pomembno prispevali izvajalci vseh delavnic, zagnana ekipa prostovoljcev z različnih odsekov in seveda organizacijska ekipa z Janezom Tonijem na čelu. Zelo pomembna pa je tudi polna podpora krovne organizacije – Planinske zveze Slovenije. ●

IZBERITE TO JAKNO!

Ampak to ni vse, kar želimo od vas

Expedition Down Lite Jacket je eden naših najbolj ikoničnih zimskih modelov jaken, ki izvira iz leta 1974. Razvili smo jo, da je trpežna, funkcionalna in brezčasna, ter jo izdelali z mislijo čim manjšega vpliva na okolje. Narejena je, da traja zelo dolgo, da jo boste lahko predali naslednji generaciji ali prodali na trgu rabljenih oblačil.

Na ta način bo treba proizvesti manj izdelkov, porabiti manj energije in manj izdelkov bo končalo kot odpadki. Toda, da bi ta veriga delovala, morate tudi vi prispevati svoj delež in jo uporabljati čim dlje. Skrbeti morate zanjo in jo popraviti, če bo to potrebno. Kar je najpomembneje – ne zamenjajte je vsakih nekaj sezon.

Mi vas bomo pri tem podpirali z našimi strokovnimi nasveti o skrbi za jakno in našimi široko dostopnimi storitvami popravil.

Kaj pravite? Upamo, da se vam zdi to smiselno tako kot se zdi nam in je smiselno za okolje.

Rado Urevc

Blejsko društvo praznovalo

75 let PD Bled

Planinsko društvo Bled letos praznuje visok jubilej – 75. obletnico delovanja. Osrednja slovesnost je potekala zadnjo avgustovsko nedeljo pred Blejsko kočo na Lipanci.

V kulturnem programu so se ob povezovanju Branke Smole s pesmijo in z instrumenti predstavili mladi planinci, zapeli so pevci MPZ Triglav Lesce, za še bolj svečano vzdušje je svoje dodala Godba Gorje. Prisotne so pozdravili predsednik PD Bled Rado Urevc, župan Občine Bled Anton Mežan in podpredsednik PZS Martin Šolar. Srebrni častni znak PZS je za dolgoletno delo v društvu prejela Jerca Šolar Rihtar, zlati častni znak PZS pa Marjan Jauševc in Edvard Torkar. Srečanja se je udeležilo več kot sto planincev, povabljenih in tistih naključnih, ki so lepo nedeljo izkoristili za podhod v naravo.

V slavnostnem nagovoru je predsednik Urevc na kratko orisal tri četrt stoletja delovanja društva. Gre za dokaj mlado društvo, a to ne pomeni, da se pred tem na Bledu in v okolici ni nič dogajalo. Začetki organiziranega planinstva v blejskem kotu segajo v drugo polovico 19. stoletja. Tako imenovana Turistovska sekcija je že leta 1885 pripravila odprtje Jame pod Babjim zobom. Deset let pozneje, takoj po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva, je v Radovljici zaživela podružnica SPD, kjer so v začetku delovali tudi Blejci, Gorjanci, Bohinjci, Jeseničani in vsa Dolina, vse do Rateč.

Društvo je bilo ustanovljeno konec leta 1949, ko se je na pobudo kartografa in markacista Oskarja Delkina odcepilo od matične podružnice. Prvi predsednik je bil Anton Pazlar, soustanovitelj in starosta Martin Prešeren, ki je bil takrat star že 88 let, pa je bil imenovan za častnega predsednika. V želji, da bi imeli svojo planinsko postojanko, so se takoj ozrli proti Pokljuki. Pri Kmetijski zadruzi Bled so že leta 1950 najeli sedanjo pastirsko kočo in jo upravljali vse do leta 1970. Prelomno je bilo leto 1975, ko jim je uspelo kupiti takrat že propadajoči stan in ga v treh letih preurediti v planinsko kočo. Danes, po dobrih štirih desetletjih in pol delovanja, so na Blejsko kočo upravičeno ponosni. Kar 22 let je bil oskrbnik Blejske koče Jože Tomc. Po njegovi upokojitvi je bila koča oddana v najem.

Društvo ima bogato razvito pohodniško dejavnost. Začetki segajo že tja v petdeseta leta, ko je bila na Osnovni šoli Bled zelo dejavna učiteljica Marija Stare. Delo s podmladkom sedaj uspešno nadaljujejo mentorji planinskih skupin, in to tako na matični šoli kot tudi v obeh podružnicah, v Ribnem in na Bohinjski Beli. Člansko pohodništvo je zaživelo v devetdesetih letih. Na primer nepozabnega izleta v Grčijo z vzponom na Olimp se je udeležilo rekordnih 84 članov. Trenutno ima društvo osem licenciranih vodnikov PZS, ki skupaj z načelnico pripravijo in izvedejo okoli petnajst izletov letno.

Članstvo v društvu je stabilno in šteje okoli 320 članov. Več kot 130 članov prihaja iz mladinskega podmladka. To naj bi bilo zagotovilo, da bo nekdo

Blejska koča je
ponos PD Bled.
Foto Rado Urevc

nadaljeval delo društva tudi v prihodnje. Vendar društvo pogreša nove člane. Predsednik, ki je tudi sam vodnik že več kot 25 let, pravi, da se ves čas izletov udeležujejo eni in isti ljudje. Seveda so se skupaj z njim tudi malo postarali, nekateri zaradi starostnih težav ostajajo doma, nekateri so se žal za vedno poslovili. S svojim delovanjem in vodenjem je društvo najbolj zaznamoval Janez Petkoš, ki je bil njegov predsednik kar dvainštirideset let. Ob zaključku mandata je bil imenovan za častnega predsednika društva. Ob tej priložnosti se je predsednik zahvalil članom upravnega odbora, vodnikom in vsem, ki vlečejo ta društveni voz naprej, saj to temelji predvsem na prostovoljnem delu, ki se ga nikoli in nikdar ne da ustrezno nagraditi.

In kakšni so načrti za prihodnost? Še naprej bodo ohranjali in razvijali oboje, društveno in gospodarsko dejavnost. Za svoje člane bodo še naprej organizirali bolj ali manj zahtevne, vsekakor pa zanimive izlete. Že vsa leta so izleti, tako za mladino kot tudi odrasle, delno financirani s pomočjo Občine Bled. Glavna skrb bo še naprej namenjena Blejski koči. Z investicijskimi vlaganji bodo šli predvsem v

PD Bled so ustanovili konec leta 1949. Dandanes skoraj tretjino članov sestavljajo mladi in najmlajši, ki z družinami pogosto obiskujejo Blejsko kočo.

Foto Rado Urevc

smeri energetske samooskrbe koče in zmanjševanja vplivov na okolje, saj se koča nahaja v občutljivem, drugem varstvenem območju Triglavskega narodnega parka, s katerim društvo dobro sodeluje.

Drugi vrhunec praznovanja obletnice bo izid zbornika društva. Že več kot trideset let se namreč v zapisnikih pojavlja želja po izdaji zbornika. Projekt je v polnem teku, zbornik je že v oblikovanju in bo natisnjen ter predstavljen v začetku decembra. ●

Slavnostni dogodek so pripravili pri svoji koči na Lipanci.

Foto Rado Urevc

Vladimir Habjan

Povabilo na nesluteno pustolovščino

Naveza – nova knjiga za planinsko knjižnico

Slovenski knjižni trg je obogatila nova alpinistična knjiga,¹ ki sta jo napisala Iztok Tomazin in Tomo Virk. To je odlična popestritev slovenske gorniške literature, ki se zadnje desetletje ne more ravno pohvaliti z veliko tovrstnimi izdajami. Če bi koga alpinistična tematika skušala odvrniti od branja ali nakupa, naj povem, da je vsebina brez dvoma še kako primerna tudi za širši krog bralcev, saj načenja celo vrsto vsebin, ki se tičejo obiskovanja gora.

Primarij Tomazin in profesor Virk sta se spoznala leta 1985 v tolminski kasarni pri služenju vojaškega roka. V skoraj štiridesetletnem obdobju sta postala soplezalca in prijatelja, ki sta nekaj svojih doživetij popisala v zajetni knjigi, in sicer vsak s svojega zornega kota. V metaforično bogatem jeziku podajata svoja razmišljanja ne le o alpinizmu, pač pa tudi o prijateljstvu, naravi, duhovnosti ... Njune zgodbe, začinjene s humorjem in pikantnimi podrobnostmi, si sledijo v časovnem zaporedju. Stene in gore, kjer sta plezala, se vrstijo ena za drugo, od prve Bele peči, kjer vstopimo v knjigo, prek Paklenice, triglavske Stene, Tulovih gred, Planje, Šit, Ospa, Rzenika, Rakove špice, Brane, Oltarja, Debele peči, Rjavine, Špika ..., do Mount Robsona v Skalnem gorovju.

V letu 1985 je služilo vojaški rok več slovenskih alpinistov, med drugimi Matjaž Ravhekar, Matevž Lenarčič, Silvo Babič in Marko Lihteneker. Posebno Iztok, Tomo in Matjaž so se takrat zelo ujeli in postali plezalski kolegi, triperesna deteljica. Skupaj so že med služenjem vojaškega roka presmučali zahtevno smer v severni steni Viševnika. Iztok je bil plezalsko najbolj izkušen, saj se je priključil alpinističnemu odseku Tržič že pri štirinajstih letih, Tomo je plezal bolj iz navdušenja, a ga je Iztok pregovoril, da je naredil tudi izpit za alpinista pri AO Domžale. Skupno plezanje sta nadaljevala tudi po vojski. Prve smeri sta preplezala v Paklenici in od takrat postala stalna naveza.

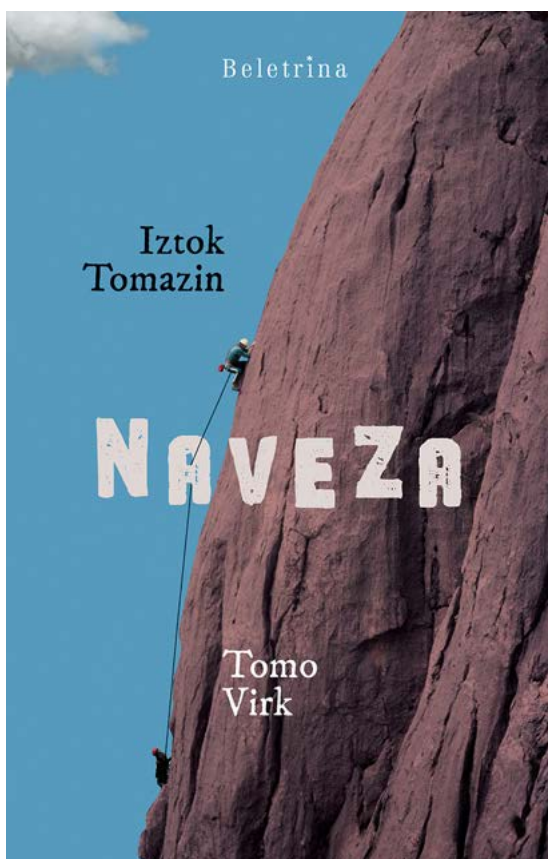
Zanimivo je, kako različno popisujeta iste zunanje dogodke, tako da se ponekod skoraj zdi, da gre pravzaprav za dve različni dogajanji. Povsem drugače doživela hudo nevihto pri Tulovih gredah, ki je bila za Toma naravnost strašljiva, za Iztoka, ki uživa v razbesneli naravi, pa prvinska in poživljajoča, kjer se prepletata dve popolni nasprotji – silovit, absolutno utemeljen eksistenčni strah in ekstatično navdušenje. Narava je vrhunski režiser, igralec in dirigent. Biti v osrčju gorske nevihte, jo doživljati z vsemi čuti, je bilo boljše od kateregakoli filma, predstave ali koncerta ...

Ko je nevarno, ko sem prežet z utemeljenim, situaciji primernim strahom, sem še bolj živ, pripravljen na akcijo, pa tudi še bolj odprt za doživljanje ...

Nove priložnosti za plezanje sta dobila po Tomazinovi hudi poškodbi pri smučanju v severni steni Begunjsčice, ko so mu napovedali konec aktivnega alpinizma, a se ni dal in je nekaj časa plezal kot drugi v navezi. Skupno preživet čas je bil tudi priložnost za mnoge debate, med katerimi sta ugotovila, da ju zanimajo podobne knjige, filmi ... V plezališču Osp je prvi padec doživel tudi Tomo, v nadaljevanju pa popišeta še več padcev, ki sta jih doživela in preživela. Bralca navdušujejo dobro opisane zgodbe z dveh vidikov in sočen jezik. Virk je povsem prevzet ob branju Tomazinove knjige *Korak do sanj*, kar pa bi lahko rekli, da velja tudi za *Navezo*: *Čudoviti, metaforično bogati, literarno močni opisi narave ... postvariti zna vsakršno vzdusje, ponižno očaranost pred lepoto mogočne narave ... vse skupaj prežeto z avtorefleksijo in z obrisi lastne alpinistične filozofije ... Za vsemi telesnimi napori ... se skriva, pogosto pa tudi razkriva, plemenita, neutesljiva želja po najvišjem, a nedosegljivem, hrepenenje, težnja po več ... usojeno nam je, da dokončne uresničitve nikoli ne dosežemo; vedno ostajamo korak do sanj; cilja ni, je le pot ...* Izvemo pa tudi, da je Virk velik poznavalec dr. Klementa Juga, ki je bil zanj izjemno, skoraj nadzemsko, v vseh pogledih idealno človeško bitje.

Kmalu nam postane jasno, da je Virk bolj estetski plezalec, ki pleza za svoj užitek, za svojo dušo, Tomazin pa je bolj tekmovalno usmerjen, kjer je pomemben tudi dosežek, težavnost, prvenstvo, pri čemer pa je tudi soplezalec pomemben. Takole piše o tem: *Ko si z nekom navezan na isto vrh, ko sta v marsičem odvisna drug od drugega, ko ti je nekdo, čeprav le za omejen čas, sopotnik med pustolovščinami in doživetji, iz katerih nastajajo močni spomini in nepozabne zgodbe, ko si delita ure ali celo dneve negotovosti, raziskovanja, naporov, trpljenja, veselja in vsega drugega, kar sestavlja mozaik alpinizma, se*

¹ Izdala založba Beletina. Ljubljana, 2024. 400 str., 34 eur.

vsaj za omejen čas ustvari odnos, ki je lahko obetaven nastavek za prijateljstvo.

Alpinizem daje možnosti za osebni razvoj, za gradnjo odnosov, za duhoven in kak drug razvoj. Tomazin pravi takole: *Alpinizem je zgodovinsko gledano visoko etična dejavnost ... Alpinistična tura ali odprava ni samo priprava na turo, dostop do gore, plezanje in sestop. Je mnogo več. Sobivanje lahko odpira dimenzije, ki presegajo alpinizem v ožjem smislu in dajejo možnost tudi za druge, bogate plasti medčloveških odnosov. Kvantiteta, število skupnih tur oziroma preživetih dni ni temeljno merilo, čeprav vsakršno ujemanje, alpinistična in druga sorodnost praviloma pomeni večjo željo po druženju, po skupnem odkrivanju gora in ljudi, s katerimi si deliš želje, načrte in čas v gorah ali pod njimi, ljudi, s katerimi se navezuješ na vrh.*

V knjigi seveda ne gre brez opredelitve alpinizma in razlogov, zakaj to počnemo. Virk v bistvu tega, kaj ga vleče v stene, niti ne zna razložiti, le čuti, da pač to mora početi: *Problem je ne le, kako razložiti to nevarno ljubezen drugim, na primer bližnjim, ki imajo od tvojega samouresničevanja predvsem skrb in strahove; čutim potrebo, da bi si jo pojasnil tudi sebi, samo zase. Sem res, tako kot mnogi drugi, puer aeternus, nemara latentni samomorilec, neodgovorni izzivalec nesreče, do bližnjih neobzirni sebičnejši? Kajti, kaj me pravzaprav vleče v stene? Potreba pa samopotrditvi, po izkazovanju z dosežki? Niti ne. Ne le, da ne čutim te potrebe, tudi nisem dovolj vrhunski alpinist, tako kot na primer Iztok, da bi se sploh lahko postavljaj z zares izjemnimi vzponi. Kaj torej? Iskanje*

lastnih meja? Moči volje in telesa? To (lahko) počnem tudi drugod ... Ali pa je zadeva bolj preprosta: adrenalina? Adrenalinska dejavnost (besede »šport« za svoj alpinizem nikoli nisem uporabljal; vem, kaj je šport, alpinizem zame to ni).

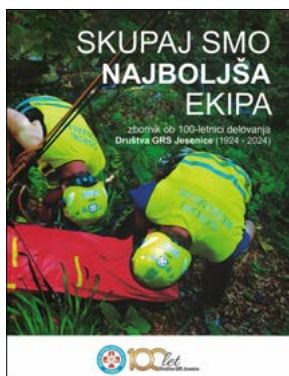
Teme se vrstijo, da jim komaj sledimo, od imen smeri (Tomazin: *imena so včasih dolgočasna, včasih zanimiva, duhovita, hecna ali celo provokativna*), hrane in pijače v gorah (Tomazin si na vrhu smeri privošči konkretno malico, Virk pa skorajda ne je), o vzornikih (Tomazin: *Vzorniki so kot svetilniki na začetku poti. Kažejo smer, opozarjajo na čeri, za hip nakažejo daljna obzorja*), o strahu, o uspehu, o prvenstvenih smereh pa do soliranja. Tomazin veliko razmišlja tudi o strahu in uspehu: *Ta prekleti strah. Strahov je nešteto vrst. Zelo dobro jih poznam, mnoge od njih. Lahko bi doktoriral iz strahu. ... Uspeh navzven, v alpinistični javnosti, in še pomembneje, uspeh navznoter, ko sebi dokažeš, da zmoreš, ne le fizično, temveč predvsem psihično, kljub vsem strahovom in bojam omejitvam in predsodkom. Iskanje »nagrade« – zadovoljstva veselja, izpolnitve? Seveda. Eden najlepših in najmočnejših, žal le prehodnih občutkov je, ko po preplezani mrzli, težki in nevarni smeri duševno in telesno zelo utrujen ali celo izčrpan stojiš s prijateljem na robu stene, na vrhu gore, prežet z neopisljivim olajšanjem, z zavestjo, da je konec naporov, nevarnosti in negotovosti ...*

Tomazin pravi, da je priplezati na vrh gore po zahtevni prvenstveni smeri ena od največjih izpolnitev vsakega alpinista: *Eden največjih čarov plezanja prvenstvenih smeri je, da ne veš, kaj te čaka, ne veš, ali boš zmoget ali ne, ali bo šlo v prostem plezanju, si boš moral pomagati s tehniko ali pa boš zaradi pretežavnih mest moral celo odnehati in sestopiti. Vznemirljiva je negotovost, ko kot prvi rešuješ orientacijske izzive na podlagi izkušenj, opazovanj in intuicije ter iščeš prehode v neznanem terenu. Plezanje prvenstvene smeri postreže s prvinskimi občutki raziskovanja še neraziskanega. Sam ali skupaj s soplezalcem, če plešaš v navezi, si prvi, ki se dotika oprimkov in stopov ... Na gori, v njeni steni, tako puščaš trajno, a nevidno sled ...*

Še in še se navdušujemo nad vsebino, saj avtorja pravita, da je vse skupaj čudovita in nepozabna pustolovščina in nas bralce s svojim pisanjem dobesedno vabita v gore, pa čeprav le na planinske poti, ni nujno v stene. *Početje alpinistov, globoko zaznamovano z ljubeznijo in hrepenenjem ter hkrati s hojo po robu smrti, ni nekakšno neodgovorno igrakanje s smrtjo, ampak eno za človeka najbolj zavezujočih dejanj*, pravi Virk. Gore so darilo sebi, ko potrebuješ zdravilni obliž na vsakvrstne rane, ko si želiš lepega, intenzivnega stika z naravo, s seboj, z nekom, ki ti je soroden, v okolju, ki ti je najbližje, pa pravi Tomazin. Vrh, ki sta ga dosegla z mnogimi težavnimi vzponi v stenah, sta avtorja zagotovo dosegla tudi s pričujočo knjigo, ki v knjižnici vsakega pravega gornika nikakor ne sme manjkati. ●

LITERATURA

Društvo GRS Jesenice: Skupaj smo najboljša ekipa. Zbornik ob 100-letnici delovanja Društva GRS Jesenice (1924–2024). Zbrala in uredila Anja Benedik. Jesenice, 2024. 120 str.

Ljudje raziskujejo višine gora, globine morja, širine vesolja – pozabijo pa raziskovati globino svoje duše!

Francesco Petrarca, italijanski pesnik (Skupaj smo najboljša ekipa, str. 96)

V uvodnem nagovoru je Igor Potočnik, predsednik Društva GRS Jesenice, med drugim napisal nekaj odkritosrčnih in resničnih besed: "V stoletju delovanja so se stvari precej spremenile, a vendar nekaj ostaja enako. Gorski reševalci smo še vedno preprosti ljudje, navdušenci, ki imamo za nekatere morda čuden hobi. Delujemo kot prostovoljci, ki se kadarkoli odzovemo na klic ... podnevi, ponoči, v slabem vremenu, sredi družinskega praznovanja ... Zavedamo se, da velikokrat tvegamo svoje zdravje, tudi življenje. Ravno zato gorski reševalec ne more biti vsak ... Zato moraš imeti veliko srce in željo nekomu pomagati ... Biti moraš srčen človek."

V naslednjem poglavju Sandra Jerebic, diplomirana medicinska sestra iz Splošne bolnišnice Jesenice, piše o dobrem sodelovanju med DGRS Jesenice in omenjeno bolnišnico. Jeseniški gorski reševalci običajno decembra uporabijo svoje znanje in veščine ter se preoblečeni v božičke spustijo po vrveh s strehe bolnišnice. S to drzno akcijo raz-

veselijo paciente, še zlasti otroke. V naslednjem zapisu eden izmed božičkov malce podrobneje opiše, kako potekajo obiski mož z dolgimi belimi bradami v rdečih oblačilih. Odkar so začeli, predstava niti enkrat ni odpadla, niti v času kovida, a so jo prilagodili razmeram primerno.

Bili smo tam. Nič nas ni ustavilo. Iskren pogled hvaležnosti, nasmeh in dejstvo, da kdo od teh mladih borcev in bork za trenutek pozabi na svoje zdravstvene težave, nas vedno znova ženejo naprej. [...] Ti otroci si to enostavno zaslužijo.

Prispevek primarija splošne bolnišnice Jesenice dr. Janeza Pšenice Manfreda o povezavi gorskih reševalcev in zdravnikov ter njihovem sodelovanju je obenem kratek zgodovinski pregled razvoja reševanja v Sloveniji, pri katerem so sodelovali tudi zdravniki. Poudari, da sta pobudo za ustanovitev Gorske reševalne službe dala dr. Tičar in dr. Demšar. "Rešilna postaja" SPD je nastala leta 1912 v Kranjski Gori, nato se je center reševalne službe preselil na Jesenice. Takratni predstojnik kirurškega oddelka novoustanovljene Splošne bolnišnice Jesenice se je takoj vključil v del postaje GRS. Danes je kar nekaj zdravnic in zdravnikov aktivnih na področju gorskega reševanja.

Namesto pravila "Poberi in zbeži!" se je začel uveljavljati sistem "Ostani in oskrbi!" [...] Delo reševalcev in zdravnikov GRS ni samo zahtevno, ampak tudi nevarno. Med vajami in v reševalnih akcijah je življenje izgubilo že nekaj deset reševalcev, med njimi tudi dva zdravnika.

Svoj zapis dr. Pšenica Manfreda popestri tudi s primeri, zato je še zanimivejši. Jeseniška GRS sodeluje tudi z OŠ Poldeta Stražišarja, ki jo obiskujejo otroci s posebnimi potrebami. V njej je planinski krožek, v okviru katerega imajo letne planinske taborne. Spremljevalci na izletih in taborih so tudi jeseniški gorski reševalci.

Planinski pohodi ... dajejo zavedanje, kako malo je potrebno za srečo in veselje teh otrok. Njihova odprtost in sproščenost nas, spremljevalce, vedno znova opominjajo, da so enostavne stvari tudi najboljše.

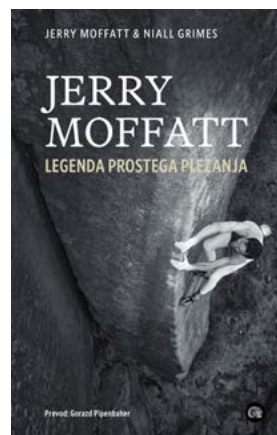
V Zborniku so zapisi doživetij na reševanjih, nekateri dogodki so opisani

z dveh zornih kotov, dveh reševalcev ali reševalca in rešenca. S tem je nesreča bolje predstavljena, bralec se lažje vživi v potek dogajanja. In hkrati spoznava, da je reševanje le za tiste ljudi, ki imajo v sebi nepremagljivo željo pomagati človeku v stiski. Da bi ji zadostili, so vedno pripravljene pretrpeti in tvegati marsikaj, tudi svoje življenje. Spekter njihovih akcij je širok – reševanje na šesttisočaku v Peruju, reševanje shizofrenika, ki je imel reševalce za trop volkov in je bežal pred njimi, reševanje jadranskega padala (jadrlec se je rešil sam) in reševanje poškodovanega reševalca. Včasih ponesrečenim ni več pomoči in morajo v dolino transportirati mrtve, če helikopter ne more pristati.

V knjigi je veliko fotografij različnih velikosti, ki so jih posneli reševalci in reševalke. Pesem o jeseniških gorskih reševalcih je spesnila Ul, umetna inteligenca; Katarina Noč Svetlin jo je le nekoliko priredila in spremenila. Sledijo portreti vseh članov DGRS Jesenice, nato še njihova skupinska slika. Zbornik je dokument obdobja in delovanja mož ter žena, ki nesebično rešujejo poškodovane, izgubljene ali neizkušene in neprimerno opremljene planince ter turiste.

Mire Steinbuch

Jerry Moffatt & Niall Grimes: Jerry Moffatt. Legenda prostega plezanja. Sidarta, Ljubljana, 2024. 256 str., 24,90 EUR.

Ljudje o tej liniji niso razmišljali kot o naslednji v nizu najtežjih smeri, ampak so bili prepričani, da je nemogoča. To je bila najtežja smer v državi. Poimenoval sem jo Revelations, Razodetja.

Ko sem pred približno dvanajstimi leti kolegici s plezanja omenil, da berem knjigo Jerryja Moffatta *Revelations*, se je nasmešnila in rekla, da je to sinova in hčerina biblija. Petnajst let po njenem izidu je v prevodu Gorazda Pipenbaherja izšla pri založbi Sidarta pod naslovom *Jerry Moffatt – legenda prostega plezanja*. Včasih nekateri alpinisti in plezalci, ki so dosegli velike uspehe, sklenejo, da bodo napisali avtobiografijo. Drugi se odločijo za biografijo in sodelovanje z izkušenim ghost writerjem, piscem v senci, in z njegovo pomočjo nastane spretno napisana pripoved.

Številke so mi bile povsem nerazumljive. Ko se je moj čas na vaški šoli iztekal, je neki strokovnjak mami povedal, da imam disleksijo. [...] Diagnoza mi ni pomenila prav dosti ... Morda sem bil preprosto zabit. Toda opažal sem, da mi spomin odpove samo pri določenih stvareh ... povezanih s šolo. Če bi me vprašali, s koliko prsti sem prijel oprimek v detajlu smeri, ki sem jo splezal leta

1979, bi vam brez težav povedal. Lahko bi vam opisal tudi vse gibe, ki sem jih leta 1987 naredil do vrha smeri Profit of Doom v steni Curbar Edge. [...] Toda tega ljudje ne štejejo za znak inteligence.

Moffatt je v svoji izpovedi presunljivo iskren, zato je branje vpogled v zakulisje življenja plezalca, ki je predan stvari do zadnjega atoma moči, v trmoglavem vztrajanju in prepričanju, da brez zagrizenega treninga ni napredka. Zaradi disleksije je imel v otroštvu nemalo težav, vendar se je s pomočjo mame in strokovnjaka za disleksijo naučil živeti z njo in se uspešno prebijati skozi življenje, saj je spoznal, da ni "zabit".

"Plezanje je zakon," mi je dejal Andy, "moral bi poskusiti."

Tako se je že pri šestnajstih odločil, da bo plezanje njegov poklic. Postal je plezalski potepuh, brezdomec. Od stene do stene je potoval z avtostopom, če se ni izšlo, je pa pešal. Z enako mislečimi je živel v zapuščenih lopah, napol razpadlih drvarnicah, kleteh, jamah in običajno jedel le enkrat na dan.

V času Margaret Thatcher so brezposelni dobivali tedensko socialno podporo. Bila je edini Jerryjev prihodek, s katerim je bil zadovoljen, saj je na dan lahko porabil 15 penijev, kar je zadostovalo za en skromen obrok. Najpomembnejše je bilo, da je plezal, tudi po cele dneve, dež ga ni oviral. Postajal je vse boljši in boljši, sčasoma poznan v širši okolici, nato v Britaniji in zatem še izven nje. Ker je bil skoraj vedno lačen, je bil mršav, sama kost, kite in mišice. A to ni bilo slabo, ker je bil lažji in je lažje plezal težke smeri, delal nemogoče gibe in se z lahkoto obdržal na konicah prstov ali naredil zgib na enem prstu. Tu ne govorimo o rekreativnem plezanju, tu imamo opravka s profesionalcem, ki točno ve, kaj hoče doseči.

Žačel je ponavljati takrat najtežje smeri v državi. Sčasoma je preplezal več obstoječih najtežjih smeri po svetu, zaslovel je tudi s svojimi prvenstvenimi vzponi. To plezanje je bilo čisto, brez svedrovcev in klinov, za varovanje samo zatiči; najprej etika, nato padci. Prvotne enoraz-

Knjižna priporočila iz založbe UMco

Richard Wrangham: UKROČENI OGENJ

Nadgradnja človekovega evolucijskega razvoja bo ogrela vsakogar, ki ga zanimajo naši pradedni izвори, saj so ti pripeljali do današnje podobe človeka in njegovega sedanjega prehranjevanja.

Kako smo s kuhanjem postali ljudje

Herman Pontzer: POKURITI

S številnimi vznemirljivimi ugotovitvami s terena in tehtnimi znanstvenimi izsledki podkrepljena knjiga vam bo zagotovo spremenila pogled na prehrano, telesno vadbo in življenje nasploh.

»S knjigo Pokuriti bomo energetsko porabo našega telesa razumeli bolje kot kadarkoli doslej.«
—URBAN PRAPROTNIK

Martin Puchner: KULTURA

Najnovejša mojstrovina slovitega intelektualca, pisca in profesorja Martina Puchnerja predstavlja zgodbo svetovnih civilizacij kot vznemirljiv preplet mešanja, deljenja in izposojanja različnih kultur.

»Navdušujoča raziskava vijugavih poti kulturnega prenosa.«
—ANTHONY DOERR

Sarah Bakewell: MOČ HUMANIZMA

Veličastno intelektualno popotovanje skozi znanstvene in racionalistične ideje, kulturne in literarne študije, zbrane pod krovnim pojmom »humanistične vede«.

Sedem stoletij svobodomiselnosti, raziskovanja in upanja – humanistično prizadevanje za življenje po meri človeka

težajne smeri so se daljšale v večstometerske težke linije, dosegljive samo najboljšim plezalcem sveta, in Jerry Moffatt je postal eden izmed njih. Družil se je z Wolfgangom Güllichom (t), Kurtom Albertom (t), Ronom Kaukom, Johnom Bacharjem (t), Benom Moonom, bratoma Menestrel in drugimi vitezi prostega plezanja. Vedno bolj je užival tudi v balvanih.

Odkrito prizna, da je egoist – a le v steni, v kateri hoče biti boljši tudi od svojih najboljših prijateljev, s katerimi je svobodno živel za isto stvar – neopisljiv užitek, ki ga začuti, ko se obdrži na minimalnem oprimku, s katerega je po dinamičnem gibu ničkolikokrat padel, strgal kožo na blazinah prstov, natrgal kito na prstu, vse dokler ni zmagoslavno zakričal na vrhu smeri.

Hotel je postati najboljši plezalec na svetu. To je bila njegova vroča želja. Ko je prebral knjigo o športni psihologiji Lannyja Bashama *With Winning in Mind* (Z glavo do zmage) in se začel ravnati po njegovih navodilih, je zagledal pot na tron vseh tronov. *Zmaguje peščica tekmovalcev, ki jih krasi tekmovalna miselnost. [...] Želja po zmagi mora prerasti v trdno prepričanje, da bo športnik zmago tudi dosegl.*

Pridobljeno znanje mu je koristilo. Gib, pri katerem je vedno padel, je z novo miselnostjo kmalu zmogel. Sčasoma se je začel pojavljati v plezalnih revijah, tudi na naslovnih, s plezanjem je začel služiti. Kot slavno ime je postal promotor znanih blagovnih znamk izdelovalcev plezalne opreme,

sodeloval je tudi pri njenih izboljšavah. Do uspeha ni prišel naključno. Trdo, nepopustljivo je treniral in garal kot žival. Sledil je navodilom iz knjige in si vsak dan zapisal, kaj hoče postati. To si je počasi vgrajeval v možgane, prepričal samega sebe in začel zmagovati tudi na tekmovanjih ter plezati nove smeri, ki so jih zmogli ponoviti le redki, enako "nori" kot on. Knjiga je napisana v prvi osebi, zato je bolj neposredna in bralca posrka vase. Na trenutke sem plezal hkrati z njim; včasih sem med branjem začutil vroče prste, včasih otrple, včasih znojne. Veliko zaslug za tako zanimivo in napeto branje ima soavtor Niall Grimes. Ne čudim se, da je ta knjiga postala biblija dveh najstnikov, navdušenih športnih plezalcev.

Mire Steinbuch

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

UO PZS se je na svoji redni seji 3. oktobra med drugim seznanil tudi z idejno rešitvijo nove kočice na Korošici. Projekt sta predstavila projektant Rok Bordon in vodja projektne pisarne PZS Miro Eržen, investitor pa bo Občina Luče.

UO je na predlog Odbora za članstvo in na pobudo MDO PD Gorenjske Mariji Štremfelj podelil naziv častna članica PZS in Andreju Štremfju naziv častni član PZS. Uradno bosta

naziva prejela na letošnji svečani podelitvi najvišjih priznanj PZS, ki bo 7. decembra v Novem mestu.

Miha Habjan je v *podkastu V steni* znova gostil zanimive osebnosti iz sveta gornišstva. Janez Primožič je spregovoril o nesrečah v gorah, življenju in težavah gorskih reševalcev ter o izzivih za prihodnost. Vrhunski alpinist in umetnik Danilo Cedilnik pa je približal vrhunski alpinizem skozi besedo in sliko.

Odbor inPlaninec je opozoril na mednarodni dan bele palice, ki ga obeležujemo 15. oktobra. Bela palica je več kot zgolj pripomoček, je simbol neodvisnosti in varnosti, ki jo slepi in slabovidni doživljajo na pohodih Skupaj v hribe odbora inPlaninec.

14. septembra so se slepi, slabovidni, gibalno ovirani, dolgotrajno bolni in nevrološki znova zbrali na inkluzijskem pohodu Skupaj v hribe, ki jih je popeljal do Jelenovega studenca nad Kočevjem.

Mladinska komisija (MK) je objavila razpis za priznanje Mladina in gore, najvišje priznanje MK za največje dosežke na področju mladinskega dela v planinstvu.

Objavili so tudi razpis kandidacijskega postopka za volitve v organe MK PZS za mandatno obdobje 2024–2026, in sicer za načelnika MK in osem do enajst članov izvršnega odbora MK. Študentski planinski tabor je letos potekal od 22. do 29. septembra, seveda v PUS Bavšica. Ta študentski tabor si bomo zagotovo zapomnili, saj smo zaradi vremenskih razmer in mnogih drugih prigod doživeli nepozaben teden v Bavšici.

BIVAK ZA BELE VRHOVE

2024

Pobiranje pločevink
Odlaganje v zabojnike

2025

Predelava odpadnih pločevink
Izgradnja treh bivakov

Postavitev bivakov v mesecih
od junija do konca leta

LASKO

SLOPAK

impol

KOV

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

Letošnji študentski planinski tabor je bil čudovito enotedensko doživetje med 22. in 29. septembrom v dolini Bavšice. Svoje aktivnosti so izvajali tudi na drugi strani Vršiča, pa na turnih kolesih, prilagajali so se vremenskim razmeram in tako preživeli nepozabne dni.

MK razpisuje Seminar družabnosti planinskih skupin, ki bo 5. in 6. aprila 2025 v Planinskem domu na Šmohorju. Prijave sprejema pisarna MK do 5. 3. 2025 oziroma do zapolnitve mest.

Gospodarska komisija. Nove oskrbnike, najemnike ali ljudi za delo v koči so iskali Valvasorjev dom pod Stolom, Planinski dom pod Reško planino, Koča pod Bogatinom in Planinski dom na Uštah - Žarenku.

Skupaj z Radiom Slovenija so pripravili oddajo Studio ob 17.00, v kateri so razpravljali, kakšna naj bi bila prihodnost planinskih koč.

Z začetkom oktobra so vrata zaprle tudi zadnje visokogorske koč. Sredogorske in nižje ležeče planinske koč pa so prešle na zimski delovni čas. Podatki o delovnem času koč preverite na <https://www.pzs.si/koce.php>.

Pivovarna Laško Union in PZS v sodelovanju s Slopakom sta sporočila, da sta s pomočjo skupnosti v letošnjih poletnih mesecih v sklopu projekta "Laško Bivak za bele vrhove" zbrali 117.000 praznih pločevink. Zbrani aluminij v obsegu dveh ton bo v letu 2025 služil izdelavi in postavitvi dveh bivakov, ki bosta

v prihodnosti nudila trajnostno zavetje ljubiteljem slovenskih gora.

Komisija za planinske poti je planinska društva, skrbnike planinskih poti, pozvala k oddaji predlogov za tehnične delovne akcije na planinskih poteh v letu 2025.

Tudi v zadnjem obdobju je na novo zaprtih nekaj planinskih poti. Na Košenjaku je zaradi podrtih dreves in spravila lesa zaprta planinska pot, ki vodi od kmetije Lonhtar mimo lovske koč do državne meje. PD Vinska Gora obvešča, da je zaradi sečnje in spravila lesa zaprta planinska pot med domačijo Osredčan in Ramšakovim vrhom, zaradi vetroloma pa je zaprta planinska pot med vrhovoma Vinska gora in Temnenjak. Zaradi obnove mostu sta zaprti cesti iz

Spodnjega Jezerskega v dolino Podstoržič ter cesta v dolino Ravenska Kočna. Zaprta je tudi gozdna cesta, ki vodi do Koče v Krnici, in sicer zaradi izgradnje električnega daljnovoda. Dela so potekala na planinski poti na Slemenovo špico, tako da je bila pot zaprta; zaradi rekonstrukcije ceste in ureditve parkirišč pa je bila do 8. novembra zaprta tudi cesta na Vršič.

V sklopu akcije Naj planinska pot so markacisti ob podpori Zavarovalnice Triglav konec poletja obnovili tri pla-

Slikovita Koželjeva pot ob Kamniški Bistrici, naj planinska pot 2024, je po lanskoletnih poplavih lepo obnovljena.
Foto Zavarovalnica Triglav

*Patricija Verdev
tretji plezalni dan na
vzhodnem grebenu
šesttisočaka Lalung I
Foto Anja Petek*

ninske poti, in sicer naj planinsko pot 2024 – Koželjevo pot ob Kamniški Bistrici, naj planinsko 2023 – pot s Kamniškega sedla do Brane in Planjave in letošnjo drugouvrščeno pot Jama Topla–Mala Peca na Koroškem.

Komisija za evropske pešpote v Sloveniji (KEUPS) je v okviru dneva slovenskega športa, evropskega tedna mobilnosti, evropskega dneva hoje, evropskega tedna športa in bližajočega se svetovnega dneva turizma 21. septembra izvedla tradicionalno srečanje evropopotnikov 2024 in pohod z Vrhniko do Bistre.

Komisija za alpinizem (KA).

V tem mesecu je v slovenskem in svetovnem alpinističnem svetu najbolj odmeval uspeh slovenske alpinistične odprave Lalung 2024, ki so jo sestavljale naše alpinistke Anja Petek, Patricija Verdev, Ana Baumgartner in Urša Kešar. V indijski Himalaji v odmaknjenih gorah nad dolino Lalung so preplezale štiri prvenstvene smeri. Med njimi po dolžini in kompleksnosti izstopa 2000-metrski smer Here comes the sun po vzhodnem grebenu na dotlej še neosvojeni šesttisočak Lalung I (6243 m), za katero sta Petek in Verdev v alpskem slogu porabili pet plezalnih dni v septembru in jo ocenili

z ED, kar je najvišja stopnja francoske šeststopenjske lestvice.

KA je povabila na novembrski plezalni tabor Zasavje 2024 – plezanje z orodji, in k oddaji seznama alpinističnih tur za kategorizacijo.

Jenny Buckley je tudi mladinska evropska prvakinja 2024 v težavnosti. Foto Ajda Remškar

Komisija za športno plezanje.

Aktualna mladinska svetovna prvakinja Jenny Buckley se je izkazala tudi na nedavnem evropskem mladinskem prvenstvu v Franciji in svojim dosežkom dodala še evropsko krono v težavnosti med kadetinjami. Uspeh slovenske mladinske reprezentance v športnem plezanju je dopolnila Rosa Rekar s srebrno

medaljo med mladinkami. Buckley je stopila na zmagovalni oder tudi v skupnem seštevku evropskega pokala, tako v balvanskem kot v težavnostnem plezanju, skupne zmage v težavnosti sta se veselila tudi Zala Mlakar Starič in Gorazd Jurkovič, oba med mladinci do 20 let. Slovenska paraplezalka Manca Smrekar (AO PD TAM Maribor) je trem odličjem v letošnji sezoni 29. septembra v Arcu dodala še bronasto medaljo, in to na zadnji tekmi svetovnega pokala v paraplezanju, kjer je celotna slovenska paraplezalna reprezentanca kot ekipa pokazala najboljše predstave in res je bilo čutiti pravi timski duh.

29-letni Korošec Gregor Vezonik je 2. oktobra na zadnji letošnji tekmi svetovnega pokala v balvanskem plezanju v Južni Koreji sklenil svojo tekmovalno pot, ki je dosegla vrhunec leta 2018, ko je osvojil zmago na tekmi svetovnega pokala in tretje mesto na svetovnem prvenstvu v balvanskem plezanju.

Na tej tekmi v Seulu je za najboljši dosežek poskrbel Katja Debevec z 12. mestom. Anže Peharc in Timotej Romšak sta se od letošnje sezone poslovila na 17. oziroma 18. mestu.

Devetnajstletna športna plezalka Rosa Rekar je 6. oktobra navdušila v finalu zadnje tekme svetovnega pokala v težavnostnem plezanju v Seulu v Južni Koreji, kjer se je za konec sezone uvrstila na šesto mesto. Čeprav je Janja Garnbret v letošnji sezoni nastopila le na treh tekmah v težavnosti, pa je v skupnem seštevku svetovnega pokala v tej disciplini osvojila drugo mesto. V polfinalu sta nastopili tudi Mia Krampl in Sara Čopar.

Mednarodna zveza za športno plezanje (IFSC) je objavila tekmovalni koledar za prihodnjo sezono. Plezalni center Plus Climbing Koper bo tekmo svetovnega pokala gostil 5. in 6. septembra 2025, in sicer kot zadnje prizorišče pred svetovnim prvenstvom v Seulu, ki bo sklenilo tekmovalno sezono.

Komisija za gorske športe. Slovenska tekmovalca v turnem smučanju Manca Mlekuž in Maj Pritrznik ter trener in selektor slovenske reprezentance Robert Pritrznik

so se med 22. do 28. septembrom udeležili turnosmučarskega tabora olimpijske solidarnosti v Čilu pod vodstvom Mednarodne turnosmučarske zveze (ISMF), ki je letos že organizirala podoben tabor v Španiji.

Planinska založba je izdala dolgi pričakovani *Planinski zemljevid Pohorje – 1 : 50.000*. Vsebuje planinske koče in poti Pohorja ter sosednjega Kozjaka, začetek priljubljene Slovenske planinske poti, predvsem pa vse pohorske in kozjaške naravne in druge lepote. Na njem boste našli številne ostale koristne informacije, kot so urejena parkirišča, postajališča javnih prevoznih sredstev, gostišča, turistične kmetije, naravne in kulturne znamenitosti, športni objekti v naravi (plezališča, vzletišča jadralnih padalcev, smučišča) ...

Izšla je knjiga z naslovom *Iskri se beseda, Izbrani zapisi Toneta Škarje*. Njegova literarna zapuščina, katere najzanimivejši drobci so zbrani v teh knjigi, nam ponovno daje priložnost, da sežemo v globino njegovih življenjskih modrosti, razmišljanja in njegovih iskrivih odzivov na dogajanja okrog sebe. Pouči pa nas tudi o tem, da alpinizma ne preveva zgolj romantika.

PZS je opozorila za jesensko-zimske razmere v visokogorju, na zaprtost planinskih koč, čemur je treba prilagoditi jesenski obisk gora in nameniti večjo pozornost načrtovanju ture. Dnevi so krajši, zato se na pot odpravimo dovolj zgodaj. Jesen prinese tudi večjo možnost megle, presenetiti nas ne sme niti nenadno poslabšanje vremena s snegom. Jesenske barve nas vedno znova navdušujejo in vabijo k doživljanju narave, ki naj bo varno, spoštljivo in odgovorno.

PZS je povabila na festival Živeti gore, festival zgodb, ki jih pripovedujejo gore. Festival so organizirali Retrospektive, Založba Arna in Gens Historia 23. in 24. oktobra v Ljubljani.

Zdenka Mihelič

Manca Smrekar (AO PD TAM Maribor) je tekmovalno sezono 2024 sklenila na odru za zmagovalce.

Foto IFSC

NOVICE

Due slovenski nagradi Natura 2000 za TNP

Javni zavod Triglavski narodni park (JZ TNP) je v slovenski konkurenci za nagrade Natura 2000 imel štiri prijave med finalisti in dve med nagrajenci za primere dobrih praks

Dve slovenski nagradi Natura 2000 za projekt VrH Julijcev
Arhiv Zavoda Štirna

varstva narave z dolgoročnimi učinki. Slovensko nagrado Natura 2000, ki jo v LIFE integriranem projektu za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE-IP NATURA.SI) podeljujejo že drugič, je JZ TNP prejel v kategorijah varstvo vrst in habitatnih tipov ter komunikacijske akcije za območja Nature 2000, slednjo za komuniciranje vzpostavitve prvih mirnih območij v TNP. Obe nagradi sta plod dela devetih projektnih partnerjev, med katerimi je tudi PZS, v projektu VrH Julijcev – Izboljšanje stanja vrst in habitatnih tipov v TNP, ki se je zaključil lani.

Devetčlanska strokovna žirija, ki je ocenjevala 18 prijav v 6 kategorijah, je pri mirnih območjih izpostavila, da so projektni partnerji pokazali, kako je z usklajenim in premišljenim komuniciranjem ter povezovanjem vseh deležnikov mogoče omejitev prikazati na pozitiven način. Mirna območja so tako postala primer zagotavljanja miru za naravo, ki jo imajo obiskovalci radi in so zanje pripravljeni prilagoditi svoje navade. Celoten projekt VrH Julijcev, ki je eden od dveh zmagovalcev v kategoriji varstvo vrst in habitatnih tipov, je po mnenju strokovne žirije izjemno obsežen za relativno kratko

obdobje ter ima hkrati konkretne in merljive cilje.

JZ TNP je z *Načrtom upravljanja TNP za obdobje 2016–2025* opredelil 138 mirnih območij za različne živalske in rastlinske vrste ter habitatne tipe. Z njimi zmanjšujemo vpliv človekovih dejavnosti na naravo. S projektom VrH Julijcev je JZ TNP v prostoru vzpostavil prvih 19 mirnih območij. Najprej je bil odziv na omejitve izjemno negativen, saj smo Slovenci vajeni, da lahko v naravo dostopamo kjerkoli in kadarkoli. Z mirnimi območji so za splošno rabo vzpostavljali popolnoma nov koncept pravil, ki imajo v primerjavi s pravili obiskovanja zavarovanih območij drugačen način delovanja (časovna in prostorska omejitev obiskovanja ali omejitev določenih dejavnosti).

Vodja projekta VrH Julijcev in vodja oddelka za varstvo narave v JZ TNP Andrej Arih je na podelitvi povedal: "Obe nagradi sta pohvala in zahvala partnerjem projekta VrH Julijcev in številnih, ki so sodelovali pri uresničevanju zastavljenih ciljev. Največja pridobitev pa so nova znanja in spoznanja za izboljšanje sodelovanja različnih področij, ki se vsakodnevno prepletajo pri delu v parku. Le s so-

delovanjem lahko ohranjamo naravo našega edinega narodnega parka in s tem obvarujemo naravno in kulturno dediščino za prihodnje generacije."

Zdenka Mihelič

PISMO

Napačni podatki

V septembrski številki *Planinskega vestnika* sem v članku Za abrahama čez Triglavsko steno pomotoma navedla, da naju je z možem leta 2003 po Slovenski smeri v tej steni popeljal gorski vodnik Janez Duhovnik. Čeprav sem pri pisanju zelo pazljiva, sem tokrat premalo preverila, kako se je pisal najin tedanji vodnik. Za neljubo napako se g. Duhovniku iskreno opravičujem in hkrati zahvaljujem za njegovo elektronsko sporočilo. Po pregledu dnevnikov je nedvoumno ugotovil, da pri najinem podvigu ni sodeloval, ter s tem pomagal razvozlati pravo identiteto najinega spremljevalca.

Saša Jazbec

U prihodnjih številkah Planinskega vestnika boste lahko prebrali ...

TEMA MESECA

Mojstranske veeverice, Kanin

INTERJUJ

Urh Primožič, Iztok Tomazin in Tomo Virk

Z NAMI NA POT

Bosna in Hercegovina, AAT, Koroška planinska pot

TV Krpan

urednistvo@produkcijakrpan.eu +38640 146 101

www.facebook.com/tvkrpan

TELEVIZIJA Z MERO IN OBČUTKOM

GLEJTE NAS

V DIGITALNI SHEMI TELEMACH (PROGR.MESTO 750)

PRI KABELSKIH OPERATERJIH
(PROGR.MESTO 30)

Aktivne in zabavne počitnice | Za začetnike in izkušene mlade plezalce
10 terminov preko čezlega poletja | www.plezalnicenter.si

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

ZIMSKA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na radiu Ognjišče

z Blažem Lesnikom

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.

RADIO
KRANJ **97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

RADIO
UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

e-revija.planinskivestnik.com

Na zbirno mesto v Kamniško Bistrico se je privlekla med znojnjimi. Sledi prekratke noči saj se vlekile za njo kot slab parfum. V grudi zaspanih tečajnikov je obračala glave, tokrat ne zaradi redke lastnosti ženske narave, ki je bila med prenapetimi mladci, težjimi alpinističnimi dogodivščin. Se vedno v manjšini, ampak zaradi krmnežnjavega izosa, ki v starih štirih urah spanja ni dobil dovolj počitka, da bi se opomogel od številnih napornih preteklih noči.

[illegible][illegible]

se u delu, da bi se i za namršćene pojase po predjelu
kajali. Čak i Grcima, imali su čest kajanje.
Toku se je, da bi bolje, ko bolje, plati. Tako
Bokali su mi. Sret se ne bi nimalo spavali. Slab
muškarac na dostojne u onim brežuljima. Preradi se je
zgodi, da sta na dostojne meza. Reč je, da je
negovno sornelna dnu. Zaku se ne bi lahko pogovar
li nekakšno dnu. Zaku se ni poteru potiti. I
nedostoj dnu? Bove, ko tako pocios in čisto. Gotovo
se je vrhali, na tako lep dnu da bi jih geshi onem dnu.
Lepo mi je, da se mi se spomni ne vr. Menda sta
je dnu tedna, pa se je verjetno je našel novo ljubico? Ota
pa rine sem ga sonega upala, da mi bu hla bilu...
Da bi mi ga pogledali očesa, izu mu, nise vrhale,
poč vrhale iz človeka in munda kuno, je spomni
pre, tako ko dnevno nakikšeno. Dames je je
v. Sbratnjem potopim je zabla obzora za zrenost,
v. Sbratnjem potopim je zabla obzora za zrenost,
za pabla vrsta za vrsta, da bi se jo nespaseno dnu
bavali na povzice, ko bi to najumili hoda. Namerila se
je delati na to bu nard, z čisto, abri nise.

Po dobri uri se je naveličala strmenja v rit današnjega vangelja varuhine, zato je z zadnjimi gibanji glasu in sporačilu: do mora lutal. »Halo« je zamajajl skozi zobe, med katerimi se je že valjal cik, pripravljen, da jo vžge med kratkimi nenapovedano pavza. Imela jo je, da bi se kar s spuščeni hlači zavajala tja do pol bregu in končala tja don par deset metrov nižje v kotanji mehkega listja. Pokrila bi se čez glavo in se delala, da je ni.

Grievca kleva! Ne budi smisla po sedri. Ca za mrova, bta pleatva su drago! In e zavil pod jazo smu Plavice, mekenu so vsi drugi keroli graden Zelenicki sp, av plavizicki, punco's punco' zlagava. V rosnici je propozitava f. Ti sam plezaj. In na tui izjave vs klinev tu inu sliuotano nimeni namena dodati samu zaloge se ne nedomu ne hodi. Pod vstopom v smet, le je velika smet, ki je jako v puzbi, bosa, s no dlet. Po tihem pa je je puzbo, do hodi rosnici v resite plovane, kaka po je in roke, da ne bi privkida do naslednjega zmagu v gorah je imela rade. To je glabine, in me vs nepomembnosti okoli sebe in (opi se namene namene navdaje, zloosti (provanosti z naravo, ki je mojmocni kot samopet. Zaela sta hitro. Zagal se je v, se prj pa sta na hitro ponova temeljno

✓ Vedno prikažite kontrolne elemente

Stran 32-33

